

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU AGRONOMSKI FAKULTET

• UNIVERSITY OF ZAGREB FACULTY OF AGRICULTURE

ZAVOD ZA AGRARNU EKONOMIKU I RURALNI RAZVOJ

• DEPARTMENT OF AGRICULTURAL ECONOMICS AND RURAL DEVELOPMENT

10 000 Zagreb, Svetošimunska cesta 25, HRVATSKA / CROATIA, Tel. 385 1 2393777, Fax 385 1 2393745

**„DRUŠTVENO-EKONOMSKE I PROIZVODNE PRETPOSTAVKE ZA
INTEGRIRANU I EKOLOŠKU POLJOPRIVREDNU PROIZVODNJU
NA VODOZAŠTITNOM PODRUČJU GRADA ZAGREBA
- OGRANIČENJA I MOGUĆNOSTI“**

ZAGREB, 2014.

SAŽETAK PROJEKTA

Projekt: „Društveno-ekonomske i proizvodne pretpostavke za integriranu i ekološku poljoprivrednu proizvodnju na vodozaštitnom području Grada Zagreba - ograničenja i mogućnosti“

Naručitelj: Grad Zagreb
Gradski ured za poljoprivredu i šumarstvo

Izvršitelj: Sveučilište u Zagrebu Agronomski fakultet

Vrijeme istraživanja: Studeni 2013. - Prosinac 2013. godine
Vrijeme izvršenja: Ožujak 2014.

Završni rezultat: Studija

Stručni tim na izradi projekta:

Voditelj projekta: Prof. dr. sc. Ivo Grgić
Stručni suradnici: Prof. dr. sc. Marija Cerjak
Prof. dr. sc. Bruno Novak
Dragomir Đević, dipl. ing.
Magdalena Zrakić, mag. ing. agr.

Ostali suradnici Marko Jazvić
Anamaria Petković

Koordinator projekta: Biserka Petošić, dipl. ing.

Rezultati istraživanja na ovom projektu vlasništvo su GRADA ZAGREBA. Pri korištenju autorskih materijala članova stručnog tima nastalih pri izradi projekta, Grad se obvezuje isticati ime autora i ustanove autora.

Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu može rabiti rezultate ovog istraživanja uz suglasnost grada Zagreba.

PREDGOVOR

Poljoprivrednu proizvodnju sve više određuje zaštita odnosno očuvanje okoliša (tlo, voda i zrak) što u konačnici vrlo često određuje proizvodnu strukturu i primijenjenu odgovarajuće tehnologije proizvodnje. Ovo je posebno bitno u neposrednoj blizini odnosno na vodozaštitnim područjima gdje se „sukobljavaju“ ekonomski interesi lokalnog stanovništva sa interesima šire zajednice. Lokalna uprava pokušava usmjeriti ekonomsku aktivnost u pravcu prihvatljivosti proizvodnje (češće) ili pravičnom naknadom „konzervirati“ područje (rjeđe). Grad Zagreb želi proizvodno sačuvati takva područja.

Ruralni prostora Grada Zagreba je prvenstveno mjesto za kvalitetan život i rad lokalnog stanovništva. Poljoprivredna proizvodnja na ovom području treba se orijentirati na proizvodnju svježih, visoko kvalitetnih i ekološki prihvatljivih poljoprivrednih proizvoda bez ili uz minimalno korištenje, kemijskih sredstava. Prema tome bi dugoročni cilj trebao biti prelazak što većeg broja poljoprivrednih proizvođača na području Grada Zagreba na ekološku i/ili integriranu poljoprivrednu proizvodnju pri čemu, sukladno nadležnosti i mogućnostima, Gradski ured za poljoprivredu i šumarstvo odnosno Grad Zagreb promoviraju i pomažu poljoprivrednim proizvođačima.

Poljoprivredna proizvodnja je pod utjecajem mnoštva prirodnih proizvodnih čimbenika te očekivani razvitak proizvodnje na istraživanom području moguć je jedino uz sprečavanje ili smanjenje svih oblika onečišćenja.

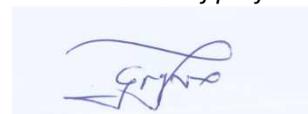
Ekološka poljoprivreda je sastavni dio održive poljoprivrede koja smanjuje sve oblike onečišćenja, prirodne resurse koristi na održiv način, čuva agro-ekosustav, održava plodnost poljoprivrednog zemljišta, čuva autohtone sorte i pasmine te njeno obilježje je zaokružen proces biljne i stočarske proizvodnje.

Integriranu poljoprivredu karakterizira kontrolirana primjena agrotehničkih mjera i agrokemikalija te se „približava“ poljoprivrednoj dobroj praksi zemalja razvijene poljoprivrede.

U konačnici, cilj i ekološke i integrirane proizvodnje mora biti proizvodnja ekonomski isplativih i zdravstveno prihvatljivih poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda s visokom razinom zaštite zdravlja ljudi, životinja te krajobraza.

U izradi studije sudjelovali su prof. dr. sc. Ivo Grgić, prof. dr. sc. Marija Cerjak, prof. dr. sc. Bruno Novak, Dragomir Đević, dipl. ing., Magdalena Zrakić, mag. ing. agr., Marko Jazvić, Anamaria Petković. Voditelj projekta je bio prof. dr. sc. Ivo Grgić, a koordinator Biserka Petošić, dipl. ing. Posebno bih se zahvalio osobama koje su sudjelovale u anketi kao ispitanici te učesnicima rasprava organiziranih u Gradskom uredu za poljoprivredu i šumarstvo Grada Zagreba.

Prof. dr. sc. Ivo Grgić
Voditelj projekta

SADRŽAJ

1.	POPIS TABLICA, GRAFIKONA, SLIKA I KRATICA U TEKSTU.....	5
1.1.	Tablice u tekstu	5
1.2.	Grafikoni u tekstu	6
1.3.	Slike u tekstu	7
1.4.	Popis korištenih kratica	8
2.	IZVRŠNI SAŽETAK	9
3.	UVOD	13
4.	PODRUČE ISTRAŽIVANJA U PROJEKTU	15
5.	METODOLOŠKE NAPOMENE I IZVORI PODATAKA.....	17
6.	ZAKONSKA PODLOGA ZA EKOLOŠKU I INTEGRIRARNU PROIZVODNJU.....	19
7.	SUSTAV POTPORE POLJOPRIVREDI I RURALNOM RAZVOJU - EKOLOŠKA I INTEGRIRARNA PROIZVODNJA.....	23
7.1.	M 10.1.0.15 Integrirana poljoprivreda	23
7.2.	Mjera 11 – Ekološka proizvodnja	27
	Podmjera 11.1.- Plaćanja za prijelaz na ekološke poljoprivredne prakse i metode.....	28
	Podmjera 11.2 . - Plaćanja za održavanje ekoloških poljoprivrednih praksi i metoda ...	29
	Rizici u provedbi mjere.....	32
	Aktivnosti za umanjene rizika	32
	Ukupna procjena mjere	32
8.	GLAVNA PRIRODNA OBILJEŽJA PODRUČJA I POGODNOSTI ZA POLJOPRIVREDNU PROIZVODNJU.....	33
9.	POTENCIJAL I OGRANIČENJA TRŽIŠTA PROIZVODA IZ EKOLOŠKE I INTEGRIRANE PROIZVODNJE	35
9.1.	Uvod	35
9.2.	Stanje na svjetskom tržištu.....	35
9.3.	Hrvatsko tržište ekološke i integrirane proizvodnje.....	36
9.4.	Ponašanje i stavovi potrošača	38
10.	REZULTATI ANKETNIH ISTRAŽIVANJA	39
10.1.	Komunalni i infrastrukturni problemi na istraživanom području.....	39
10.2.	Ekološka i integrirana poljoprivreda.....	41
11.	PROIZVODNI POTENCIJAL PODRUČJA – MOGUĆI SCENARIJI	53
11.1.	Uvod	53
11.2.	Scenariji proizvodnje	53
12.	SWOT ANALIZA EKOLOŠKE I INTEGRIRANE POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE	58
13.	ZAKLJUČAK.....	60
14.	SUDIONICI RADIONICA	62
15.	ANKETE	64
15.1.	„Ocjena postojećeg stanja i mogućnost razvoja ruralnog prostora na području Grada Zagreba za razdoblje od 2009 do 2016 godine“	64
15.2.	„Stavovi poljoprivrednika o integriranoj i ekološkoj poljoprivredi na vodozaštitnom području Grada Zagreba“	68
15.3.	POPIS KORIŠTENE LITERATURE I DOKUMENTACIJE.....	73

1. POPIS TABLICA, GRAFIKONA, SLIKA I KRATICA U TEKSTU

1.1. Tablice u tekstu

Tablica 1 Površina zona zaštite izvorišta izvan GUP-a na poljoprivrednom zemljištu	16
Tablica 2 Integrirana proizvodnja poljoprivrednih proizvoda u RH, 2010.-2012. god	38
Tablica 3 Vrijednost problema s kojima se susreću ispitanici u poljoprivrednoj proizvodnji	48
Tablica 4 Uobičajeni prodajni kanali poljoprivrednih proizvoda	49
Tablica 5 Zadovoljstvo anketiranih pojedinim prodajnim kanalima	50
Tablica 6 Vrsta poslovnog odnosa	50
Tablica 7 Razlozi za preferenciju ugovornog poslovanja (N = 31)	52
Tablica 8 Razlozi za preferenciju bezugovornog poslovanja (N = 18)	52
Tablica 9 Očekivana proizvodnja i godišnja potrošnja povrća i jagodičastog voća u gradu Zagrebu	55

1.2. Grafikoni u tekstu

Grafikon 1 Broj gospodarstava u Upisniku poljoprivrednih gospodarstava na vodozaštitnom području grada Zagreba 2013. godine i broj anketiranih	17
Grafikon 2 Površine u ekološkoj poljoprivredi u RH, 2005- 2012	37
Grafikon 3 Zadovoljstvo životom stanovnika u mjestu življenja	39
Grafikon 4 Najvažniji problemi prostora s kojim se susreću ispitanici	40
Grafikon 5 Struktura anketiranih poljoprivrednika prema veličini posjeda	41
Grafikon 6 Prevladavajuća proizvodnja na gospodarstvu anketiranih	42
Grafikon 7 Promjene poljoprivredne proizvodnje u posljednjih i očekivanja u narednih pet godina na anketiranim gospodarstvima	43
Grafikon 8 S kime se savjetuju anketirani u primjeni agrokemikalija	43
Grafikon 9 Procjena znanja ispitanika o ekološkoj i integriranoj proizvodnji	44
Grafikon 10 Zainteresiranost anketiranih za integriranu i ekološku proizvodnju	45
Grafikon 11 Glavni razlog zbog kojih bi se bavili integriranom i ekološkom proizvodnjom	45
Grafikon 12 Općenito mišljenje anketiranih o ekološkoj proizvodnji	46
Grafikon 13 Mišljenje o ekološkoj proizvodnji na vodozaštitnom području Zagreba	47
Grafikon 14 Mišljenje o ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji na vodozaštitnom području	47
Grafikon 15 Preferencije prema vrsti poslovnog odnosa (N=49)	51
Grafikon 16 Površine u integriranoj i ekološkoj proizvodnji – Scenarijska rješenja	54
Grafikon 17 Očekivana proizvodnja povrća kao udjel godišnje potrošnje Grada Zagreba	56
Grafikon 18 Očekivana proizvodnja jagodičastog voća kao udjel godišnje potrošnje Grada Zagreba	57

1.3. Slike u tekstu

Slika 1 Vodozaštitne zone na području Grada Zagreba	15
Slika 2 Nadmorska visina i nagib terena vodozaštitnog područja Grada Zagreba	34
Slika 3 Preporučeni prioritetni poljoprivredno gospodarski programi na vodozaštitnom području	34

1.4. Popis korištenih kratica

BDP	Bruto domaći proizvod
CAP	Common Agricultural Policy
DZS RH	Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske
GMO	Genetski modificirani organizmi
GU	Gradski ured za poljoprivredu i šumarstvo
IP	Integrirana poljoprivreda
EU	Europska unija
EP	Ekološka poljoprivreda
MP	Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja Republike Hrvatske
NN	Narodne novine
NPPSP	Nacionalnog programa za poljoprivredu i seoska područja
OPG	Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo
PRR	Program ruralnog razvoja
RH	Republika Hrvatska
SWOT	Strengths, weaknesses, opportunities and threats (<i>eng.</i> , snage, slabosti, prigode i prijetnje)
UN FAO	United Nations Food and Agricultural Organisation
ZPP	Zajednička poljoprivredna politika

2. IZVRŠNI SAŽETAK

Ekološka i integrirana poljoprivreda sve više dobivaju na značenju kako kod potrošača tako i kod proizvođača. Dio proizvodnih površina na području Grada Zagreba, zbog potrebe očuvanja podzemlja (tzv. vodno zaštićena područja), pogodan je jedino za ekološku poljoprivredu, a drugi i za integriranu. Zbog toga je cilj povećanje broja proizvođača ekoloških i integriranih proizvoda te njihova ponuda na lokalnom tržištu jer Grad Zagreb je potencijalno značajan potrošač tako proizvedenih proizvoda i prerađevina naročito.

Da bi se potakla ekološka i integrirana proizvodnja na vodozaštitnom području Grada Zagreba provedeno je istraživanje na statistički prihvatljivom uzorku poljoprivrednih proizvođača koje je uključivalo:

1. poznavanje ekološke i integrirane proizvodnje od strane proizvođača;
2. voljnost ulaska u ovaj projekt;
3. pretpostavke koje bi se morale ispuniti za ulazak u projekt;
4. ograničenja i prepreke koje očekuju proizvođače ako uđu u projekt ;
5. na temelju navedenog (od 1 do 4) simuliran je proizvodni potencijal područja;
6. moguće kanale prodaje s obzirom na vrstu i količinu proizvodnje;
7. potrebe poslovnog ili drugog povezivanja potencijalnih proizvođača;
8. ulogu Gradskog ureda za poljoprivredu i šumarstvo u provedbi projekta.

Postavljeni su sljedeći ciljevi istraživanja:

1. sukladno dosadašnjim istraživanjima odrediti (omeđiti) proizvodno područje na kojem je moguća odnosno na kojoj se predviđa integrirana i ekološka proizvodnja;
2. dati prikaz glavnih proizvodnih karakteristika područja;
3. kratki osvrt na postojeću zakonsku osnovu koja uređuje problematiku integrirane i ekološke proizvodnje;
4. kvantificirati glavne probleme ruralnog područja čije rješenje se može temeljiti na korištenju sredstava iz potpore ruralnom razvitku;
5. na temelju istraživanja postaviti donju i gornju granicu (veličinu) poljoprivrednih površina za integriranu i ekološku proizvodnju, što realnije za kraće razdoblje;
6. s obzirom na glavno ograničenje (vodozaštitno područje Grada Zagreba) detektirati prihvatljive proizvodnje i proizvode;
7. procijeniti godišnju potrošnju odabranih proizvoda stanovnika Grada Zagreba te izračunati tržišni udjel preporučenih proizvodnji u godišnjoj potrošnji.

U istraživanju se pošlo od pretpostavke da je primjena principa ekološke i integrirane proizvodnje na vodozaštitnom području Grada Zagreba posebno zanimljiva za proizvodnju povrća i jagodičastog voća. Ovaj pristup nije isključio na istim principima potencijalnu proizvodnju drugih proizvoda kako biljnih (ratarstvo, vinogradarstvo i voćarstvo) tako i stočarskih .

Poljoprivredne površine vodozaštitnog područja izvan GUP-a Zagreba razvrstane su u tri zone zaštite izvorišta. Najmanja je površinski Prva zona zaštite izvorišta koja obuhvaća oko 140 ha poljoprivrednih površina i na tim površinama **NIJE DOZVOLJENA NIKAKVA POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA**. Druga zona zaštite izvorišta obuhvaća oko 630 ha i na ovim površinama **DOZVOLJENA JE EKOLOŠKA POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA**. Najveće je području Treće zone zaštite izvorišta sa oko 7.600 ha na kojem je **osim ekološke pogodna i integrirana proizvodnja**. Na ovom području zabranjuje se upotreba herbicida na bazi atrazina te skidanje i odvoz pokrovnog sloja zemlje, osim na mjestima izgradnje građevina. Određenim mjerama potiče se zamjena konvencionalne poljoprivredne proizvodnje ekološkom proizvodnjom, na temelju analize poljoprivrednih površina i kultura.

Većina površina na vodozaštitnom području je u privatnom vlasništvu, najvećem dijelu obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. U privatnom vlasništvu je oko 6.900 ha od čega je u 2013. godini na istraživanom području u Upisniku poljoprivrednih gospodarstava površinu od 2.200 ha obrađivalo 557 gospodarstava. Čak 3.880 ha privatnih poljoprivrednih površina se ne nalazi u Upisniku što ne znači da se i sve te površine ne koriste.

Država raspolaže sa značajnim poljoprivrednim površinama (2.170 ha) od čega je u zakupu i obrađuje se 700 ha, a čak 1.470 ha zbog promjena i nedorečenosti zakona koji uređuju ovu problematiku je izvan obrade.

U istraživanju je primijenjena kombinacija terenskog istraživanja i istraživanja za stolom.

U okviru **terenskih istraživanja** provedene su dvije ankete. Prva anketa je „**Ocjena postojećeg stanja i mogućnost razvoja ruralnog prostora na području Grada Zagreba za razdoblje od 2009 do 2016 godine**“ sa ciljem dobivanja što kvalitetnijih podataka o njihovim problemima, očekivanjima i namjerama u srednjoročnom razdoblju odnosno najveći dio je korišten da bi se dobili pokazatelji zadovoljstvom životom na tome području. U anketi su ispitanici odgovarali zaokruživanjem prihvatljive konstatacije (zatvoreni oblik) ili upisivanjem svoga mišljenja (otvoreni oblik). Korištena je i Likertova skala suglasja ili zadovoljstva. Anketom je obuhvaćeno 133 kućanstva koja su posjedovala poljoprivredno gospodarstvo.

Druga anketa „Stavovi poljoprivrednika o integriranoj i ekološkoj poljoprivredi na vodozaštitnom području Grada Zagreba“ provedena je u siječnju 2014. godine na manjem broju, namjerno odabranih poljoprivrednih gospodarstava i imala je 19 pitanja. Sa ovom anketom pokušalo se dobiti dodatna pojašnjenja na odgovore iz prethodne ankete.

Održane su **dvije radionice** na kojim su sudjelovali predstavnici poljoprivrednika, udruga, zadruga, Gradskog ureda za poljoprivredu te suradnika na projektu. Radionica su osmišljene kao ciljane rasprava prema tezama projekta.

Problemi sa kojima se susreću ispitanici odnosno stanovnici ovoga područja se najvećim dijelom uklapaju u mogućnosti njihovog rješavanja kroz sustav potpora ruralnom razvitku. Veliki dio ispitanika (78,2%) izjavio je da im se život u njihovom mjestu sviđa, znatno manji dio (13,5%) je ravnodušan te samo 8,3% ih je izjavilo da im se ne sviđa. Ovo je dobar pokazatelj privrženosti prostoru koji je kvalitetna osnovica za njihov angažman u rješavanju određenih problema i njihove potencijalne uključenosti u određene lokalne projekte. Pojedinačno kao najveći problem prostora ispitanici smatraju neodgovarajuće riješenu kanalizaciju i odvodnju čemu pogoduje i značajna međusobna udaljenost kuća što poskupljuje rješavanje toga problema. Na drugom mjestu je problem neodgovarajućih društvenih i kulturnih sadržaja što je posebice izraženo kod mlađe populacije. Zanimljivo je da samo 10,5% ispitanika kao značajan izdvojaj problem poljoprivrede.

U drugom istraživanju (72 ispitanika) najveći dio gospodarstava je bio od 1 do 3 ha a najmanji dio preko 10 ha poljoprivredne površine.

Osim proizvodnje na otvorenom prisutna je i proizvodnja u zatvorenim prostorima (staklenicama i plastenicima), ali je njihov broj relativno mali (7%) s prosječnom veličino prostora od 4.380 m² (od 100 do čak 20.000 m²).

Osjećaj odgovornosti i dobrog gospodarenja sa sve skupljim agrokemikalijama (zaštitnim sredstvima, mineralnim hranjivima, dodacima i lijekovima u stočarstvu) je već dosta dugo prisutan kod hrvatskih proizvođača. Ohrabruje da ih preko polovice koristi savjete stručnjaka kod kupovine u poljoprivrednim apotekama, a mali dio se pouzdava u svoje iskustvo ili savjete svojih susjeda poljoprivrednika.

Da su jako zainteresirani za ekološku proizvodnju izjavilo je 13,9% ispitanika odnosno za integriranu njih 9,7%. U skupnu ovih ispitanika spadaju i oni koji su izjavili da već tako i proizvode. Međutim,

dobar pokazatelj je visoki postotak onih koji bi uz određene ispunjene preduvjete proizvođili ekološki (29,2%) odnosno integrirano (22,2%).

Kada se radi o motivima za ekološkom proizvodnjom na prvom mjestu je briga za zdravljem potrošača (31,9%) kao i briga za zdravlje samih proizvođača. Na drugom mjestu je porast potražnje i više cijene u odnosu na konvencionalnu proizvodnju, zatim briga za proizvodni prostor te strah od ostataka agrokemikalija u proizvodu.

Najveći motiv za integriranu proizvodnju također je briga za zdravlje (23,6% ispitanika), zatim zbog straha od ostataka agrokemikalija u proizvodu pa tek onda zbog moguće koristi od porasta cijena i potražnje (9,6% ispitanika).

Jedan od načina povećanja proizvodnje je međusobno udruženje između poljoprivrednih proizvođača i to posebice kod istih proizvodnji. Udruženje može biti na nekoliko razina, ali s obzirom na isticane opće ili pojedinačne poljoprivredne probleme postavili smo im pitanje *Biste li se udružili s ostalim proizvođačima s ciljem zajedničkog plasmana svojih proizvoda?* Nešto više od trećine ispitanika (36,3 %) bi se udružilo s ostalim/drugim proizvođačima radi zajedničkog plasmana svojih proizvoda, trećina ne bi (30,1 %) kao i da ne zna (28,9 %), a manji dio ih je već član neke asocijacije. Vrlo često postavlja se problem pokretača takvih aktivnosti te najveći dio ispitanika (36,4 %) ih smatra da bi pokretač/inicijator trebala biti lokalna vlast, manji dio (33,0 %) sami proizvođači, nešto manje od trećine (28,2 %) ne zna te najmanji dio ih (7,6 %) očekuje da bi to bio netko treći.

Glavni prodajni kanal za ispitana gospodarstva je izravna prodaja; oko 80% gospodarstava na taj način prodaje svoje proizvode. Oko 15% ispitanika prodaje svoje proizvode veletrgovcima ili preprodavačima, dok su ostali prodajni kanali manje zastupljeni.

Izravna prodaja, tradicionalni prodajni kanal za određene poljoprivredne prodaje je i u ovom istraživanju pokazala svoj značaj. Prednosti izravne prodaje se ogledaju u pozitivnom imidžu proizvoda koji se prodaju izravnim putem, zadovoljstvu potrošača kvalitetom i svježinom proizvoda, te osobnim kontaktom s proizvođačem odnosno uzajamnim povjerenjem kupaca i proizvođača. Stoga će izravna prodaja, posebice za manja gospodarstva i gospodarstva koja se bave proizvodnjom voća i povrća i dalje ostati važan prodajni kanal. Međutim, zadovoljstvo izravnom prodajom među anketiranim proizvođačima, iako je ocijenjeno najvećom prosječnom ocjenom u odnosu na ostale prodajne kanale, nije veliko. To ukazuje na potrebu boljeg organiziranja izravne prodaje kroz organizirane oblike prodaje kao što su seljačka tržnica ili sajam, ali i zajedničku promociju pojedinih izravnih oblika prodaje kao što je samoberba, prodaja na gospodarskom dvorištu ili dostava na kućni prag.

Anketa pokazuje da se može očekivati nešto veći udjel površina u ekološkoj (58,9%) nego integriranoj proizvodnji (41,1%). Broj proizvođača koji bi se uključio u ovakvu proizvodnju je od 56 do 77. Ukupne površine uključene u ekološku i integriranu proizvodnju procjenjuju se u rasponu od 245 (Scenarij I) do 595 ha (Scenarij II).

Raspoložive površine se predviđaju za proizvodnju povrća i jagodičastog voća. Preko dvije trećine (65%) površina predviđa se za proizvodnju povrća, a 35% za proizvodnju jagodičastog voća. Očekivana proizvodnja povrća je za najveći dio vrsta ispod 20% godišnje potrošnje Grada Zagreba, a kod jagodičastog voća je veća, a naročito jagoda koje se već i sada izvoze u druge zemlje.

Uz ograničenja posebno vezana uz slabo poznavanje eko ponude u gradu Zagrebu, povećanje ponude proizvoda iz ekološke i integrirane proizvodnje prate i određena ograničenja vezana uz proizvodnju i proizvođače kao što su:

- male količine proizvoda i rascjepkana proizvodnja;
- nedovoljna međupovezanost proizvođača;
- nedovoljna (ne)zainteresiranost novih proizvođača za prelazak na alternativne oblike proizvodnje;

- troškovi prelaska na alternativne oblike proizvodnje;
- nedostatna znanja za proizvodnju u eko i/ili integriranom sustavu;
- nerazvijen marketing eko i proizvoda iz integrirane proizvodnje.

Stoga je za daljnji razvoj integrirane i ekološke proizvodnje na području Grada potrebno:

- aktivno promoviranje ekološke i integrirane proizvodnje među proizvođačima;
- udruživanje proizvođača i zajednički nastup na tržištu;
- promoviranje proizvoda iz ekološkog i integriranog uzgoja među potrošačima;
- značajnije plasiranje proizvoda u najposjećenijim prodajnim kanalima (supermarketima) uz jasno označavanje proizvoda na prodajnim mjestima;
- povećanje izravne prodaje;
- usmjeravanje na tržišne segmente koji poznaju eko i proizvode iz integrirane proizvodnje, koji su spremniji platiti veću cijenu za takve proizvode;
- promoviranje proizvoda kroz izgradnju imidža lokalnih proizvoda;
- jači angažman Gradskog ureda na promicanju spoznaja o prednostima ekološke i integrirane proizvodnje kod proizvođača te kroz potporu promotivnih akcija djelovati na svijest potrošača.

3. UVOD

Ekološka i **I**ntegrirana poljoprivreda sve više dobivaju na značenju kako kod potrošača tako i kod proizvođača.

Proizvođači sve više shvaćaju svoju ne samo proizvodno/ekonomsku ulogu nego i odgovornost za zdravlje potrošača.

Grad Zagreb je i potencijalno značajan potrošač tako proizvedenih proizvoda i prerađevina naročito u ustanovama pod gradskom nadležnošću (vrtići, škole, bolnice i sl.).

Ekološka proizvodnja zahtijeva višu razinu znanja proizvođača i samih potrošača. Ekološka poljoprivreda zahtijeva i sve veću angažiranost kontrolnih sustava. Cijena na ekološki način proizvedenih proizvoda je viša nego iz konvencionalne proizvodnje te je namijenjena i određenom, manjem segmentu potrošačkog tržišta.

Kontrolirani unos nebioloških inputa, prvenstveno agrokemikalija, osobina je integrirane proizvodnje čime se također utječe na očuvanje proizvodnog prostora ali u konačnici i zdravlja potrošača.

Dio proizvodnih površina na području Grada Zagreba, zbog potrebe očuvanja podzemlja (tzv. vodno zaštićena područja), pogodan je jedino za ekološku poljoprivredu. Zbog toga je cilj povećanje broja proizvođača ekoloških proizvoda i ponude tako proizvedenih proizvoda na lokalnom tržištu.

Između ekološke i konvencionalne mjesto, manje ili veće, je za proizvođače koji će koristiti principe „integrirane „ proizvodnje.

Povećanje broja proizvođača i poljoprivrednih površina pod ekološkom i integriranom proizvodnjom izazov je za mnoge sudionike prehrambenog lanca.

Izazov je za proizvođače posebno za one koji mogu birati između konvencionalne i nekonvencionalne proizvodnje.

To je izazov i za potrošače zbog straha za zdravlje, a obujam potrošnje ovisit će o dostupnosti takvih proizvoda i njihovoj cijeni, odnosno o dohotku potrošača.

Izazov je i za distributivni lanac jer vrlo često tražena količina nije ekonomski opravdana za distribuciju, a pakatkad se traže i drugačiji uvjeti čuvanja u odnosu na konvencionalno proizvedene proizvode (osjetljiviji su, zabrana uporabe nedozvoljenih materijala za čuvanje itd.).

Prerađivači, također, moraju prilagoditi svoju tehnologiju novim zahtjevima.

Proizvođači poljoprivrednih inputa posebno gnojiva i sredstava zaštite moraju odgovoriti zahtjevima ekološke proizvodnje kako asortimanom i učinkovitošću u odnosu na postojeće agrokemikalije, još više cjenovno prihvatljivim materijalima.

Selekcija mora „vratiti“ sorte koje su prirodno otpornije od postojećih, ali i selekcionirati druge koje bi u novom tehnološkom postupku približile posebno ekološku proizvodnju po jedinici kapaciteta onima iz konvencionalnog uzgoja.

Na kraju, za kontrolu i nadzor prehrambenog lanca potrebne se educirane službe odnosno kontrolna tijela.

Da bi se potakla ekološka i integrirana proizvodnja nužno je istražiti osnovne društveno-ekonomske i proizvodne pretpostavke na potencijalnom proizvodnom području. Na statistički prihvatljivom uzorku poljoprivrednih proizvođača istraženo je :

9. poznavanje ekološke i integrirane proizvodnje od strane proizvođača;
10. voljnost ulaska u ovaj projekt;
11. pretpostavke koje bi se morale ispuniti za ulazak u projekt;

12. ograničenja i prepreke koje očekuju ako uđu u projekt ;
13. na temelju navedenog (od 1 do 4) simuliran je proizvodni potencijal područja;
14. moguće kanale prodaje s obzirom na vrstu i količinu proizvodnje;
15. potrebe poslovnog ili drugog povezivanja potencijalnih proizvođača;
16. ulogu Gradskog ureda za poljoprivredu i šumarstvo u provedbi projekta.

Zbog navedenog postavljeni su sljedeći ciljevi istraživanja:

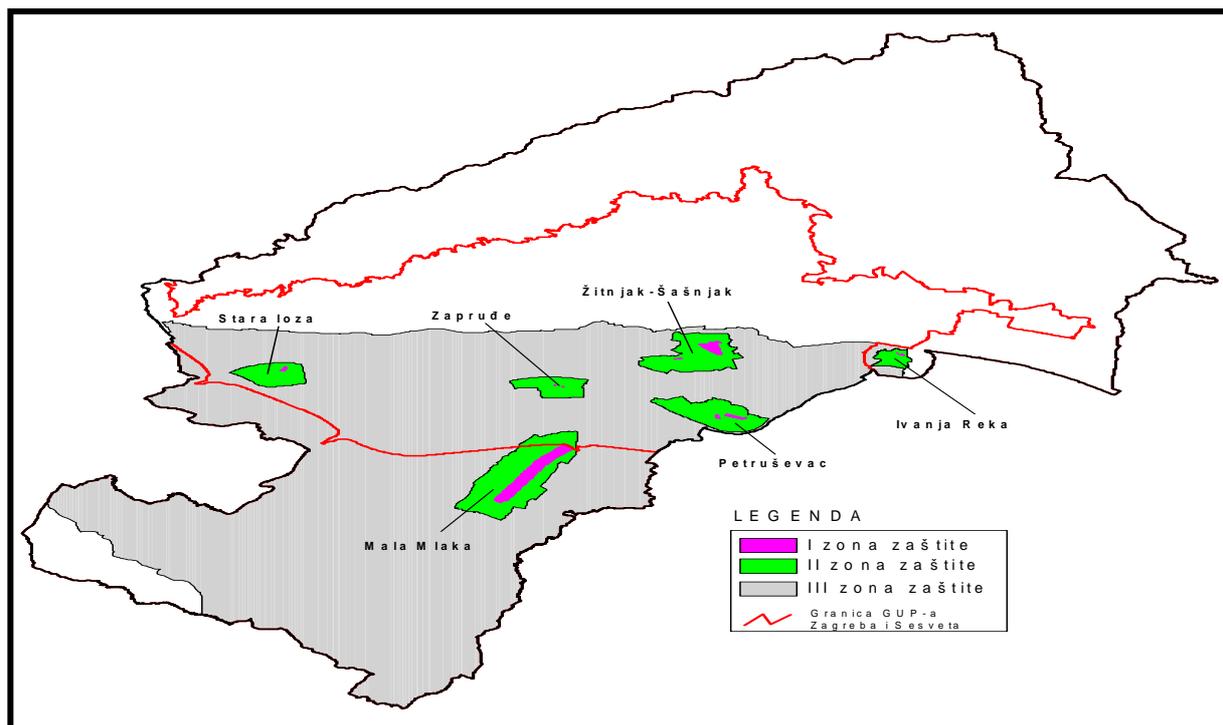
8. sukladno dosadašnjim istraživanjima odrediti (omeđiti) proizvodno područje na kojem je moguća odnosno na kojoj se predviđa integrirana i ekološka proizvodnja;
9. dati prikaz glavnih proizvodnih karakteristika područja;
10. kratki osvrt na postojeću zakonsku osnovu koja uređuje problematiku integrirane i ekološke proizvodnje;
11. kvantificirati glavne probleme ruralnog područja čije rješenje se može temeljiti na korištenju sredstava iz potpore ruralnom razvitku;
12. na temelju istraživanja postaviti donju i gornju granicu (veličinu) poljoprivrednih površina za integriranu i ekološku proizvodnju, što realnije za kraće razdoblje;
13. s obzirom na glavno ograničenje (vodozaštitno područje Grada Zagreba) detektirati prihvatljive proizvodnje i proizvode;
14. procijeniti godišnju potrošnju odabranih proizvoda stanovnika Grada Zagreba te izračunati tržišni udjel preporučenih proizvodnji u godišnjoj potrošnji.

U istraživanju polazimo od pretpostavke da je primjena principa ekološke i integrirane proizvodnje na vodozaštitnom području Grada Zagreba posebno zanimljiva za proizvodnju povrća i jagodičastog voća. Ovaj pristup ne isključuje na istim principima potencijalnu proizvodnju drugih proizvoda kako biljnih (ratarstvo, vinogradarstvo i voćarstvo) tako i stočarskih .

4. PODRUČJE ISTRAŽIVANJA U PROJEKTU

Ruralni prostor Grada Zagreba po mnogim obilježjima razlikuje se od „klasičnog“ ruralnog prostora Hrvatske. Uži prigradski dio, po sadašnjim tendencijama širenja postaje sub-urbanim, te svojim standardom, načinom života, obrazovnom i profesionalnom strukturom stanovništva, dnevnom migracijom i sl. ne može se više nazvati „klasičnim ruralnim prostorom“.

Područje Grada Zagreba je 641,32 km² na kojem živi 790.017 stanovnika u 70 naselja. Ukupne poljoprivredne površine su oko 21.000 ha, a najkvalitetnije površine nalaze se unutar plodne holocenske terase rijeke Save¹.

Slika 1 Vodozaštitne zone na području Grada Zagreba

Izvor: Grupa autora (2008): Inventarizacija poljoprivrednog zemljišta Grada Zagreba i preporuke za poljoprivrednu proizvodnju, studija, voditelj Husnjak, S., Grad Zagreb i Agronomski fakultet Zagreb

Bogatstvo ovoga područja koje treba čuvati, a „kretanje“ se ne može zaustaviti su podzemne pitke vode. Najveću zaštitu podzemnih rezervi voda od onečišćenja predstavlja tlo. Iako je mnoštvo potencijalnih izvora onečišćenja, često se kao velika prijetnja navodi poljoprivredna proizvodnja koja se provodi na tim površinama te preko onečišćenja tla dolazi i do onečišćenja voda.

Da bi se to izbjeglo, potrebno je pravilno gospodariti tлом što podrazumijeva i primjenu primjerenih tehnoloških rješenja, ali i prilagodbu poljoprivredne proizvodne strukture.

Problematika vodozaštitnih područja uređena je Zakonom o vodama (Narodne novine 153/09, 130/11, 56/13 i 14/14) te Pravilnikom o utvrđivanju zona sanitarne zaštite izvorišta (Narodne novine broj 55, 2002). Ovim pravilnikom se propisuju uvjeti i načini utvrđivanja područja sanitarne zaštite izvorišta koji se koriste ili su rezervirana za javnu vodoopskrbu, mjere za zaštitu izvorišta od onečišćenja i drugo. Za područje Grada Zagreba donesena je odluka o zaštiti od onečišćenja izvorišta

¹ Studija: Grupa autora (2008): Inventarizacija poljoprivrednog zemljišta Grada Zagreba i preporuke za poljoprivrednu proizvodnju, studija, voditelj Husnjak, S., Grad Zagreb i Agronomski fakultet Zagreb

Stara Loza, Šašnjak, Žitnjak, Ivanja Reka, Petruševac, Zapruđe i Mala Mlaka (Službeni glasnik Grada Zagreba broj 9, 2007).

Za poljoprivrednu proizvodnju „slobodne“ su površine izvan GUP-a Zagreba koje se svrstavaju u tri zone zaštite izvorišta.

Najmanja je površinski Prva zona zaštite izvorišta koja obuhvaća oko 140 ha poljoprivrednih površina i na tim površinama **NIJE DOZVOLJENA NIKAKVA POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA**.

Tablica 1 Površina zona zaštite izvorišta izvan GUP-a na poljoprivrednom zemljištu

Zona zaštite izvorišta	Ukupno (ha)	Poljoprivredno (ha)	Ostalo (ha)
I zona	148,9	142,4	6,5
II zona	758,4	628,9	129,5
III zona	14.84,3	7.643,0	7.241,3
UKUPNO	15.791,6	8.414,3	7.377,3

Izvor: Isti kao za Slika 1

Druga zona zaštite izvorišta obuhvaća oko 630 ha i na ovim površinama **DOZVOLJENA JE EKOLOŠKA POLJOPRIVREDNA PROIZVODNJA**.

Najveće je području Treće zone zaštite izvorišta sa oko 7.600 ha na kojem je **osim ekološke pogodna i integrirana proizvodnja**. Na ovom području zabranjuje se upotreba herbicida na bazi atrazina te skidanje i odvoz pokrovnog sloja zemlje, osim na mjestima izgradnje građevina. Određenim mjerama potiče se zamjena konvencionalne poljoprivredne proizvodnje ekološkom proizvodnjom, na temelju analize poljoprivrednih površina i kultura².

Većina površina na vodozaštitnom području je u privatnom vlasništvu, najvećem dijelu obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava. U privatnom vlasništvu je oko 6.900 ha od čega je u 2013. godini na istraživanom području u Upisniku poljoprivrednih gospodarstava površinu od 2.200 ha obrađivalo 557 gospodarstava. Čak 3.880 ha privatnih poljoprivrednih površina se ne nalazi u Upisniku što ne znači da se i sve te površine ne koriste.

Država raspolaže sa značajnim poljoprivrednim površinama (2.170 ha) od čega je u zakupu i obrađuje se 700 ha, a čak 1.470 ha zbog promjena i nedorečenosti zakona koji uređuju ovu problematiku je izvan obrade.

Znači, postoje značajni neiskorišteni potencijal na ovom području za poljoprivrednu proizvodnju sa aspekta poljoprivrednih površina pri čemu interesu stvarnih i/ili potencijalnih proizvođača značajna smetnja je zakonska regulativa raspolaganja (proizvodnog i vlasništva) poljoprivrednim zemljištem.

² Studija: Grupa autora (2008): Inventarizacija poljoprivrednog zemljišta Grada Zagreba i preporuke za poljoprivrednu proizvodnju, studija, voditelj Husnjak, S., Grad Zagreb i Agronomski fakultet Zagreb

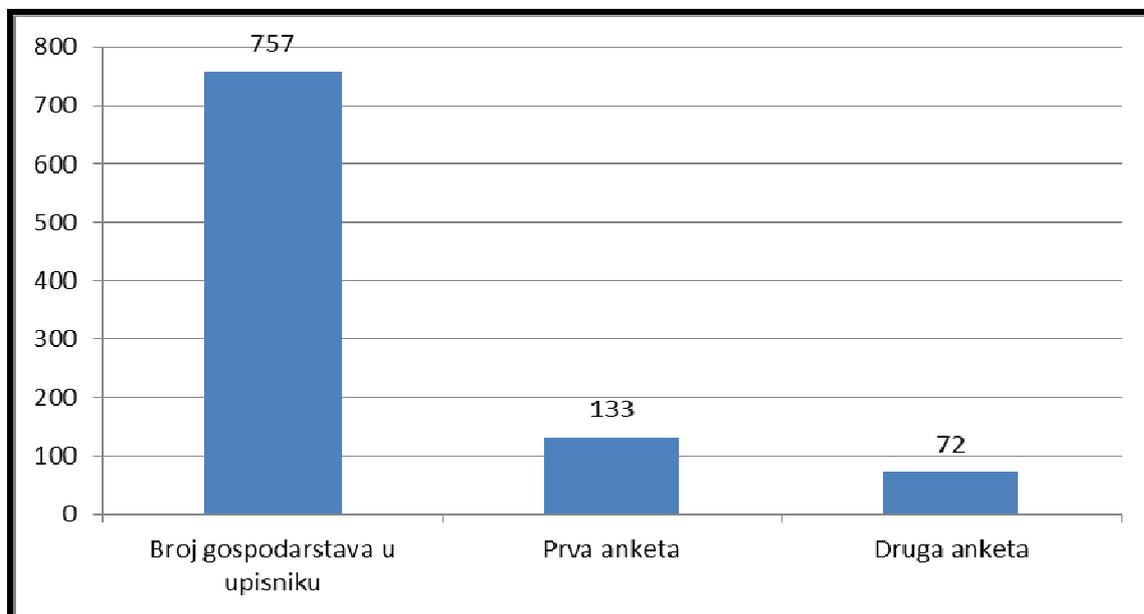
5. METODOLOŠKE NAPOMENE I IZVORI PODATAKA

U istraživanju je primijenjena kombinacija terenskog istraživanja i istraživanja za stolom.

U okviru **terenskih istraživanja** provedene su dvije ankete.

Prva anketa je „**Ocjena postojećeg stanja i mogućnost razvoja ruralnog prostora na području Grada Zagreba za razdoblje od 2009 do 2016 godine**“ sa ciljem dobivanja što kvalitetnijih podataka o njihovim problemima, očekivanjima i namjerama u srednjoročnom razdoblju odnosno najveći dio je korišten da bi se dobili pokazatelji zadovoljstvom životom na tome području. U anketi su ispitanici odgovarali zaokruživanjem prihvatljive konstatacije (zatvoreni oblik) ili upisivanjem svoga mišljenja (otvoreni oblik). Korištena je i Likertova skala suglasja ili zadovoljstva.

Anketom je obuhvaćeno 133 kućanstva koja su posjedovala poljoprivredno gospodarstvo. U slučajnom odabiru kriterij je bio njihov pristanak na anketu te zadovoljenje proporcionalne zastupljenosti u ukupnom broju anketa po naselju s obzirom na ukupan broj kućanstava³.

Grafikon 1 Broj gospodarstava u Upisniku poljoprivrednih gospodarstava na vodozaštitnom području grada Zagreba 2013. godine i broj anketiranih

Izvor: Dokumentacija Gradskog ureda za poljoprivredu i šumarstvo i ankete

Druga anketa „Stavovi poljoprivrednika o integriranoj i ekološkoj poljoprivredi na vodozaštitnom području Grada Zagreba“ provedena je u siječnju 2014. godine na manjem broju, namjerno odabranih poljoprivrednih gospodarstava i imala je 19 pitanja. Sa ovom anketom pokušalo se dobiti dodatna pojašnjenja na odgovore iz prethodne ankete⁴.

Nakon kodiranja i logičke kontrole za obradu podataka korišten je statistički paket SPSS.

Održane su **dvije radionice** na kojim su sudjelovali predstavnici poljoprivrednika, udruga, zadruga, Gradskog ureda za poljoprivredu te suradnika na projektu. Radionica su osmišljene kao ciljane rasprava prema tezama projekta.

³ Anketu je obavila Magdalena Zrakić, mag. ing. agr.

⁴ Anketiranje su obavile Magdalena Zrakić, mag. ing. agr. i Anamarija Petković, studentica studija Agrobiznis i ruralni razvoj.

Prva radionica je bila **Ekološka i integrirana proizvodnja na vodozaštitnom području** sadržavala je odgovore na pitanja: Što je to ekološka a što integrirana proizvodnja, Prednosti i nedostaci na primjeru proizvodnje povrća te Mogućnosti i ograničenja na istraživanom području, a moderator predavač je bio Prof. dr. sc. Bruno Novak⁵.

Druga radionica **Poljoprivredna politika u dijelu potpora: mogućnosti korištenja na istraživanom području** posvećena je bila problemima Izravnih potpora poljoprivredi, Potporama ruralnom razvoju te odgovorima na Mogućnosti i ograničenja za konkretno područje, a predavač je bio Dragomir Đević, dipl. ing⁶.

U okviru **desk top istraživanja** analizirani su dostupni strateški i programski razvojni dokumenti Grada Zagreba i Republike Hrvatske.

⁵ Radionica je održana 4. prosinca 2013. godine u Gradskom uredu za poljoprivredu i šumarstvo Grada Zagreba od 10 do 12,30 sati

⁶ Radionica je održana 5. prosinca 2013. godine u Gradskom uredu za poljoprivredu i šumarstvo Grada Zagreba od 10 do 12,30 sati

6. ZAKONSKA PODLOGA ZA EKOLOŠKU I INTEGRIRANU PROIZVODNJU

Problematiku ekološke proizvodnje uređuje „Zakon o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda“ Narodne novine br. 139 od 10.12.2010. U ovom dijelu navesti odnosno citirati ćemo samo dijelove Zakona bitne za ovo istraživanje⁷.

Tri su opća cilja ekološke proizvodnje i to:

1. uspostavljanje održivog sustava upravljanja u poljoprivredi koji (a) poštuje prirodne sustave i cikluse te održava i poboljšava očuvanje tla, vode, biljaka i životinja te njihovu međusobnu ravnotežu; (b) pridonosi visokoj razini biološke raznolikosti; (c) odgovorno koristi energiju i prirodne resurse poput vode, tla, organske tvari i zraka te (d) poštuje visoke standarde dobrobiti životinja i posebice udovoljava potrebama životinja u odnosu na njihovu vrstu;
2. proizvodnja proizvoda visoke kakvoće;
3. proizvodnja širokog spektra hrane i drugih poljoprivrednih proizvoda koji odgovaraju zahtjevima potrošača za primjenom postupaka koji ne štete okolišu, zdravlju ljudi, bilja ili zdravlju životinja i njihovoj dobrobiti.

Ekološka proizvodnja temelji se na općim i posebnim načelima:

Opća načela ekološke proizvodnje su:

1. Primjereno osmišljavanje i upravljanje biološkim procesima, temeljenim na ekološkim sustavima korištenjem prirodnih resursa primjenom metoda (a) uporabe agrotehničkih, mehaničkih, fizikalnih, bioloških i biotehničkih mjera; (b) obrade poljoprivrednih kultura, uzgoja životinja; (c) koje isključuju korištenje GMO-a i proizvoda proizvedenih od ili s pomoću GMO-a s izuzećem veterinarsko-medicinskih proizvoda te (d) procjene rizika i korištenje mjera predostrožnosti i prevencije, kada je to primjereno.
2. Ograničeno korištenje vanjskih unosa. Ukoliko su vanjski unosi potrebni ili ne postoje odgovarajući postupci i metodeograničeni su na (a) unose iz ekološke proizvodnje; (b) prirodne tvari ili tvari dobivene prirodnim putem i (c) prirodna mineralna gnojiva niske topljivosti.
3. Strogo ograničeno korištenje kemijski sintetiziranih unosa izuzev iznimnih slučajeva ukoliko (a) ne postoje odgovarajući postupci upravljanja; (b) vanjski unosi nisu dostupni na tržištu te (c) vanjskih unosi točke pridonose neprihvatljivom utjecaju na okoliš.

Posebna načela primjenjiva na primarnu proizvodnju su:

1. održavanje i poboljšavanje života, prirodne plodnosti i stabilnosti tla, i biološke raznolikosti, sprječavanje sabijanja i erozije tla te hranidba bilja prvenstveno putem ekosustava tla;
2. smanjivanje uporabe neobnovljivih izvora i unosa koji nisu iz poljoprivrednog gospodarstva;
3. recikliranje otpada i nusproizvoda biljnog i životinjskog podrijetla radi daljnjeg korištenja u proizvodnji;
4. kod donošenja odluka vezanih za proizvodnju potrebno je uzeti u obzir ekološku ravnotežu na lokalnoj ili regionalnoj razini;

⁷ http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_12_139_3532.html

5. održavanje zdravlja životinja poticanjem prirodne imunološke obrane životinja, te odabirom odgovarajućih pasmina i uzgojne prakse životinja;
6. održavanje zdravlja bilja preventivnim mjerama, kao što je izbor odgovarajućih vrsta i sorti otpornih na štetne organizme, pravilan plodored, mehaničke i fizikalne mjere te zaštita prirodnih neprijatelja;
7. uzgoj životinja primjeren lokalitetu i vrsti tla;
8. održavanje visoke razine dobrobiti životinja uzimajući u obzir posebne potrebe u odnosu na vrstu životinja;
9. proizvodnja ekoloških proizvoda životinjskog podrijetla od životinja koje su uzgajane na ekološkim gospodarstvima od rođenja ili valjenja i tijekom njihovog čitavog života;
10. izbor pasmina s obzirom na njihovu sposobnost prilagodbe lokalnim uvjetima, njihovu vitalnost, otpornost prema bolestima ili zdravstvenim poteškoćama;
11. hranidba životinja ekološkom hranom za životinje sastavljenom od poljoprivrednih sastojaka iz ekološkog uzgoja i prirodnih tvari nepoljoprivrednog podrijetla;
12. primjena prakse uzgoja životinja koja poboljšava imunološki sustav i ojačava prirodnu otpornost na bolesti, posebice omogućavanjem redovitog kretanja životinja i slobodnog pristupa otvorenim prostorima i pašnjacima gdje je primjereno;
13. isključenje uzgoja životinja s umjetno induciranom poliploidnosti;
14. održavanje biološke raznolikosti prirodnih vodenih ekosustava, trajnog očuvanja vodenog okoliša i kakvoće okolnih vodenih i kopnenih ekosustava

Jedan od kanala plasmana ekoloških proizvoda je njihova prerada na gospodarstvu te navodimo i Posebna načela primjenjiva za preradu ekološke hrane:

1. proizvodnja ekološke hrane iz ekoloških poljoprivrednih sastojaka, osim ako sastojak na tržištu nije dostupan u ekološkom obliku;
2. ograničenje uporabe prehrambenih aditiva od neekoloških sastojaka s posebnom tehnološkom i senzornom ulogom, mikronutrijenata i pomoćnih tvari u procesu proizvodnje, tako da se koriste minimalno i samo u slučaju bitne tehnološke potrebe ili u posebne prehrambene svrhe;
3. isključivanje tvari i metoda prerade koje bi mogle krivo navoditi u pogledu prave prirode proizvoda;
4. pažljiva obrada hrane korištenjem bioloških, mehaničkih i fizikalnih postupaka.

Osim „pravila,, same proizvodnje, Zakon uređuje i problematiku organizacije proizvodnje na gospodarstvu.

Cjelokupnim gospodarstvom upravlja se u skladu sa zahtjevima primjenjivim na ekološku proizvodnju. Međutim, iznimno, gospodarstvo može biti podijeljeno u jasno odvojene proizvodne cjeline kojima se u cijelosti ne upravlja u skladu sa zahtjevima ekološke proizvodnje. U biljnoj proizvodnji usporedno se mogu uzgajati različite sorte koje se međusobno mogu lako razlikovati. U takvim slučajevima subjekt mora jasno odvojiti proizvodne površine, životinje i proizvode iz ekološke proizvodnje od proizvodnje koja nije ekološka te voditi odvojene evidencije o proizvodnji.

Kako se na istraživanom području u sklopu ovoga Projekta očekuje prvenstveno ekološka biljna proizvodnja, za ekološku biljnu proizvodnju uz opća pravila za proizvodnju na gospodarstvu obvezno se primjenjuju sljedeća pravila:

1. ekološka biljna proizvodnja primjenjuje postupke pripreme i obrade tla koje omogućuju održavanje ili povećanje organske tvari tla, osigurava stabilnost i bioraznost tla, te sprječava zbijenost i eroziju tla;
2. plodnost i biološka aktivnost tla održava se i povećava višegodišnjim plodoredom uključujući leguminoze i ostalu zelenu gnojivu, te primjenom stajskog gnojiva ili organskog materijala po mogućnosti kompostiranog, iz ekološke proizvodnje;
3. dopušteno je korištenje biodinamičkih pripravaka;
4. gnojiva i poboljšivači tla mogu se koristiti samo ako su odobreni za uporabu u ekološkoj proizvodnji;
5. ne smiju se koristiti mineralna dušična gnojiva;
6. svi korišteni postupci za biljnu proizvodnju trebaju spriječiti ili smanjiti onečišćenje okoliša na najmanju moguću mjeru;
7. sprječavanje štete uzrokovane štetnim organizmima provodi se prvenstveno korištenjem prirodnih neprijatelja, odgovarajućim izborom vrsta i sorti, plodoreda, uzgojnih metoda i toplinskih procesa;
8. u slučaju utvrđene ugroženosti poljoprivrednih kultura, sredstva za zaštitu bilja mogu se koristiti samo ako su odobrena za korištenje u ekološkoj proizvodnji, a za proizvodnju proizvoda, osim poljoprivrednog reproduktivnog materijala, mora se koristiti poljoprivredni reproduktivni materijal iz ekološke proizvodnje. U tu svrhu se mora proizvoditi oplemenjivačevo sjeme i matične biljke za vegetativni reproduktivni materijal za najmanje jednu generaciju ili u slučaju višegodišnjih nasada za dva vegetacijska razdoblja;
9. proizvodi za čišćenje i dezinfekciju u biljnoj proizvodnji koriste se samo ako su odobreni za uporabu u ekološkoj proizvodnji.

Ekološka proizvodnja podliježe stručnoj kontroli. Priroda i učestalost stručne kontrole određuju se na temelju procjene rizika, pojave nepravilnosti i utvrđivanja sukladnosti s odredbama ovoga Zakona. Subjekti podliježu stručnoj kontroli, najmanje jednom godišnje osim onih koji se bave trgovinom na veliko zapakiranom hranom i subjekata koji prodaju direktno krajnjem potrošaču ili korisniku.

Ulaskom Hrvatske u EU na snazi je i Zakon o provedbi Uredbe Vijeća (EZ) br. 834/2007 o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda Narodne novine br.: 80 28.06.2013⁸.

Ovim se Zakonom utvrđuje nadležno tijelo i zadaće nadležnoga tijela, službene kontrole, upravne mjere i prekršajne odredbe u svrhu provedbe Uredbe Vijeća (EZ) br. 834/2007 od 28. lipnja 2007. o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda i stavljanju izvan snage Uredbe (EEZ) br. 2092/91 (SL L 189, 20. 7. 2007

Problematika integrirane proizvodnje uređena je Pravilnikom o integriranoj proizvodnji poljoprivrednih proizvoda, Narodne novine br. 137 od 12.12.2012. godine⁹. Ovim pravilnikom određuju se osnovni pojmovi kao što su:

1. »Integrirana proizvodnja poljoprivrednih proizvoda« koja podrazumijeva uravnoteženu primjenu agrotehničkih mjera uz uvažavanje ekonomskih, ekoloških i toksikoloških čimbenika pri čemu se kod jednakog ekonomskog učinka prednost daje ekološki i toksikološki prihvatljivim mjerama.

⁸ http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_80_1662.html

⁹ http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_12_137_2906.html

2. »Integrirana zaštita bilja« je procjena i primjena svih raspoloživih metoda zaštite bilja te potom integriranih u odgovarajuće mjere kojima se sprečava razvoj populacije štetnih organizama, održava uporaba sredstava za zaštitu bilja i drugih oblika suzbijanja na razini koja je ekonomski i ekološki opravdana, te smanjuju ili svode na najmanju moguću mjeru rizici za zdravlje ljudi i za okoliš. Kod »integrirane zaštite bilja« stavlja se naglasak na uzgoj zdravih usjeva i nasada uz najmanje moguće ometanje agroekoloških sustava i potiču prirodni mehanizmi kontroliranja štetnih organizama.
3. »Proizvođač u integriranoj proizvodnji« jest pravna ili fizička osoba koja proizvodi proizvode po principima integrirane proizvodnje sukladno Pravilniku i upisana je u Upisnik proizvođača u integriranoj proizvodnji.
4. »Poljoprivredni proizvod iz integrirane proizvodnje« jest svaki poljoprivredni proizvod proizveden i označen sukladno odredbama ovoga Pravilnika i odredbama propisa o hrani.

Integrirana proizvodnja obuhvaća područja ratarstva, povrćarstva, voćarstva i vinogradarstva. Njome se mogu baviti fizičke i pravne osobe upisane u Upisnik proizvođača u integriranoj proizvodnji kojeg vodi Ministarstvo poljoprivrede. Integrirana proizvodnja podliježe stručnom nadzoru, a proizvođač nakon dobivanja potvrde o integriranoj proizvodnji može koristiti znak integrirane proizvodnje pri označavanju, reklamiranju i prezentiranju proizvoda za jednu proizvodnu godinu.

Svake godine proizvođači trebaju prisustvovati predavanjima o integriranoj poljoprivrednoj proizvodnji i predavanjima vezanim uz tu proizvodnju u trajanju od 5 sati te za to dobiti odgovarajuću potvrdu.

Svake godine, a na temelju članka 15. stavka 5. Zakona o poljoprivredi (»Narodne novine«, broj 149/09,127/10, 50/12 i 120/12) i članka 6. Pravilnika o integriranoj proizvodnji poljoprivrednih proizvoda (»Narodne novine«, broj 137/12) ministar poljoprivrede donosi Tehnološke upute za integriranu proizvodnju¹⁰.

¹⁰ <http://www.mps.hr/UserDocsImages/zakoni/2014/EKOLOSKA/ratarstvo-web.pdf>;
<http://www.mps.hr/UserDocsImages/zakoni/2014/EKOLOSKA/gro%C5%BE%C4%91e-web.pdf>;
<http://www.mps.hr/UserDocsImages/zakoni/2014/EKOLOSKA/Tehnolo%C5%A1ke%20upute%20vo%C4%8e%202014.%20-%20web.pdf>
<http://www.mps.hr/UserDocsImages/zakoni/2014/EKOLOSKA/Tehnolo%C5%A1ke%20upute%20povr%C4%87e%202014.%20-%20web.pdf>

7. SUSTAV POTPORE POLJOPRIVREDI I RURALNOM RAZVOJU - EKOLOŠKA I INTEGRIRANA PROIZVODNJA¹¹

Republika Hrvatska od 2013. godine i formalno primjenjuje sustav potpore poljoprivredi i ruralnom razvoju kompatibilan Zajedničkoj poljoprivrednoj politici Europske unije. Ukupna potpora¹² se sastoji od izravne potpore, plaćanja u iznimno osjetljivim sektorima te mjere ruralnog razvoja. Za prva dva oblika „pravila“ su već poznata i primjenjuju se značajnije promjene i mogućnosti se očekuju iz pojedinih mjera Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. U narednom tekstu daju se pojašnjenja pojedinih mjera koje će potaći integriranu i ekološku poljoprivrednu proizvodnju.

7.1. M 10.1.0.15 Integrirana poljoprivreda

Operacija pripada fokus području 4B kojom se doprinosi smanjenju zagađenja tla, vode i zraka, očuvanju okoliša i prirodnih staništa. Kako se na istraživanom području pretpostavlja povrćarska i ratarska integrirana proizvodnja iz predloženih to i predočavamo.

¹¹ Program ruralnog razvoja Republike Hrvatske za razdoblje 2014.-2020. – radna verzija

¹² Zakon o potpori poljoprivredi i ruralnom razvoju
http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_80_1660.html

Povrćarstvo u integriranoj proizvodnji

Zahtjevi	Zakonske obveze	Agro-okolišne obveze
Edukacija	Pravilnik o integriranoj proizvodnji poljoprivrednih proizvoda ("Narodne novine" broj 137/12)	Svake godine proizvođači trebaju prisustvovati predavanjima o integriranoj poljoprivrednoj proizvodnji u trajanju od 5 sati te za to dobiti odgovarajuću potvrdu.
Upravljanje tlom	Tehnološke upute za integriranu proizvodnju povrća za 2014. godinu	<p>Zahtijevane mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> – obrada tla usmjerena na zaštitu i poboljšanje plodnosti tla, – održavanje dovoljne količine humusa, odnosno uravnotežene bilance humusa u tlu, – osiguranje različitog i uravnoteženog plodoreda, – održavanje odgovarajućeg pokrova prije proljetnih kultura u područjima s velikim rizikom od ispiranja. <p>Zabranjuje se:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ostaviti tlo nepokrivenim tijekom vegetacijskog razdoblja, a u periodu 15. studeni do 15. veljače mora se provoditi grubo oranje na zimsku brazdu ili zaoravanje strništa ili ostavljanje strništa na poljoprivrednim površinama ili prekrivanje površina malčem, – obrada zamrznutog tla (iznimka mogu biti tla zamrznuta do 30 % uobičajene dubine obrade), tla zasićenog vodom, poplavljenog ili prekrivenog snijegom (osim prilikom berbe kulture) – obrada tla koja može uzrokovati eroziju, – kemijska sterilizacija tla, – otvoren sustav hidroponske proizvodnje povrća u zaštićenu prostor. <p>Preporučuje se:</p> <ul style="list-style-type: none"> – sprječavanje erozije na terenima nagiba od 15 % ili više obradom tla na nagnutoj površini poprečno na pad terena, ili postavljanjem terasa, – sprječavanje zbijanja tla, – plitka obrada tla; dublje oranje (25 do 30 cm) dozvoljeno u posebnim slučajevima, – dubinsko rahljenje pri optimalnoj vlazi tla, – izbjegavanje ugara tla zimi (neposijane površine zimi), – obrada koja održava strukturu tla.
Gnojidba	Tehnološke upute za integriranu proizvodnju povrća za 2014. godinu	Pri planiranju gnojidbe je potrebno uzeti u obzir: rezultate analize tla, iznošenje biljnih hraniva obzirom na planirani prinos, stupanj iskorištenja hranjiva iz gnojiva, gnojidbu organskim gnojivima u prethodnim godinama te način i vrijeme gnojidbe. Proizvođač mora poštivati zabranjene, preporučene i zahtijevane i mjere gnojidbe.
Plodored	Tehnološke upute za integriranu proizvodnju povrća za 2014. godinu	Obvezna je uspostava plodoreda uz poštivanje preporučenih i zahtijevanih mjera.
Zaštita bilja	Tehnološke upute za integriranu proizvodnju povrća za 2014. godinu	Sukladno Zakonu o provedbi Uredbe (EZ) br. 1107/2009 o stavljanju na tržište sredstava za zaštitu bilja («Narodne novine», br. 80/13) poljoprivredni proizvođači smiju koristiti samo registrirana SZB i to samo na način i u svrhu koja je propisana u uputama za uporabu na etiketi pojedinog SZB ili sukladno rješenju o dozvoli za male namjene, dozvoli za hitne situacije i dozvoli za paralelnu trgovinu. Zaštita povrća također mora biti prilagođena uvjetima proizvodnje što znači poštivanje odredbi koje se odnose na proizvodnju na otvorenom i proizvodnju u zaštićenim prostorima (agrotehničke, fizikalne, biološke, mehaničke i kemijske mjere zaštite).
Upravljanje vodom	Tehnološke upute za integriranu proizvodnju povrća za 2014. godinu	Kod navodnjavanja se poduzimaju mjere u cilju smanjenja gubitka vode te poboljšanja kvalitete proizvoda. Navodnjavanje, neovisno o veličini površine koja se navodnjava, odvija se sukladno uvjetima danim Ugovorom o koncesiji za gospodarsko korištenje voda za zahvaćanje voda za navodnjavanje za različite namjene ili vodopravnom dozvolom u slučajevima kada je to propisano Zakonom o vodama („Narodne novine“, broj 153/09, 63/11, 130/11 i 56/13), osim u slučaju slobodnog korištenja voda u smislu korištenja oborinskih voda koje se skupljaju na zemljištu vlasnika odnosno ovlaštenika drugog stvarnog prava na zemljištu.
Ozelenjivanje		Razvit će se naknadno

Proizvodnja ratarskih kultura u integriranoj proizvodnji

Zahtjevi	Zakonske obveze	Agro-okolišne obveze
Edukacija	Pravilnik o integriranoj proizvodnji poljoprivrednih proizvoda ("Narodne novine" broj 137/12)	Svake godine proizvođači trebaju prisustvovati predavanjima o integriranoj poljoprivrednoj proizvodnji u trajanju od 5 sati te za to dobiti odgovarajuću potvrdu.
Upravljanje tlom	Tehnološke upute za integriranu proizvodnju ratarskih kultura za 2014. godinu	Svrha minimalne obrade tla i održavanja poljoprivrednog zemljišta jest očuvanje, odnosno poboljšanje strukture tla, prirodne ravnoteže biološke komponente tla, potencijalne prirodne plodnosti tla, sprečavanje erozije tla i hranjivih tvari te osiguravanje pogodnih uvjeta tla za rast i razvoj ratarskih kultura. U skladu s tim donose se zabrane, zahtijevane mjere i preporuke.
Gnojidba	Tehnološke upute za integriranu proizvodnju ratarskih kultura za 2014. godinu	Gnojidba mora biti ekološki prihvatljiva i ekonomski isplativa što podrazumijeva primjenu gnojiva u količinama koje odgovaraju potrebama i stanju usjeva, plodnosti tla (reakciji tla, sadržaju hraniva i humusa u tlu) profitabilnosti rada i uloženi sredstava. U smislu prihvatljivog opterećenja okoliša nužno je voditi petogodišnji gojidbeni plan. On je ključan za nadzor unosa glavnih hraniva (N, P ₂ O ₅ i K ₂ O). Kao polazna osnova gnojidbe ratarskih usjeva u petogodišnjem gojidbenom planu najviši prosječni godišnji unos hraniva iz mineralnih i/ili organskih gnojiva iznosi: N: 170 kg/ha/god. (osim za merkantilni i silažni kukuruz kad se dopušta najviše 200 kg N/ha); P ₂ O ₅ : 150 kg/ha/god. (osim na terenima nagiba ≥10 % na kojima dopušta najviše 100 kg/ha/god.); K ₂ O: 175 kg/ha/god. (osim za šećernu repu 250, a kukuruz i krumpir 225 kg/ha).
Plodored	Tehnološke upute za integriranu proizvodnju ratarskih kultura za 2014. godinu	Obvezna je uspostava plodoreda uz poštivanje preporučenih, zahtijevanih i zabranjenih mjera. Svaka promjena plodoreda mora biti dokumentirana, a plodored ponovo uspostavljen s obzirom na zahtijevana pravila. U petogodišnjem razdoblju u plodored moraju biti uključene: <ul style="list-style-type: none"> – barem tri vrste kultura iz različitih porodica, odnosno krmnog bilja i sjemenskih usjeva ili – dvije jednogodišnje kulture + jedan višegodišnji usjev (npr. djeteline, djetelinsko-travne smjese) ili jedna kultura i 4 godine lucerne.
Zaštita bilja	Tehnološke upute za integriranu proizvodnju ratarskih kultura za 2014. godinu	Integrirana zaštita od bolesti u ratarstvu uključuje agrotehničke mjere dok se druge mjere kao mehaničke, fizikalne, biološke ili biotehničke u praksi ne primjenjuju. Osnovni cilj kod integrirane zaštite bilja od štetnika je minimalna primjena zoocida i očuvanje okoliša, što uključuje slijedeće mjere zaštite: agrotehničke, mehaničke, fizikalne, biološke, biotehničke, karantenske i druge. Ako ni jedna navedena mjera ne pokaže zadovoljavajuće rezultate pristupa se kemijskim mjerama zaštite. Sukladno Zakonu o provedbi Uredbe (EZ) br. 1107/2009 o stavljanju na tržište sredstava za zaštitu bilja («Narodne novine», br. 80/13) poljoprivredni proizvođači smiju koristiti samo registrirana SZB i to samo na način i u svrhu koja je propisana u uputama za uporabu na etiketi pojedinog SZB ili sukladno rješenju o dozvoli za male namjene, dozvoli za hitne situacije i dozvoli za paralelnu trgovinu.
Upravljanje vodom	Tehnološke upute za integriranu proizvodnju ratarskih kultura za 2014. godinu	Navodnjavanje, neovisno o veličini površine koja se navodnjava, odvija se sukladno uvjetima danim Ugovorom o koncesiji za gospodarsko korištenje voda za zahvaćanje voda za navodnjavanje za različite namjene ili vodopravnom dozvolom u slučajevima kada je to propisano Zakonom o vodama („Narodne novine“, broj 153/09, 63/11, 130/11 i 56/13), osim u slučaju slobodnog korištenja voda u smislu korištenja oborinskih voda koje se skupljaju na zemljištu vlasnika odnosno ovlaštenika drugog stvarnog prava na zemljištu.“ Također, proizvođači moraju poštivati preporučene i zahtijevane mjere kod navodnjavanja.
Ozelenjivanje		

Vrsta potpore

Potpore je u vidu godišnjeg plaćanja po jedinici površine kao naknada korisniku za gubitak prihoda i dodatne troškove koji su rezultat pridržavanja posebnih uvjeta koji nadilaze minimalno propisane uvjete¹³.

Veza s drugim zakonskim propisima

- Pravilnik o višestrukoj sukladnosti NNxx/14
- Akcijski program zaštite voda od onečišćenja uzrokovanog nitratima poljoprivrednog podrijetla (OG 15/13)
- Zakon o provedbi Uredbe (EZ) br.1107/2009 o stavljanju na tržište sredstava za zaštitu bilja (NN 80/2013)
- Zakon o održivoj uporabi pesticida (NN xx/14)
- Pravilnik o uspostavi akcijskog okvira za postizanje održive uporabe pesticida (NN 142/2012)

Korisnici

Poljoprivrednici, grupe poljoprivrednika ili grupe poljoprivrednika i ostalih korisnika poljoprivrednog zemljišta

Kriteriji prihvatljivosti: ARKOD parcela registrirana za integriranu proizvodnju.

Osnovni zahtjevi	Provjerljivost i kontrola
Poljoprivredno gospodarstvo mora biti upisano u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava	100 % administrativna kontrola putem Upisnika.
Izrada plana gnojidbe s bilancom hraniva	Plan gnojidbe se dostavlja prilikom podnošenja jedinstvenog zahtijeva
Izrada plana plodoreda	Plan plodoreda se dostavlja prilikom podnošenja jedinstvenog zahtijeva
Potvrđnica za integriranu proizvodnju	Savjetodavna služba nadležna za stručni nadzor integrirane proizvodnje dostavlja APPRRR izvještaj o provedenom nadzoru i potvrdu sukladnosti sa zahtjevima u tehnološkim uputama

¹³ Izrada kalkulacija potpora je u tijeku

Opći opis mjere uključujući intervencijsku logiku i doprinos fokus područjima i horizontalnim ciljevima

Ekološka poljoprivreda nastala je kako odgovor na sve očitije negativne efekte koje konvencionalna poljoprivreda ima na okoliš i prirodne resurse, a time i na zdravlje ljudi. Cilj mjere je očuvati kvalitetu vode, zraka i tla te povećati plodnost tla što u konačnici kroz proizvodnju zdrave, kemikalijama netretirane hrane, doprinosi zdravlju ljudi i životinja. To je održiva poljoprivredna proizvodnja koji je u suglasju s prirodom i prirodnim zakonima te doprinosi očuvanju biološke raznolikost, uključujući i Natura 2000 područja kao i područja visoke prirodne vrijednosti. U širem kontekstu doprinosi razvoju specifičnih ruralnih područja, očuvanju kulturne baštine i tipičnog hrvatskog krajolika. Budući je ekološka poljoprivreda daleko zahtjevniji sistem poljoprivredne proizvodnje, cilj mjere je poticati poljoprivrednike da preuzmu obveze koje nadilaze uvjete višestruke sukladnosti i propisane zahtjeve upravljanje, odnosno poticati poljoprivrednike koji su već prihvatili navedene obveze da nastave s ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom.

Doprinos fokus područjima¹⁴

Prioritet 4¹⁵: Obnova, očuvanje i poboljšanje ekosustava povezanih s poljoprivredom i šumarstvom, s naglaskom na Fokus područje 4A: Obnova, očuvanje i povećanje bioraznolikosti, uključujući u područjima mreže Natura 2000¹⁶. i u područjima s prirodnim ograničenjima ili ostalim posebnim ograničenjima i poljoprivredu velike prirodne vrijednosti, kao i stanje europskih krajobraza. Korisnici ove mjere moraju poštivati zahtjeve koji su iznad obveznih zahtjeva višestruke sukladnosti i propisanih zahtjeva upravljanja. Propisanim agrotehnički zahvatima smanjuje se erozija tla, povećava plodnost tla, učinkovitije upravlja gnojivima i pesticidima te doprinosi očuvanju, obnovi i povećanju bio raznolikosti.

Doprinos horizontalnim ciljevima

Ova mjera doprinosi ostvarenju horizontalnih ciljeva vezanih uz klimatske promjene i okoliš. Klimatske promjene i okoliš – nekorštenje mineralnih gnojiva i pesticida doprinosi očuvanju vode, zraka i tla te potiče bio raznolikost. Zahtjevi koji proizlaze iz mjere doprinose učinkovitom korištenju vodnih resursa te povećavaju pohranu CO₂.

Mjera se sastoji od dvije podmjere i to Plaćanja za prijelaz na ekološke poljoprivredne prakse i metode te Plaćanja za održavanje ekoloških poljoprivrednih praksi i metoda

Sudjelovanje u mjeri je dobrovoljno uz petogodišnje poštivanje obveza. Potpora je u vidu godišnjeg plaćanja po jedinici površine kao naknada korisniku za gubitak prihoda i dodatne troškove koji su rezultat pridržavanja posebnih uvjeta koji nadilaze minimalno propisane uvjete. Korisnici moraju poštivati odredbe višestruke sukladnosti kao i druge propisane zahtjeve upravljanja. Minimalna površina ARKOD parcele za koju se može podnijeti Zahtjev je 0,05 ha, a pravo na potporu ostvaruje se ukoliko je površina poljoprivrednog gospodarstva minimalno 0,5 ha. Obavezno prijelazno razdoblje za ekološku proizvodnju za biljnu proizvodnju traje dvije godine za oranice, a za višegodišnje nasade

¹⁴ Za svaki prioritet predviđeno je nekoliko fokus područja pri čemu je njihov broj različit od prioriteta do prioriteta. Ukupno je 18 fokusnih područja.

¹⁵ Prema EK postoji šest prioriteta ruralnog razvoja

¹⁶ NATURA 2000 je ekološka mreža sastavljena od područja važnih za očuvanje ugroženih vrsta i stanišnih tipova Europske unije. Njezin cilj je očuvati ili ponovno uspostaviti povoljno stanje više od tisuću ugroženih i rijetkih vrsta te oko 230 prirodnih i polu prirodnih stanišnih tipova. Dosad je u ovu ekološku mrežu uključeno oko 30.000 područja na gotovo 20% teritorija EU što je čini najvećim sustavom očuvanih područja u svijetu. NATURA 2000 se temelji na EU direktivama, područja se biraju znanstvenim mjerilima, a kod upravljanja tim područjima u obzir se uzima i interes i dobrobit ljudi koji u njima žive.

tri godine uz mogućnost skraćenja prijelaznog razdoblja sukladno Pravilniku o ekološkoj proizvodnji NN 86/13 i Uredbi Komisije (EZ) br. 889/2008 od 5. rujna 2008.

Podmjera 11.1.- Plaćanja za prijelaz na ekološke poljoprivredne prakse i metode

Opis operacije

Cilj operacije je plaćanje za prijelaz na ekološku poljoprivredne praksu i metode poljoprivrednicima koji se bave poljoprivrednom proizvodnjom na temelju konvencionalnih metoda na prelazak na puno zahtjevnije, ali ekološki prihvatljivije metode ekološke poljoprivrede.

Operacija doprinosi fokus području 4A

Zahtjevi	Uobičajena poljoprivredna praksa	Obveze za ekološku poljoprivredu sukladno Uredbi Vijeća (EZ) br. 834/2007 od 28. lipnja 2007. o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda
Edukacija	Nije propisano	Korisnik mora sudjelovati na edukaciji vezanoj uz mjeru Ekološka poljoprivreda najmanje pet sati godišnje.
Vođenje evidencije	Nije propisano	Proizvođač mora voditi evidenciju o proizvodnji i mjerama koje poduzima kako bi se osigurala sukladnost s pravilima ekološke proizvodnje
Stručna kontrola	Nije propisano	Obvezna je stručna kontrola od strane ovlaštenih kontrolnih tijela nad svim proizvođačima koji su uključeni u sustav ekološke proizvodnje najmanje jednom godišnje
Potvrđnica	Nije propisano	Ovlaštena kontrolna tijela izdaju potvrđnicu proizvođaču koji je u sustavu stručne kontrole i koji u okviru svojih djelatnosti udovoljava propisanim zahtjevima za ekološku proizvodnju
Upravljanje tlom	Nema zabrane korištenja kemijski sintetiziranih pripravaka.	Strogo je ograničeno korištenje kemijski sintetiziranih pripravaka. Primjenjuju se postupci pripreme i obrade tla koje omogućuju održavanje ili povećanje organske tvari tla, osiguravaju stabilnost i bioraznolikost tla, te sprječavaju zbijenost i eroziju tla.
Gnojidba	Nije propisano korištenje ekoloških gnojiva i poboljšivača tla	Gnojiva i poboljšivači tla mogu se koristiti samo ako su odobreni za uporabu u ekološkoj proizvodnji. Plodnost i biološka aktivnost tla održava se i povećava višegodišnjim plodoredom uključujući leguminoze i ostalu zelenu gnojidbu, te primjenom stajskog gnojiva ili organskog materijala po mogućnosti kompostiranog, iz ekološke proizvodnje.
Plodored	Pravilnik o ekološkoj proizvodnji (NN 86/13)	Plodored se treba raznoliko i usklađeno sastaviti radi dugoročnog održavanja plodnosti i nezakorovljenosti tla u kojem se izmjenjuju kulture s različitim dubinom zakorjenjivanja te različitim potrebama za pojedinim hranjivima i vodom. Plodored treba sadržavati leguminoze i/ili djetelinsko travne smjese (najmanje na 1/3 obradivih površina) a strnine i okopavane ne smiju obuhvatiti više od 2/3 obradivih površina.
Zaštita bilja	Nema obveze korištenja samo ekoloških SZB	Održavanje zdravlja bilja preventivnim mjerama, kao što je izbor odgovarajućih vrsta i sorti otpornih na štetne organizme, pravilan plodored, mehaničke i fizikalne mjere te zaštita prirodnih neprijatelja. U slučaju utvrđene ugroženosti poljoprivrednih kultura, sredstva za zaštitu bilja mogu se koristiti samo ako su odobrena za korištenje u ekološkoj proizvodnji.

Vrsta potpore

Potpore je u obliku godišnjeg plaćanja po jedinici površine kao naknada korisniku mjere za gubitak prihoda i dodatne troškove koji su nastali kao rezultat obveza koje nadilaze minimalne propisane uvjete.

Veza s drugim zakonskim propisima

- Uredba Vijeća (EZ) br. 834/2007 od 28. lipnja 2007. o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda
- Uredba Komisije (EZ) br. 889/2008 od 5. rujna 2008. o detaljnim pravilima za provedbu Uredbe Vijeća (EZ) br. 834/2007 o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda u pogledu ekološke proizvodnje, označavanja i stručne kontrole (SL L 250, 18. 9. 2008.).

Korisnici

Prihvatljivi su korisnici poljoprivrednici ili grupe poljoprivrednika koji su upisani u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava, koriste zemljište upisano u ARKOD te prelaze na ili nastavljaju ekološku proizvodnju sukladno Uredbi Vijeća (EZ) br. 834/2007. Korisnici moraju odgovarati definiciji aktivnog poljoprivrednika sukladno značenju članka 9. Uredbe (EU) o izravnim plaćanjima br. 1307/2013 Europskog Parlamenta i Vijeća od 17. prosinca 2013. o utvrđivanju pravila za izravna plaćanja poljoprivrednicima u programima potpore u okviru zajedničke poljoprivredne politike i o stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 637/2008 i Uredbe Vijeća (EZ) br. 73/2009.

Uvjeti prihvatljivosti:

Korisnik je upisan u Upisnik subjekata u ekološkoj proizvodnji.

Kriterij odabira

Prednost u dodjeli sredstava imaju korisnici sa područja Natura2000 kao i oni koji pristupe FADN sustavu.

Visina potpore

Potpore je uvećana za 20% u odnosu na podmjera 11.2. obzirom da su prinosi prilikom prijelaza s konvencionalne poljoprivredne na ekološku manji, a korisnik nije u mogućnosti prodati svoje proizvode u tom periodu kao ekološke.

Usjev	Potpore €/ha
Ratarske kulture	351,83 + 20%
Voćnjaci i vinogradi	887,78 + 20%
Povrće	746,64 + 20%
Trajni travnjaci	264,28 + 20%

Podmjera 11.2 . - Plaćanja za održavanje ekoloških poljoprivrednih praksi i metoda

Cilj operacije je plaćanje za održavanje ekoloških poljoprivrednih praksi i metoda poljoprivrednicima koji se bave ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom te nastavak korištenja ekološki prihvatljivijih metoda ekološke poljoprivrede.

Operacija doprinosi fokus području 4A

Zahtjevi	Uobičajena poljoprivredna praksa	Obveze za ekološku poljoprivredu sukladno Uredbi Vijeća (EZ) br. 834/2007 od 28. lipnja 2007. o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda
Edukacija	Nije propisano	Korisnik mora sudjelovati na edukaciji vezanoj uz mjeru Ekološka poljoprivreda najmanje pet sati godišnje.
Vođenje evidencije	Nije propisano	Proizvođač mora voditi evidenciju o proizvodnji i mjerama koje poduzima kako bi se osigurala sukladnost s pravilima ekološke proizvodnje
Stručna kontrola	Nije propisano	Obvezna je stručna kontrola od strane ovlaštenih kontrolnih tijela nad svim proizvođačima koji su uključeni u sustav ekološke proizvodnje najmanje jednom godišnje
Potvrđnica	Nije propisano	Ovlaštena kontrolna tijela izdaju potvrđnicu proizvođaču koji je u sustavu stručne kontrole i koji u okviru svojih djelatnosti udovoljava propisanim zahtjevima za ekološku proizvodnju
Upravljanje tlom	Nema zabrane korištenja kemijski sintetiziranih pripravaka.	Strogo je ograničeno korištenje kemijski sintetiziranih pripravaka. Primjenjuju se postupci pripreme i obrade tla koje omogućuju održavanje ili povećanje organske tvari tla, osiguravaju stabilnost i bioraznolikost tla, te sprječavaju zbijenost i eroziju tla.
Gnojidba	Nije propisano korištenje ekoloških gnojiva i poboljšivača tla	Gnojiva i poboljšivači tla mogu se koristiti samo ako su odobreni za uporabu u ekološkoj proizvodnji. Plodnost i biološka aktivnost tla održava se i povećava višegodišnjim plodoredom uključujući leguminoze i ostalu zelenu gnojidbu, te primjenom stajskog gnojiva ili organskog materijala po mogućnosti kompostiranog, iz ekološke proizvodnje.
Plodored	Pravilnik o ekološkoj proizvodnji (NN 86/13)	Plodored se treba raznoliko i usklađeno sastaviti radi dugoročnog održavanja plodnosti i nezakorovljenosti tla u kojem se izmjenjuju kulture s različitim dubinom zakorjenjivanja te različitim potrebama za pojedinim hranjivima i vodom. Plodored treba sadržavati leguminoze i/ili djetelinsko travne smjese (najmanje na 1/3 obradivih površina) a strnine i okopavane ne smiju obuhvatiti više od 2/3 obradivih površina.
Zaštita bilja	Nema obveze korištenja samo ekoloških SZB	Održavanje zdravlja bilja preventivnim mjerama, kao što je izbor odgovarajućih vrsta i sorti otpornih na štetne organizme, pravilan plodored, mehaničke i fizikalne mjere te zaštita prirodnih neprijatelja. U slučaju utvrđene ugroženosti poljoprivrednih kultura, sredstva za zaštitu bilja mogu se koristiti samo ako su odobrena za korištenje u ekološkoj proizvodnji.

Vrsta potpore

Potpore je u obliku godišnjeg plaćanja po jedinici površine kao naknada korisniku mjere za gubitak prihoda i dodatne troškove koji su nastali kao rezultat obveza koje nadilaze minimalne propisane uvjete.

Veza s drugim zakonskim propisima

- Uredba Vijeća (EZ) br. 834/2007 od 28. lipnja 2007. o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda
- Uredba Komisije (EZ) br. 889/2008 od 5. rujna 2008. o detaljnim pravilima za provedbu Uredbe Vijeća (EZ) br. 834/2007 o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda u pogledu ekološke proizvodnje, označavanja i stručne kontrole.

Korisnici

Prihvatljivi su korisnici poljoprivrednici ili grupe poljoprivrednika koji su upisani u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava, koriste zemljište upisano u ARKOD te prelaze na ili nastavljaju ekološku proizvodnju sukladno Uredbi Vijeća (EZ) br. 834/2007. Korisnici moraju odgovarati definiciji aktivnog poljoprivrednika sukladno značenju članka 9. Uredbe (EU) o izravnim plaćanjima br. 1307/2013 Europskog Parlamenta i Vijeća od 17. prosinca 2013. o utvrđivanju pravila za izravna plaćanja poljoprivrednicima u programima potpore u okviru zajedničke poljoprivredne politike i o stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 637/2008 i Uredbe Vijeća (EZ) br. 73/2009.

Uvjeti prihvatljivosti:

Korisnik je upisan u Upisnik subjekata u ekološkoj proizvodnji.

Kriterij odabira

Prednost u dodjeli sredstava imaju korisnici sa područja Natura2000 kao i oni koji pristupe FADN sustavu.

	Visina potpore
Usjev	Potpore €/ha
Ratarske kulture	351,83
Voćnjaci i vinogradi	887,78
Povrće	746,64
Trajni travnjaci	264,28

Mogućnost provjere i kontrola mjere

Kontrolu zahtjeva mjere provodi Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju. Stručnu kontrolu provode ovlaštena kontrolna tijela minimalno jednom godišnje.

Zahtjev	Provjera i kontrola
Korisnik mora svoje gospodarstvo podvrgnuti stručnoj kontroli od strane ovlaštenog kontrolnog tijela najkasnije do 15. ožujka tekuće godine	APPRRR 100 % administrativna kontrola
Korisnik mora biti upisan u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava i Upisnik subjekata u ekološkoj proizvodnji	APPRRR 100 % administrativna kontrola
Korisnik mora prije ulaska u ekološku poljoprivredu mora posjedovati detaljan plan aktivnosti uključujući opis gospodarstva (način proizvodnje, ARKOD parcele, broj hektara, broj i vrsta životinja i dr.)	APPRRR 100 % administrativna kontrola
Korisnik je u obvezi provoditi mjeru ekološka poljoprivredna proizvodnja u skladu s propisima i zahtjevima za tu proizvodnju	APPRRR terenska kontrola, kontrolno tijelo administrativna kontrola
Korisnik je duža čuvati i voditi robne i financijske evidencije o proizvodnji u mjeri ekološki uzgoj. Evidencije se čuvaju na rok od 5 godina.	APPRRR terenska kontrola, kontrolno tijelo administrativna kontrola
Korisnik mora posjedovati potvrđnicu (certifikat) za ekološku poljoprivrednu proizvodnju za tekuću godinu	APPRRR terenska kontrola, kontrolno tijelo administrativna kontrola

Rizici u provedbi mjere

Pridržavanje uvjeta ekološke proizvodnje

Aktivnosti za umanjeње rizika

Dobra edukacija korisnika

Ukupna procjena mjere

Srednje rizična

Metodologija za izračun iznosa potpore

Izračun visine potpore temelji se na principu izgubljenog dohotka i/ili dodatnih troškova koji su nastali u odnosu na konvencionalnu poljoprivredu.

Visina potpore za plaćanje izračunava se kao razlika između konvencionalne GM i GM koji proizlazi iz ekološke proizvodnje za istu vrstu usjeva ili stoke. Ova razlika je korigirana za transakcijske troškove povezane s ekološkom proizvodnjom, što je rezultiralo u završnom iznosu plaćanja, izraženo kao godišnja vrijednost u EUR-ima po hektaru. GM je izračunata za svaku vrstu usjeva u ekološkoj proizvodnji za koje je GM bio dostupan za konvencionalnu proizvodnju.

8. GLAVNA PRIRODNA OBILJEŽJA PODRUČJA I POGODNOSTI ZA POLJOPRIVREDNU PROIZVODNJU

U poljoprivrednoj proizvodnji oborine od svih drugih meteoroloških čimbenika imaju najveće značenje. Iako se posljedice manjka ili viška oborina mogu dijelom nadomjestiti prikladnim sustavom biljne proizvodnje, ipak prirodi i ukupna proizvodnja značajno ovisni o količini te o godišnjem rasporedu oborina.

Na području Grada Zagreba godišnja količina oborina je od 594,1 do 1.026,1 mm odnosno prosječno godišnje je 838,8 mm. Prosječna mjesečna količina oborina varira od 36,9 mm (mjesec veljača) do 96,7 mm (mjesec rujan). Za uzgoj poljoprivrednih kultura naročito su važni vegetacijski period (travanj do rujan) i van vegetacijski period (od listopada do ožujka). Na temelju prosječnih mjesečnih vrijednosti oborina, utvrđeno je da se u vegetacijskom razdoblju može prosječno očekivati svega 486,0 mm a u van vegetacijskom razdoblju nešto manje odnosno 352,8 mm oborina¹⁷.

Za poljoprivrednu proizvodnju na otvorenom veliko značenje je i temperature zraka, naročito apsolutne minimalne, apsolutne maksimalne, srednje mjesečne i godišnje te srednje u razdoblju vegetacije. Na meteorološkoj postaji Zagreb, srednja godišnja temperatura zraka iznosi 11,1 °C, pri čemu je godišnja temperatura od 9,6 do 12,7 °C. Srednja mjesečna temperatura je od -0,5 °C u siječnju (najhladniji mjesec) do 21,2 °C u srpnju (najtopliji mjesec).

Na vodozaštitnom području Grada Zagreba najveći dio površina koristi se za proizvodnju ratarskih kultura, povrća (podrazumijeva i uzgoja ukrasnog bilja, cvijeća, sjemena i sadnica) te za voćarstvo i vinogradarstvo. Na tom području provedena su istraživanja onečišćenja i prisutnosti teških metala¹⁸ u tlima te su utvrđena mjestimična onečišćenja koja se jednim dijelom mogu vezati i za poljoprivredu. Rezultati su različiti za pojedina vodozaštitna područja¹⁹.

Na vodozaštitnom području Mala Mlaka sadržaj svih istraživanih teških metala je bio ispod graničnih vrijednosti (N.N. 15/92), kako za konvencionalnu, tako i za ekološku poljoprivredu. Vrlo slični rezultati s teškim metalima utvrđeni su i na vodozaštitnom području Stara Loza. Na vodozaštitnom području Petruševac utvrđen je veći sadržaj kadmija od dozvoljenih graničnih vrijednosti za konvencionalnu i svaki oblik ekološkog uzgoja bilja. Bilanca teških metala u tlu vodozaštitnog područja Petruševac pokazala je da se konvencionalna poljoprivreda može provoditi uz strogo pridržavanje uputa vezanih za primjenu gnojiva i kemijskih zaštitnih sredstava. Na vodozaštitnom području Mala Mlaka utvrđen je periodično visok sadržaj nitrata, što je prvenstveno posljedica poljoprivredne proizvodnje. Kako se radi o području s prioritetom zaštite pitke vode, sadašnja primjena dušika u poljoprivrednoj proizvodnji nije održiva i svakako je treba mijenjati²⁰.

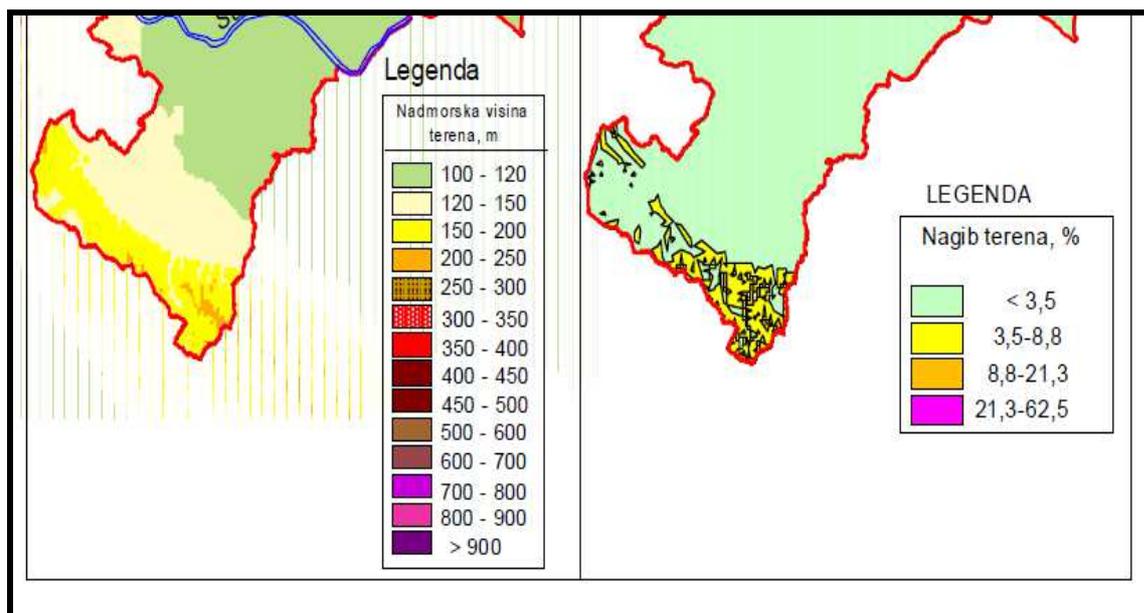
Za poljoprivrednu proizvodnju bitna je i nadmorska visina i najveći dio područja je nadmorske visine između 100 do 120 m, nešto manje 120 do 150 te 150 do 200 m.

¹⁷ Grupa autora (2008): Inventarizacija poljoprivrednog zemljišta Grada Zagreba i preporuke za poljoprivrednu proizvodnju, studija, voditelj Husnjak, S., Grad Zagreb i Agronomski fakultet Zagreb

¹⁸ Pojam teški metali podrazumijeva kemijske elemente čija je relativna gustoća veća od 5 g/dm³. Teški metali se dijele na esencijalne mikroelemente u koje se ubrajaju Cu, Fe, Mn, Zn, Mo, Ni i potencijalno toksične ili neesencijalne elemente u koje se ubrajaju oni metali koji nisu biogeni i djeluju isključivo toksično kao što su Cd, Cr, Pb, Hg, As. Teški metali koji se u zemljištu nalaze u tragovima, a nisu neophodni biljkama, u većim količinama mogu biti štetni i opasni za biljke, čovjeka i životinje te je potrebno njihovo praćenje (mjerenje).

¹⁹ Više o tome u „Grupa autora (2008): Inventarizacija poljoprivrednog zemljišta Grada Zagreba i preporuke za poljoprivrednu proizvodnju, studija, voditelj Husnjak, S., Grad Zagreb i Agronomski fakultet Zagreb“

²⁰ Više o tome u „Grupa autora (2008): Inventarizacija poljoprivrednog zemljišta Grada Zagreba i preporuke za poljoprivrednu proizvodnju, studija, voditelj Husnjak, S., Grad Zagreb i Agronomski fakultet Zagreb“

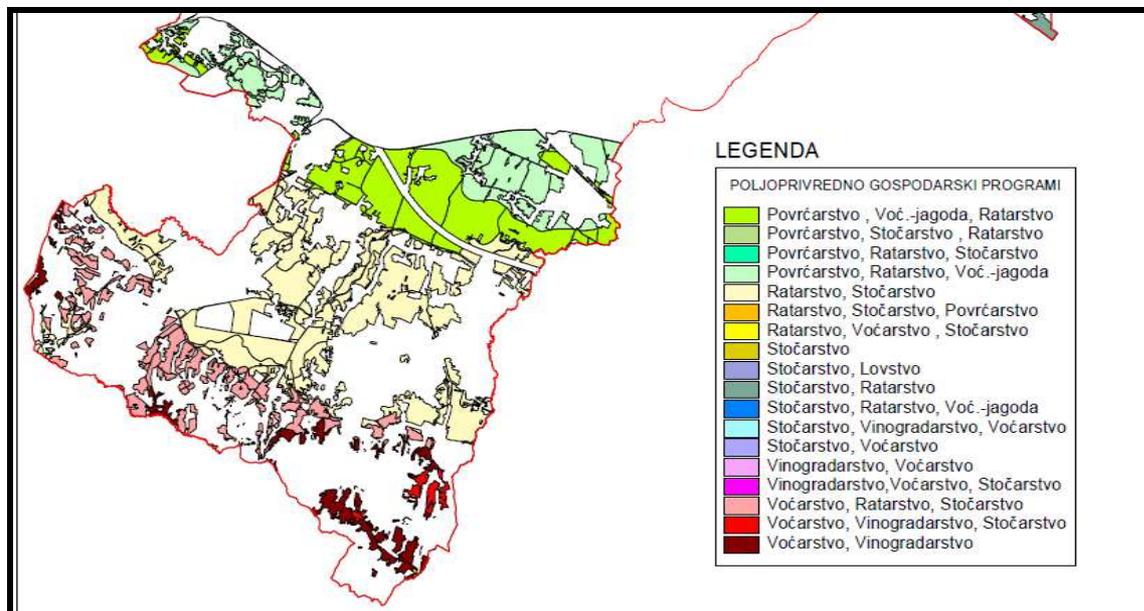

Slika 2 Nadmorska visina i nagib terena vodozaštitnog područja Grada Zagreba

Izvor: Isti kao za Slika1

Područje je blagog nagiba (ispod 3,5%) a samo manji dio od 3,5 do 8,8%.

Na temelju sveobuhvatnih istraživanja²¹ a uključivši navedene elemente te i karakteristike tala odnosno njihovu pogodnost za pojedine proizvodnje, predloženi su primjereni poljoprivredno gospodarski programi. Kao što je vidljivo iz Slike 3 je vidljivo da na iste površine postoje „aspiracije“ više različitih proizvodnji pri čemu će odluka o pojedinih proizvodnji ovisiti o mnoštvu čimbenika.

Slika 3 Preporučeni prioritetni poljoprivredno gospodarski programi na vodozaštitnom području

Izvor: Isti kao za Slika 1

²¹ Grupa autora (2008): Inventarizacija poljoprivrednog zemljišta Grada Zagreba i preporuke za poljoprivrednu proizvodnju, studija, voditelj Husnjak, S., Grad Zagreb i Agronomski fakultet Zagreb

9. POTENCIJAL I OGRANIČENJA TRŽIŠTA PROIZVODA IZ EKOLOŠKE I INTEGRIRANE PROIZVODNJE

9.1. Uvod

Potrošnja hrane u većini razvijenih zemalja je dosegla saturaciju u smislu kvantitete, a izbor hrane koji stoji potrošaču na raspolaganju je veći nego ikad. U takvoj tržišnoj situaciji sve veću važnost zauzimaju distribucijski kanali, marketinške aktivnosti, strategija diversifikacije i kvaliteta hrane.

Suvremeni potrošači su vrlo zabrinuti za sigurnost i kvalitetu kupljenih prehrambenih proizvoda (Kuhar, Juvančić, 2010). Potrošači sve više pažnje polažu na prehranu, zdravlje i kvalitetu hrane koju jedu (Gil et al., 2000., Latacz-Lohmann, Foster, 1997). Uz to potrošači su sve više svjesni povezanosti proizvodne prakse i kvalitete prehrambenih proizvoda, kao i utjecaja poljoprivredne proizvodnje na okoliš. Te spoznaje su pridonijele rastućoj potražnji za hranom iz nekonvencionalnih načina proizvodnje, čija proizvodnja ima manji negativan utjecaj na okoliš (Chinnici et al., 2002), kao i povećanom zanimanju potrošača za bliži kontakt s proizvođačima hrane (Kuhar, Juvančić, 2010).

Razvoj komunikacijskih tehnologija i suvremena kretanja na tržištu su omogućila da su današnji kupci sve više informirani o načinu proizvodnje hrane, genetskoj manipulaciji, utjecaju hrane na zdravlje (sajmovi, Event-marketing, Internet i slično). Zato danas nije dovoljno samo zadovoljiti osnovnu hedonističku potrebu potrošača, jer takav pristup ne može dovoljno motivirati kupca. Proizvod treba ponuditi kupcu i dodane vrijednosti koje su važne pri njegovom odabiru.

Jedan od načina za zadovoljenje novih potrošačkih zahtjeva je i ponuda ekološke hrane. Stoga je u svijetu posljednjih desetljeća značajno povećana proizvodnja takve hrane.

“Ekološka proizvodnja” (“organska”, “biološka”) poseban je sustav održivoga gospodarstva u poljoprivredi i šumarstvu koji obuhvaća uzgoj bilja i životinja, proizvodnju hrane, sirovina i prirodnih vlakana te preradu primarnih proizvoda, a uključuje sve ekološke, gospodarske i društveno opravdane proizvodno-tehnološke metode, zahvate i sustave, najpovoljnije koristeći plodnost tla i raspoložive vode, prirodna svojstva biljaka, životinja i krajobraza, povećanje prinosa i otpornosti biljaka s pomoću prirodnih sila i zakona, uz propisanu uporabu gnojiva, sredstava za zaštitu bilja i životinja, sukladno s međunarodno usvojenim normama i načelima.

Ekološka hrana između ostalog nudi sljedeće dodane vrijednosti: način proizvodnje koji manje negativno utječe na okoliš (smanjeno zagađenje tla, vode i zraka, manja uporaba energije), pozitivno utječe na bioraznolikost, povećava zaposlenost u ruralnim područjima, osigurava kontroliranu higijenu proizvodnje i proizvoda, nudi dodatnu sigurnost prehrane, iskoristivost ambalaže itd. (Zander and Hamm, 2009, Kopic, Cerjak, Mesić, 2008, Dettmann, 2008).

9.2. Stanje na svjetskom tržištu

Usprkos globalnoj gospodarskoj krizi, svjetska potražnja za ekološkim proizvodima je i dalje u porastu. Prema procjenama Organic Monitor-a (The World of Organic Agriculture, 2013) prodaja ekološke hrane i pića u 2011. godini je dosegla gotovo 63 milijarde US dolara, što predstavlja povećanje od 170% u odnosu na 2002. godinu. Glavnina potražnje za ekološkim proizvodima (oko 90%) je koncentrirana u Sjevernoj Americi i Europi (najviše u Njemačkoj i Francuskoj). Najveća potrošnja po stanovniku je zabilježena u Švicarskoj (177 eura), Danskoj (162 eura) i Luxemburgu (134 eura). Ukupna prodaja ekoloških proizvoda u Europi je u 2011. godini iznosila oko 21,5 milijardi eura, što predstavlja povećanje od 9% u odnosu na prethodnu godinu. Vrijednosno, najznačajnije ekotržište u Europi je njemačko (promet od 6,6 milijardi eura), a za njim slijede francusko (3,8 milijardi eura) i tržište Velike Britanije (1,9 milijardi eura).

U usporedbi sa 2009., prodaja ekoloških proizvoda u Njemačkoj je porasla za 20 % u 2010. Voće, povrće i krumpiri su ukupno bili najvažnija skupina proizvoda ostvarujući 26,7% ukupnog prihoda od prodaje eko hrane u Njemačkoj. Dok je ista skupina proizvoda ostvarila 10,4% od ukupne prodaje konvencionalnih proizvoda. Slična situacija je zabilježena i u prodaji jaja. Prihodi od prodaje eko jaja iznosili su 8,9% ukupnih prihoda od prodaje eko proizvoda u 2010., a prihodi od prodaje konvencionalnih jaja iznosili su samo 2,2% od ukupnih prihoda ostvarenih prodajom konvencionalne hrane (Schmidt, 2012).

Povećanu potražnju za ekološkim proizvodima prati i povećana ponuda. Prema posljednjim podacima FiBL-IFOAM istraživanja (The World of Organic Agriculture 2013) u 2011. godini se ekološka proizvodnja odvijala na 37,2 milijuna ha svjetskih površina (nešto manje od 1% svih poljoprivrednih površina). Od ukupnih površina pod ekološkom proizvodnjom 29% otpada na Europu, pri čemu je udio eko-poljoprivrednih površina u ukupnim poljoprivrednim površinama u Europi 2,2%, a u EU 5,4% i u stalnom je porastu. Najveće površine u Europi imaju Španjolska (1,6 milijuna ha), Italija (1,1 milijun ha) i Njemačka (1 milijun ha).

Slično tržišnim trendovima vezanim uz ekološku poljoprivredu, povećava se i proizvodnja usjeva u integriranom sustavu uzgoja u EU.

Integrirana proizvodnja je sustav uzgoja koji podrazumijeva uravnoteženu primjenu agrotehničkih mjera uz uvažavanje ekonomskih, ekoloških i toksikoloških čimbenika pri čemu se kod jednakog ekonomskog učinka prednost daje ekološki i toksikološki prihvatljivijim mjerama

Za uspjeh eko i/ili poduzetništva vezanog uz integriranu poljoprivrednu proizvodnju potrebna su temeljita znanja o tržištu, te posebice znanja o potrošačima takvih proizvoda. Poznavanjem kupovnog ponašanja, kao i varijabli koje na to ponašanje utječu moguće je prilagoditi ponudu odnosno elemente marketinškog spleta potrošačkim zahtjevima, njihovim željama i potrebama.

Do sad su provedena brojna istraživanja koja su imala za cilj objasniti stavove i kupovne motive potrošača, kao i ograničenja za takvu potrošnju. Istraživanja su pokazala da potrošači imaju u pravilu pozitivan stav o ekološkim proizvodima, a glavni motivi za kupnju ekoloških proizvoda su očekivana zdravstvena korisnost od takve hrane, briga za okoliš, privlačnost novih i modernih proizvoda te potraga za ukusnijim proizvodima (Roitner-Schobesberger et al., 2008, Tsakiridou et al. 2008). Potrošači percipiraju eko proizvode kao „zdrave“, „prirodne“ i „sigurne“ proizvode (Zakowska-Biemans, 2004).

Glavna ograničenja za kupnju ekološke hrane su cijene takvih proizvoda, nedostupnost ekoloških proizvoda na tržištu te nedostatan znanje potrošača o ekološkom načinu proizvodnje (O'Donovan, McCarthy, 2002; Hill and Lynchehaun, 2002; Magnusson et al., 2001; Gil et al., 2000; Gendall et al., 1999; Pearson, 2001, Roitner-Schobesberger et al., 2008, Zakowska-Biemans, 2004). Osim toga, značajnu ulogu može imati i navika (Magnusson et al., 2001), odnosno potrošači nisu naviknuti na kupnju ekoloških proizvoda, te usprkos pozitivnim stavovima o takvim proizvodima relativno rijetko kupuju ekološke proizvode.

Ograničenja na tržištu ekološke hrane dolaze i s proizvodne strane. Visoki troškovi proizvodnje, posebice troškovi rada, nedovoljno znanje i problemi u konverziji s konvencionalne na ekološku proizvodnju ograničavanju brže povećanje ponude ekoloških proizvoda (comp. Stefanic et al., 2001; Gil et al., 2000). Nadalje, ekološka hrana ima izražen sezonski karakter, te dostupnost, asortimana i cijena tih proizvoda može značajno varirati između godišnja doba (Squires et al., 2001).

9.3. Hrvatsko tržište ekološke i integrirane proizvodnje

Tržište proizvoda iz ekološkog i integriranog uzgoja u Hrvatskoj u odnosu na tržište proizvoda iz konvencionalnog uzgoja je malo. Međutim, udio proizvođača, proizvoda kao i potrošnja tih proizvoda je u stalnom porastu. Tome je doprinio i sve veći broj prodajnih mjesta ekoloških proizvoda. Specijalizirani lanci ekološke hrane povećavaju broj prodajnih mjesta, ali i svoj asortiman;

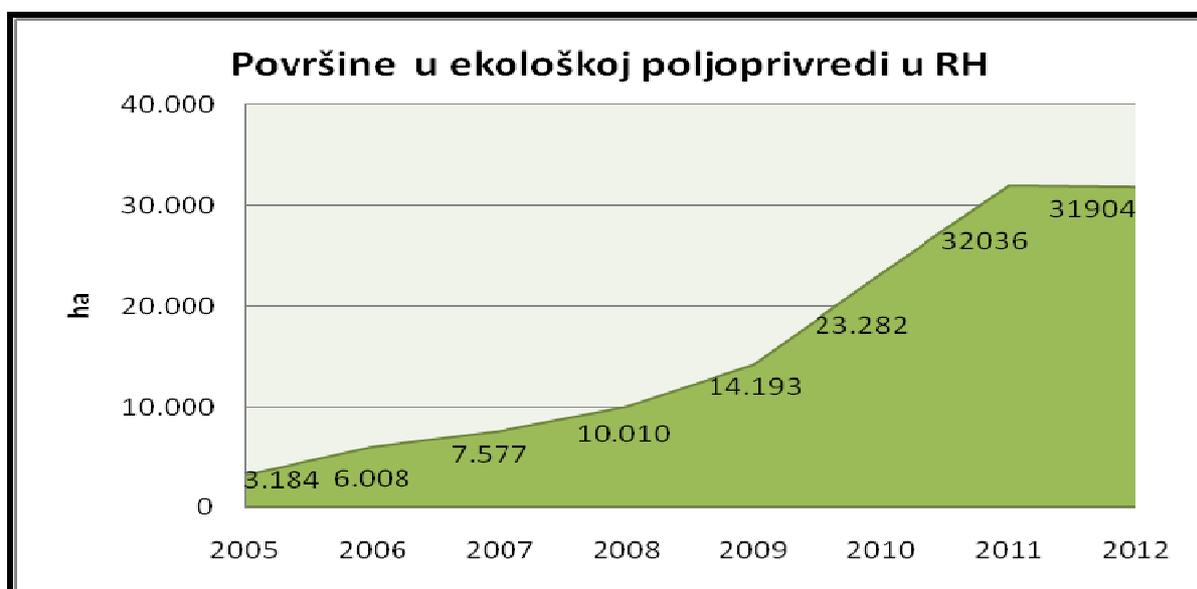
istovremeno se povećava i ponuda ekoloških proizvoda u trgovačkim lancima i pojedinim drogerijama. Tako je Konzum 2009. godine uveo prvi hrvatski certificirani brand ekoloških proizvoda „Ekozona“ (vlasnika Biovege) koji sadržava preko 100 proizvoda u 13 kategorija.

U Hrvatskoj je u 2005. g zabilježeno 269 ekoloških proizvođača, te 3.184 ha obradive površine pod ekološkim nadzorom. Broj proizvođača, kao i površine pod ekološkom proizvodnjom su se značajno povećale u proteklim godinama, da bi 2012. godine imali gotovo 32 tisuće hektara pod ekološkim uzgojem koje su obrađivala 1528 proizvođača. Broj eko proizvođača u Gradu Zagrebu u je povećan s 44 u 2008. godini na 98 u 2012. godini²².

U 2012. godini površine pod ekološkom proizvodnjom zauzimaju 2,45% ukupno korištenih poljoprivrednih proizvoda, dok je taj udio 2007. godine iznosio 0,68%.

U cilju daljnjeg rasta i povećanja površina pod ekološkim nadzorom i udjela u ukupnim površinama, Ministarstvo poljoprivrede donijelo je Akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede u RH za razdoblje 2011.-2016.

Grafikon 2 Površine u ekološkoj poljoprivredi u RH, 2005- 2012

Izvor: Ministarstvo poljoprivrede Republike Hrvatske

Trend povećanja površina pod ekološkom proizvodnjom prati snažni pad površina pod integriranom poljoprivrednom proizvodnjom.

Integrirana proizvodnja predstavlja kompromis između gospodarskih i ekoloških zahtjeva, odnosno između konvencionalne i ekološke proizvodnje, te se kao takva i dodatno potiče u Hrvatskoj. Poticanje proizvodnje dovelo je do značajnog porasta broja proizvođača i broja hektara pod integriranom proizvodnjom.

²² Oni su registrirani u Zagrebu, ali njihova proizvodnja je negdje izvan Grada.

Tablica 2 Integrirana proizvodnja poljoprivrednih proizvoda u RH, 2010.-2012. god
Integrirana proizvodnja poljoprivrednih proizvoda u RH

god./površina u ha	voće	povrće	vinogradi	ratarstvo	ukupno	br. proizvođača
2010.	152,28	0,00	18,50	0,00	170,78	23
2011.	2.169,46	718,71	2.473,99	66.771,39	72.133,56	540
2012.	202,71	5,26	570,21	7.161,06	7.939,25	120
UKUPNO	2.524,46	723,97	3.062,68	73.932,40	80.243,61	683

Izvor: Isti kao za Grafikon 2

Tijekom 2010. godine svega 23 poljoprivredna proizvođača, koji su obrađivali 170 ha, su bila u ovom sustavu proizvodnje. Taj broj se već sljedeće godine povećao za 540 proizvođača i više od 72 tisuće ha. U 2012. godini je 683 proizvođača proizvodilo po sustavu integrirane proizvodnje (na nešto više od 80 tisuća ha), od čega je u Gradu Zagrebu bilo 32 proizvođača koji su proizveli na 305 ha (172,48 ha voćarstvo, 2,68 ha povrćarstvo, 1,69 ha vinogradarstvo, 128,96 ha ratarstvo)²³.

Prelazak s konvencionalne na integriranu ili ekološku proizvodnju, koje imaju pozitivan učinak na očuvanje okoliša ali i zdravlje ljudi, povećava konkurentnost proizvoda, ali i osigurava veće poticaje.

9.4. Ponašanje i stavovi potrošača

Ispitanici iz Hrvatske općenit imaju pozitivne stavove o eko hrani; smatraju ih zdravijim, kvalitetnijim, sigurnijim, pa i ukusnijim od konvencionalnih proizvoda te ekološku proizvodnju percipiraju kao proizvodnju koja ne šteti okolišu i koja pazi na dobrobit životinja (Cerjak i sur. 2010, Radman 2005).

Zdravstveni učinak eko proizvoda i briga za okoliš su najvažniji motivi kupnje eko proizvoda za domaće potrošače, pri čemu ni dobrobit životinja kao motiv nije manje značajan (Cerjak i sur., 2010.)

Hrvatski potrošači, međutim, smatraju ekološke proizvode relativno skupim, s kratkim rokom trajanja i često nedovoljno privlačnog izgleda (Radman, 2005). Osim toga, domaći potrošači nisu niti dovoljno upoznati s ponudom eko proizvoda te nisu jako zadovoljni postojećom ponudom i brojem prodajnih mjesta eko proizvoda (Cerjak i sur., 2010). Međutim, potrošači eko proizvoda su jako zadovoljni kvalitetom eko proizvoda koji se nude na tržištu, posebice proizvoda koje kupuju izravno od proizvođača. Asortiman proizvoda, posebice u specijaliziranim trgovinama je zadovoljavajući prema ocjenama potrošača.

Prema najnovijem istraživanju iz 2013. godine (Tvornica istraživanja, 2013) većina hrvatskih potrošača eko proizvoda kupuje eko proizvode na mjesečnoj bazi (46%), dok je nešto manji udio onih koji kupuju eko proizvode na tjednoj bazi (32%). Uglavnom se kupuju svježiji ekološki prehrambeni proizvodi (najčešće voće i povrće), a znatno manje eko- prerađevine. Najznačajniji prodajni kanali za eko proizvode su supermarketi, a manje značajne su specijalizirane trgovine i izravna kupnja od proizvođača.

Navedeno istraživanje je pokazalo da je kupnja eko proizvoda u središnjoj Hrvatskoj uključujući i Grad Zagreb jednaka prosjeku države; odnosno oko 48% potrošača povremeno (barem jednom godišnje) kupi neki ekološki proizvod.

²³ Registrirani proizvođači u Gradu Zagrebu nemaju nužno i proizvodne površine i proizvodnju na području Grada, nego mogu imati negdje drugdje pa se ovi podaci moraju uzeti sa rezervom.

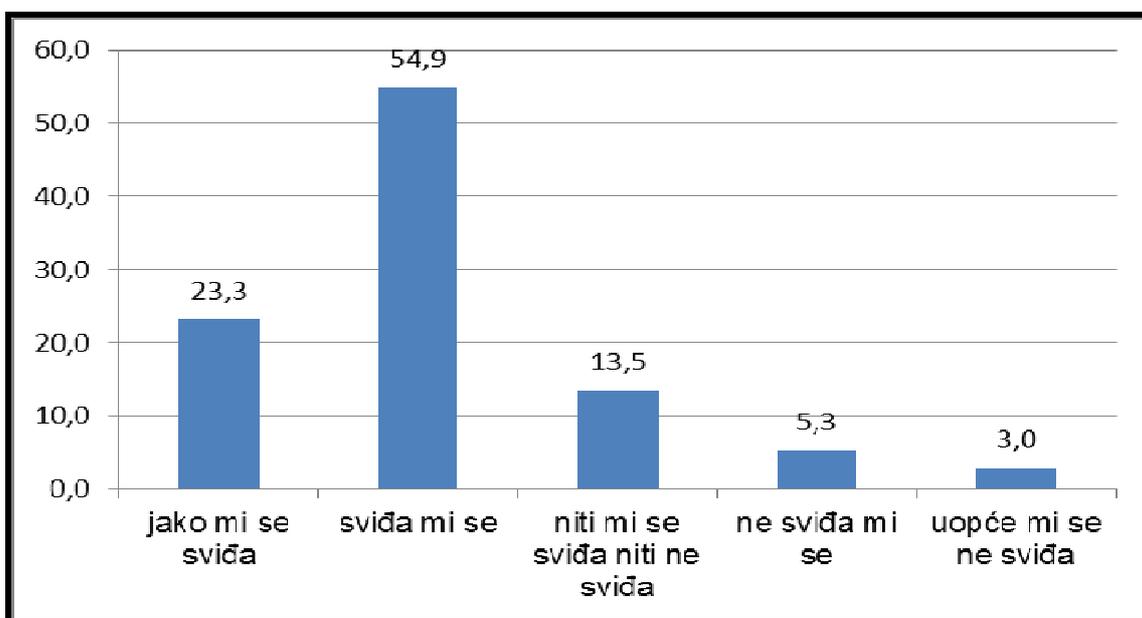
10. REZULTATI ANKETNIH ISTRAŽIVANJA

10.1. Komunalni i infrastrukturni problemi na istraživanom području²⁴

Ruralno područje Grada Zagreba specifično je u odnosu na druga ruralna područja Hrvatske. Ono sve više postaje mjesto življenja domicilnog stanovništva i imigracijsko područje za druge. Devedesetih godina prošlog stoljeća u njega se doseljava protjerano stanovništvo iz BiH, a nakon toga postaje atraktivno i za stanovništvo Grada Zagreba.

Problemi sa kojima se susreću ispitanici odnosno stanovnici ovoga područja se najvećim dijelom uklapaju u mogućnosti njihovog rješavanja kroz sustav potpora ruralnom razvitku.

Stanovnici su vrlo privrženi mjestu ili još i uže, čak ulici, u kojoj žive a osjećaj zadovoljstva životom u tom mjestu je značajno pod utjecajem subjektivnosti. Zbog toga je bitno potaknuti ispitanika da pri davanju odgovora pokuša zamisliti svoj život negdje drugdje, u ovom slučaju, u urbanom dijelu Zagreba te mu sugerirati neka od obilježja toga prostora kao što su stambeni prostor i njegova cijena, prometna gužva i buka, onečišćenja zraka, „jedan u gomili“ i sl. Kod toga se ne smije biti nametljiv nego samo od pomoći.

Grafikon 3 Zadovoljstvo životom stanovnika u mjestu življenja

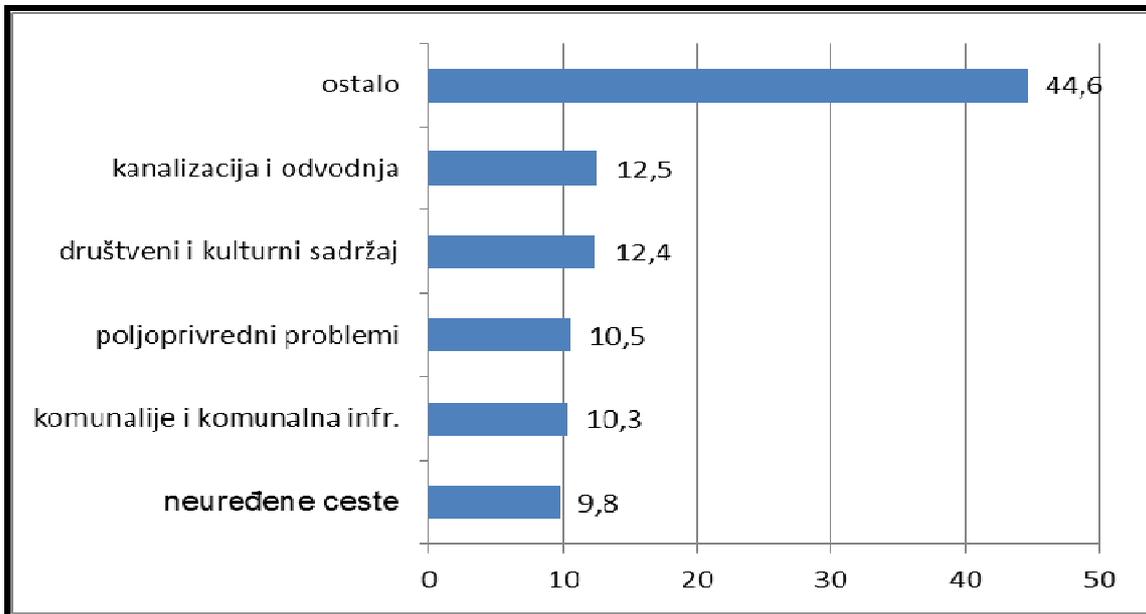
Izvor: Anketa: „Ocjena postojećeg stanja i mogućnost razvoja ruralnog prostora na području Grada Zagreba za razdoblje od 2009 do 2016 godine“

Veliki dio ispitanika (78,2%) izjavio je da im se život u njihovom mjestu sviđa, znatno manji dio (13,5%) je ravnodušan te samo 8,3% ih je izjavilo da im se ne sviđa. Ovo je dobar pokazatelj privrženosti prostoru koji je kvalitetna osnovica za njihov angažman u rješavanju određenih problema i njihove potencijalne uključenosti u određene lokalne projekte.

Ispitanici su mogli navesti do tri problema koja su značajna za život u njihovom mjestu. Redoslijed navođenja problema nije značio i njihovu važnost. Nakon ponderiranja odgovora teško je bilo utvrditi „žarišne probleme“.

²⁴ Značajne mjere sadržane u Programu ruralnog razvoja RH mogu se primijeniti u rješavanju komunalnih i infrastrukturnih problema, a kako su poljoprivrednici „sentimentalniji“ prema „svome“ prostoru smatrali smo da je potrebno uključiti i ovu problematiku u cjelinu istraživanja.

Skupina „ostali problemi ruralnog prostora“ je zbroj mnoštva pojedinačnih zapažanja pri čemu se mogu istaći povezanost sa Gradom, neuređenost javnih površina i zagađenost prostora, nedostatak vrtića, nezaposlenost i nizak standard, nedostatak gradskog plina i trgovina mješovite robe te nedostatak mladih.

Grafikon 4 Najvažniji problemi prostora s kojim se susreću ispitanici

Izvor: Isti kao za Grafikon 3

Pojedinačno kao najveći problem prostora ispitanici smatraju neodgovarajuće riješenu kanalizaciju i odvodnju čemu pogoduje i značajna međusobna udaljenost kuća što poskupljuje rješavanje toga problema. Na drugom mjestu je problem neodgovarajućih društvenih i kulturnih sadržaja što je posebice izraženo kod mlađe populacije.

Zanimljivo je da samo 10,5% ispitanika kao značajan izdvajaj problem poljoprivrede.

Mnoštvo je elemenata komunalne i društvene infrastrukture koje prostor čine atraktivnim, a stanovnike zadovoljnim i sretnim. Tako smo i našim ispitanicima ponudili određeni broj elemenata komunalne i društvene infrastrukture koje su mogli ocijeniti ocjenama 1 (jako loše), 2 (loše), 3 (niti loše niti dobro), 4 (dobro) i 5 (odlično)

Dobrim ispitanici ocjenjuju danas „svima“ dostupne stvari kao što su telefon i opskrba električnom energijom, organizirani odvoz smeća (kontejner, deponij i sl.) te odvoz krupnog otpada odnosno postojanje deponija za krupni otpad.

Da je „niti loše niti dobro“ misle za opskrbu pitkom vodom, groblje, prometnu povezanost naselja (vlak, autobus), uređenost stambenih objekata (kuća), prisutnost poštanskog ureda, dnevna opskrbe, pružanje zdravstvenih usluga, servisa za popravak i održavanje te supermarketa.

Lošim ispitanici procjenjuju opskrbu plinom, prisutnost specijaliziranih trgovina, uređenost javnih površina, restorana, sportsko-rekreacijskih sadržaja, turističkih manifestacija, kulturnih ustanova, domova umirovljenika, dječjih vrtića itd²⁵.

Lokalna zajednica iako sa smanjenim mogućnostima donošenja provedivih odluka i projekata značajan je partner višim razinama vlasti. To je sve naglašene nakon ulaska Hrvatske u EU.

Pojedinac član lokalne zajednice imati će mogućnost, obvezu ali često i potrebu sudjelovanja u rješavanju određenih problema. Hrvatska nedovoljno koristi iskustva u ustroju lokalne samouprave

²⁵ Svi navedeni sadržaji uz kvalitetan pristup danas se mogu u značajnom dijelu financirati iz EU fondova.

na nižim razinama (mjesne zajednice) odnosno u posljednjih dvadesetak godina se njihov angažman skoro i ne primjećuje što je vrlo bitno za „bottom up“ planiranje jer su se uz svekolike probleme, pojedinac i skupine našli na ivici događanja ali i bezidejni. Zbog toga im je potrebna pomoć prvenstveno do lokalne zajednice, u ovom slučaju Grada Zagreba. Najveća očekivanja od Grada su od ulaganja u infrastrukturu (komunalnu i društvenu). Značajno manji, ali značajan, dio ispitanika očekuje od gradske uprave pomoć kroz potporu poljoprivredi te u poboljšanju prometne veze sa gradom. Kod značajno manjeg udjela ispitanika su očekivanja od gradske uprave mjere pomoći mladima, smanjenju troškova (komunalija, PDV, itd.), ulaganja u nova zaposlenja, poboljšanje administracije, ispunjenje obećanja te rješenje problema poljoprivrednog zemljišta.

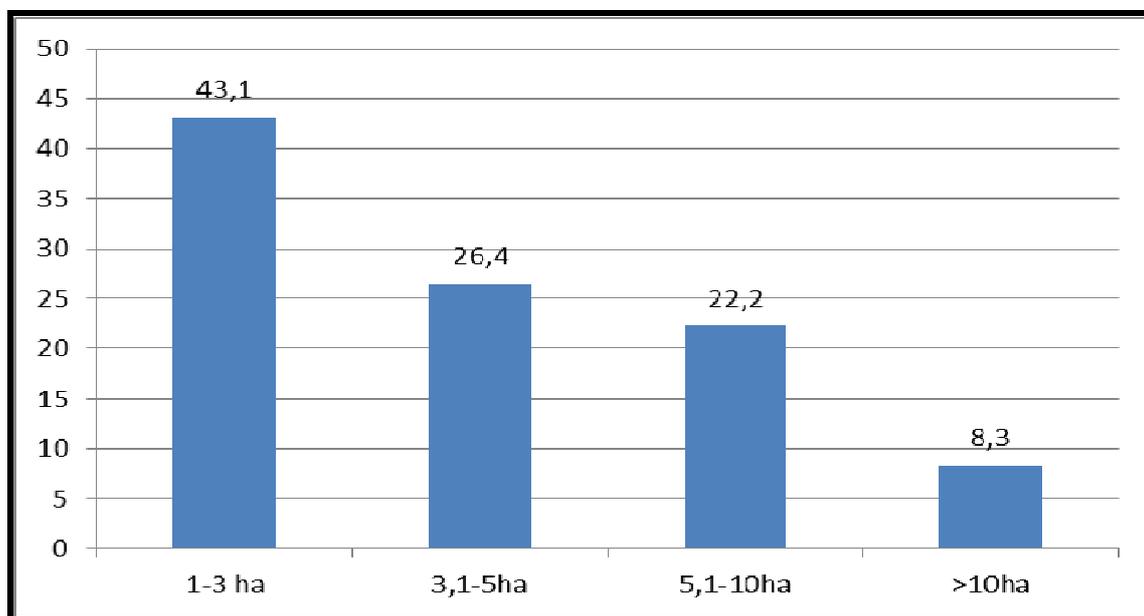
10.2. Ekološka i integrirana poljoprivreda

Za procjenu stavova i izračun potencijala ekološke i integrirane proizvodnje anketirana su 72 obiteljska poljoprivredna gospodarstva odnosno člana kućanstva. Struktura anketiranih s obzirom na veličinu poljoprivredne površine u vlasništvu odgovara njihovoj strukturi u Upisniku poljoprivrednih gospodarstava.

Istraživanje je provedeno na području Brezovica, Demerje, Kupinečki Kraljevec, Odra i Odranski obrež, a broj odabranih gospodarstava odgovara pojedinačnom udjelu broja gospodarstava pojedinog naselja u ukupnom broju gospodarstava u Upisniku poljoprivrednih gospodarstava.

Nakon što su isključene tvrtke, odabir za anketu je bio od najvećeg prema površinski manjem gospodarstvu. Anketari su imali točan popis gospodarstava te su jedino ako je netko sa popisa odabranih odbio sudjelovanje morali pronaći „slično“ gospodarstvo.

U zadanom uzorku prosječna veličina je bila 8,3 ha ali zbog navedenog problema prilikom anketiranja prosječna veličina gospodarstava je bila 6,2 ha (od 1 do 80 ha).

Grafikon 5 Struktura anketiranih poljoprivrednika prema veličini posjeda

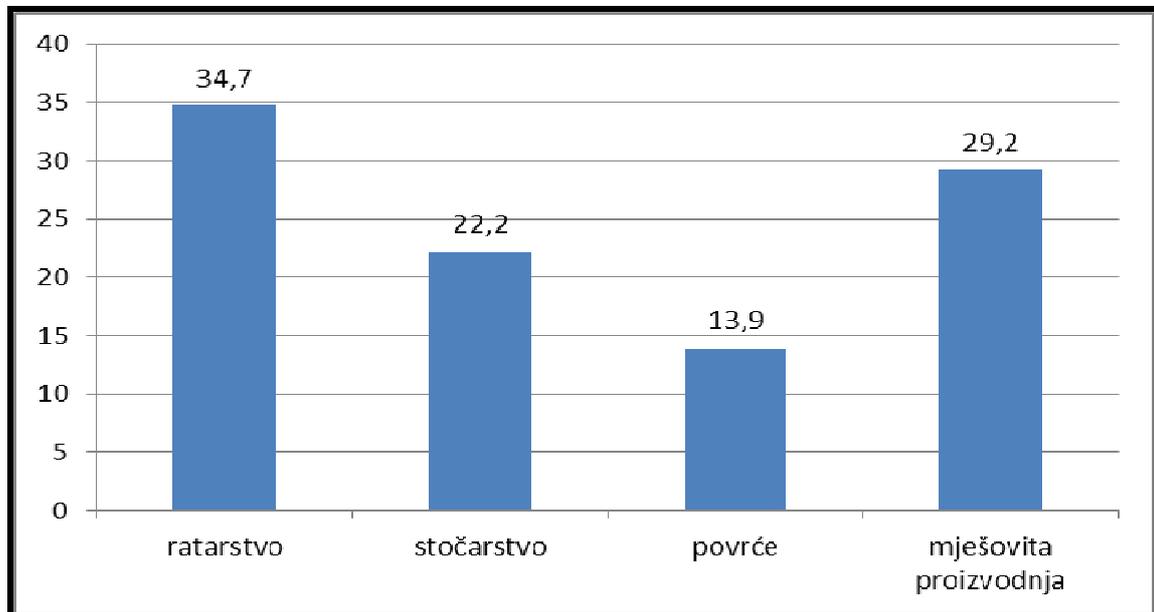
Izvor: „Stavovi poljoprivrednika o integriranoj i ekološkoj poljoprivredi na vodozaštitnom području Grada Zagreba“

Najveći dio gospodarstava je bio od 1 do 3 ha a najmanji dio preko 10 ha poljoprivredne površine.

Osim proizvodnje na otvorenom prisutna je i proizvodnja u zatvorenim prostorima (staklenicima i plastenicima), ali je njihov broj relativno mali (7%) s prosječnom veličinom prostora od 4.380 m² (od 100 do čak 20.000 m²).

Općeniti problem niske proizvodne specijalizacije gospodarstava nije zaobišao ni ovaj proizvodni prostor, iako bi s obzirom na blizinu skoro milijunskog tržišta bilo za očekivati da su usmjerena na one proizvodnje koje imaju najbrži put „od polja do stola“ odnosno plasman u svježem stanju.

Iako je vrijednosni iskaz „prevladavajuće“ proizvodnje lako promjenjiv, većina anketiranih gospodarstava su tzv. ratarskog tipa.

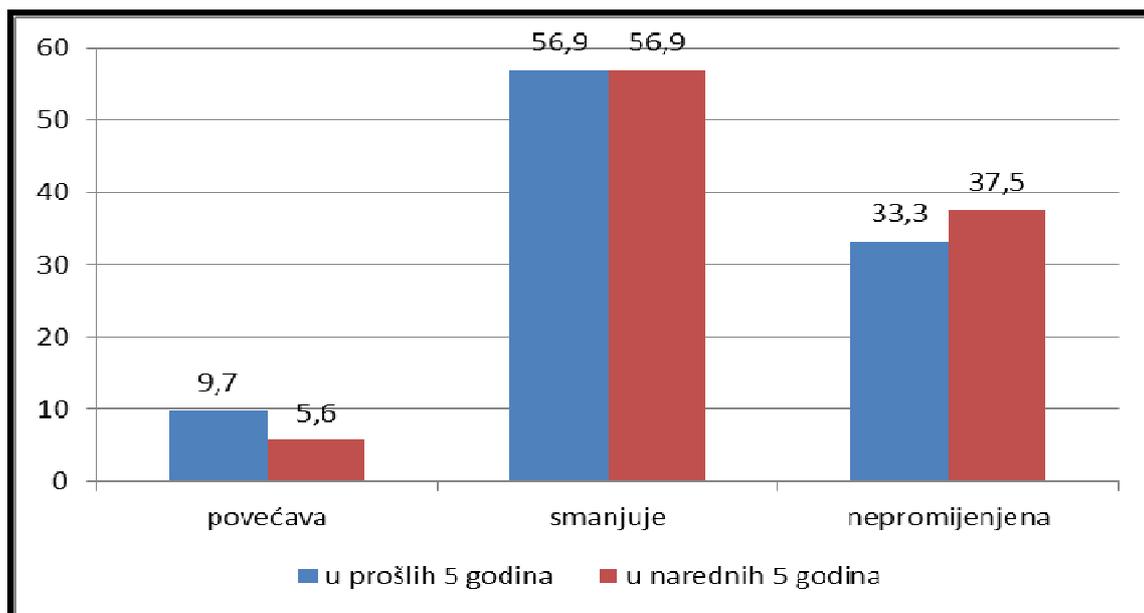
Grafikon 6 Prevladavajuća proizvodnja na gospodarstvu anketiranih

Izvor: Iste kao za Grafikon 5

Na drugom mjestu su gospodarstva sa „više proizvodnji po malo“, a na trećem ona gdje je dominantno stočarstvo koje je komplementarno ratarstvu, te se može zaključiti da se radi o prevladavajućoj ratarsko-stočarskom proizvodnom tipu gospodarstava.

Iako je povrće prevladavajuće kod 13,9 anketiranih gospodarstava, proizvodnja povrća se pojavljuje i kod ostalih gospodarstava te se može zaključiti da postoji značajan potencijal odnosno tradicija povrtlarske proizvodnje ovoga prostora.

Iako bi s obzirom na tržišnu pozicioniranost bilo za očekivati da se problemi poljoprivrednog sektora manje osjećaju na ovome prostoru, to i nije tako što je vidljivo iz sljedećeg grafikona.

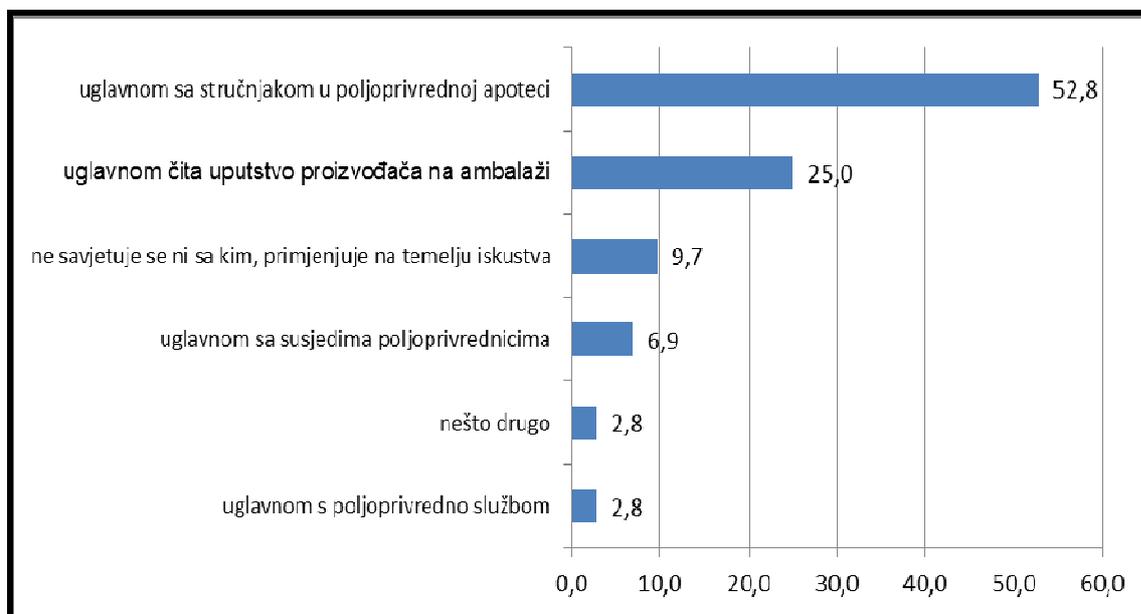

Grafikon 7 Promjene poljoprivredne proizvodnje u posljednjih i očekivanja u narednih pet godina na anketiranim gospodarstvima

Izvor: Isti kao za Grafikon 5

Samo kod 9,7% gospodarstava u posljednjih pet godina došlo je do povećanja poljoprivredne proizvodnje, a zabrinjava da još manji postotak (5,6%) očekuje povećanje proizvodnje u narednih pet godina. Podjednak postotak je u prethodnim godinama imao smanjenje poljoprivredne proizvodnje kao što očekuje i u narednim godinama.

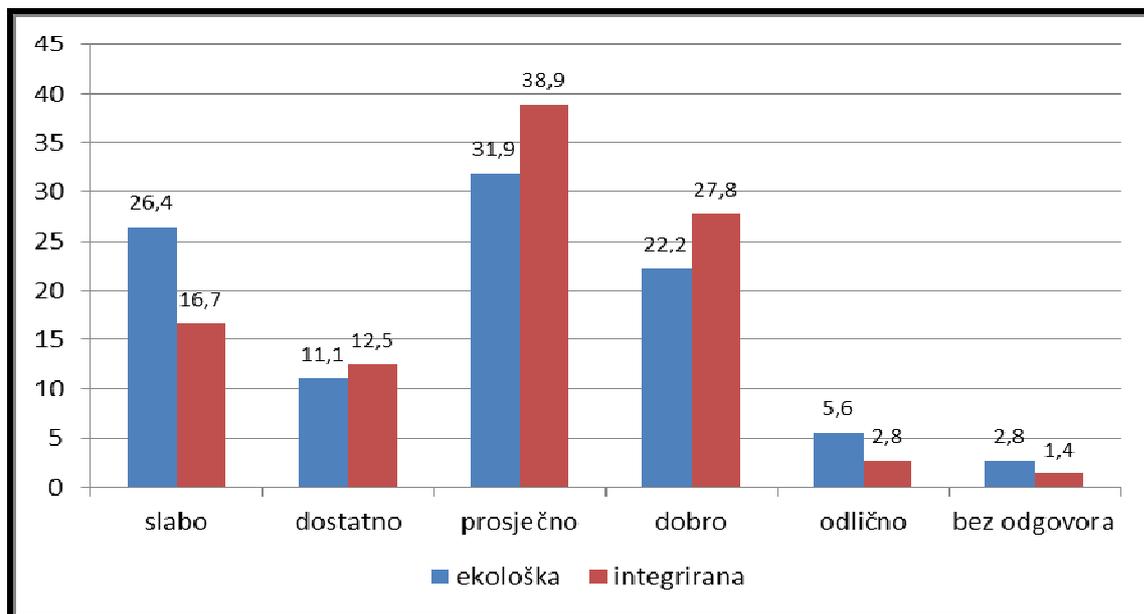
Osjećaj odgovornosti i dobrog gospodarenja sa sve skupljim agrokemikalijama (zaštitnim sredstvima, mineralnim hranjivima, dodacima i lijekovima u stočarstvu) je već dosta dugo prisutan kod hrvatskih proizvođača.

Grafikon 8 S kime se anketirani savjetuju u primjeni agrokemikalija

Izvor: Isti kao za Grafikon 5

Ohrabruje da ih preko polovice koristi savjete stručnjaka kod kupovine u poljoprivrednim apotekama, a mali dio se pouzdava u svoje iskustvo ili savjete svojih susjeda poljoprivrednika. To je naročito bitno zbog sljedećeg pitanja odnosno procjene o poznavanju integrirane i ekološke proizvodnje.

Grafikon 9 Procjena znanja ispitanika o ekološkoj i integriranoj proizvodnji

Izvor: Isti kao za Grafikon 5

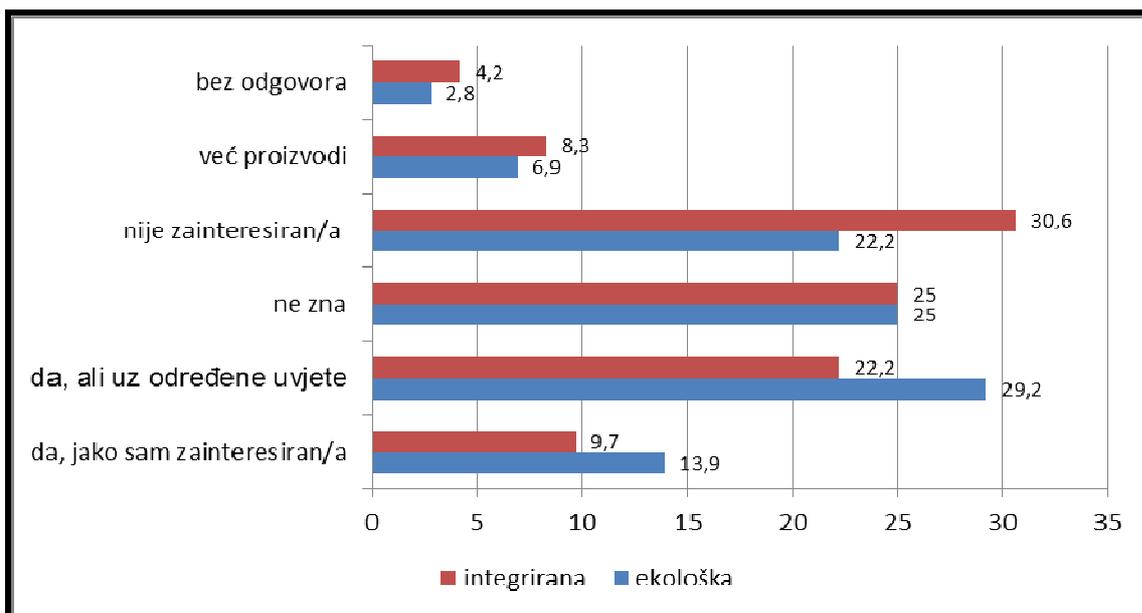
Dobri rezultati na postavljeno pitanje mogu biti i njihov subjektivan ili i objektivan osjećaj dobrog poznavanja ekološke i integrirane poljoprivredne proizvodnje ali su ipak dobar pokazatelj njihove upoznatosti sa tom problematikom.

Da dobro do odlično pozna problematiku ekološke poljoprivrede mišljenje je 27,8% ispitanika, a integriranu njih 30,6%.

Općenito, trećina ih slabo pozna ekološku a jedna petina integriranu proizvodnju.

Ovako visoki postotak onih koji su upućeni u problematiku ekološke i integrirane proizvodnje nije istodobno i pokazatelj da su „spremni“ i tako proizvoditi jer na žalost nisu postavljena „kontrolna pitanje“ kojima bi se to i provjerilo.

Poznavanje ekološke i integrirane proizvodnje odnosno velike proizvodne zahtjevnosti možda su utjecali na rezultate kod pitanja o njihovoj zainteresiranosti za uključivanje u takve proizvodnje.

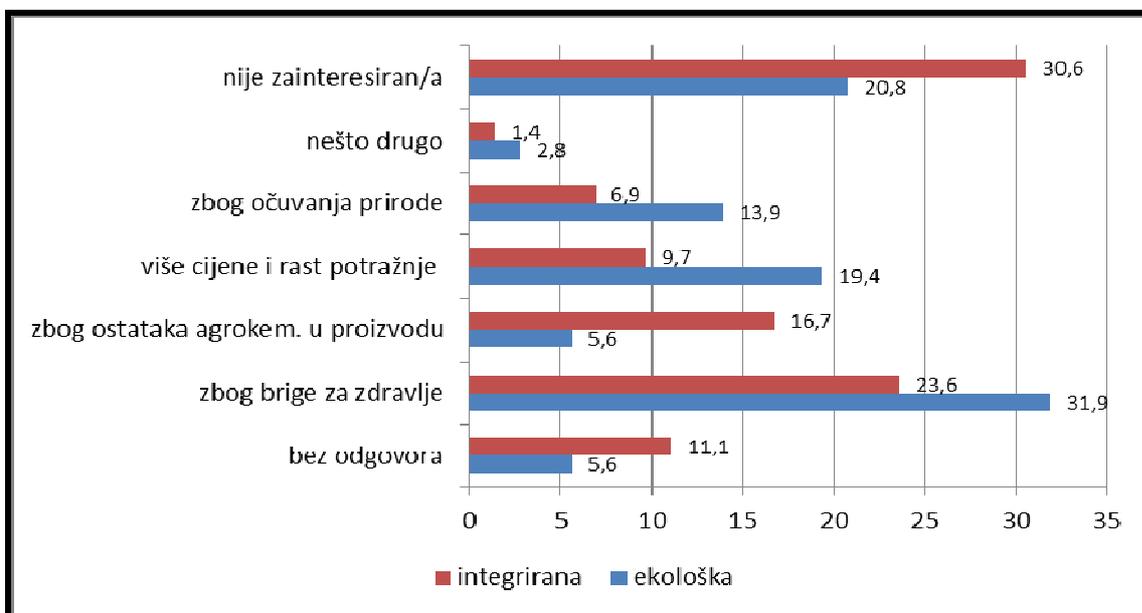
Grafikon 10 Zainteresiranost anketiranih za integriranu i ekološku proizvodnju

Izvor: Isti kao za Grafikon 5

Manji dio ispitanika odgovorio je da već ima ekološku (6,9%) odnosno integriranu proizvodnju (8,3%).

Da su jako zainteresirani za ekološku proizvodnju izjavilo je 13,9% ispitanika odnosno za integriranu njih 9,7%. U skupnu ovih ispitanika spadaju i oni koji su izjavili da već tako i proizvode²⁶. Međutim, dobar pokazatelj je visoki postotak onih koji bi uz određene ispunjene preduvjete proizvodili ekološki (29,2%) odnosno integrirano (22,2%).

Mnoštvo je razloga zbog kojih bi ispitanici proizvodili ekološki odnosno integrirano.

Grafikon 11 Glavni razlog zbog kojih bi se bavili integriranom i ekološkom proizvodnjom

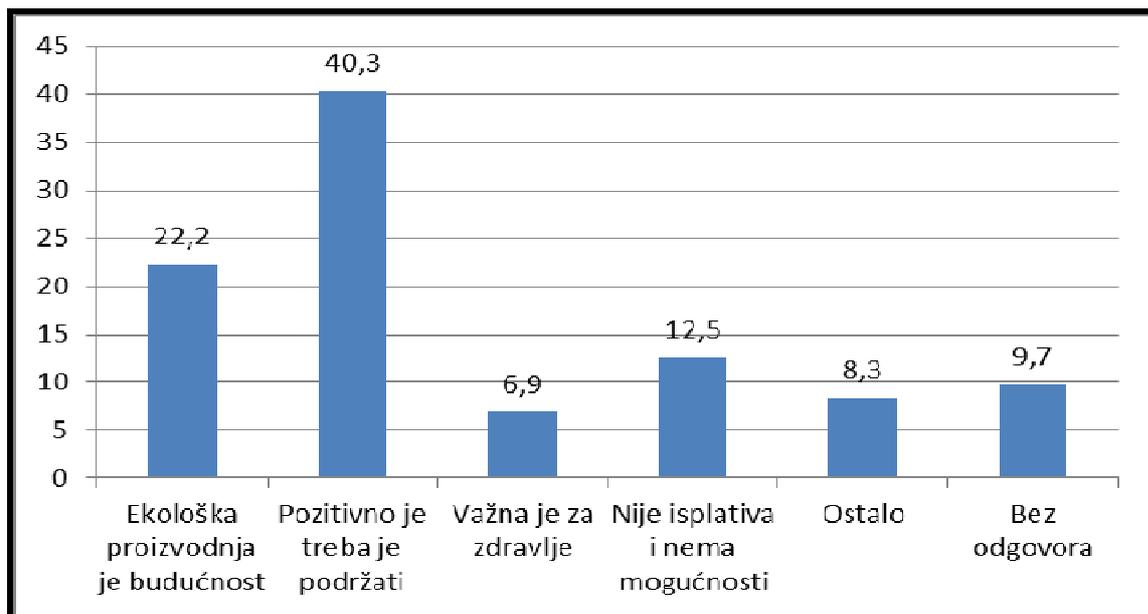
Izvor: Isti kao za Grafikon 5

²⁶ Ovaj podatak je znakovit i njegovu točnost treba provjeriti.

Kada se radi o motivima za ekološkom proizvodnjom na prvom mjestu je briga za zdravljem potrošača (31,9%) kao i briga za zdravlje samih proizvođača. Na drugom mjestu je porast potražnje i više cijene u odnosu na konvencionalnu proizvodnju, zatim briga za proizvodni prostor te strah od ostataka agrokemikalija u proizvodu.

Najveći motiv za integriranu proizvodnju također je briga za zdravlje (23,6% ispitanika), zatim zbog straha od ostataka agrokemikalija u proizvodu pa tek onda zbog moguće koristi od porasta cijena i potražnje (9,6% ispitanika).

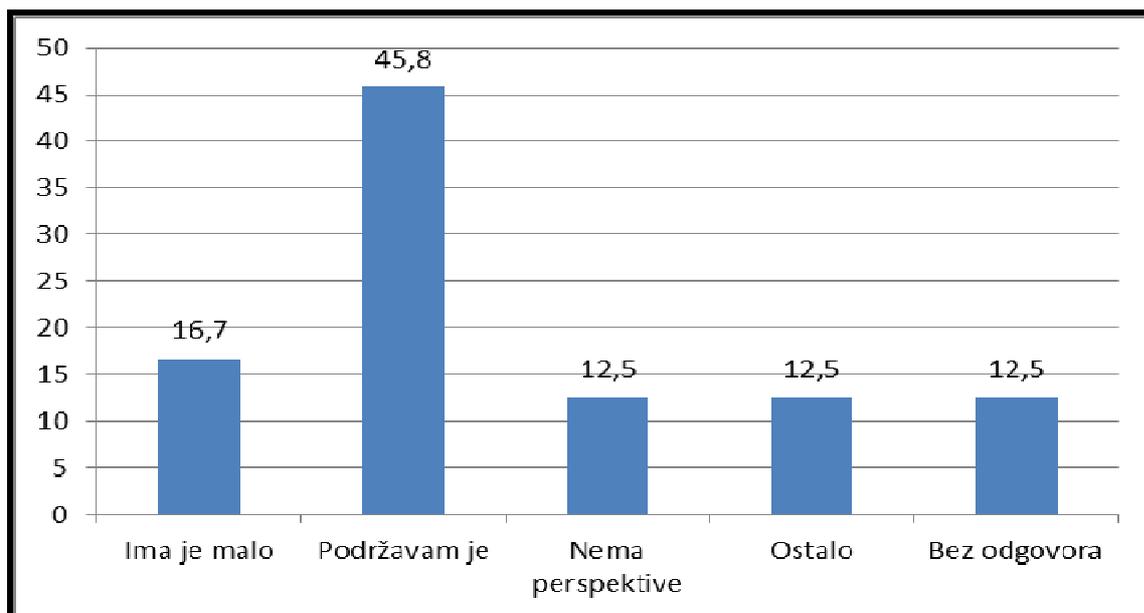
Na općenito pitanje o ekološkoj proizvodnji preko dvije trećine ispitanika ima pozitivno mišljenje o njoj i njezinoj budućnosti. Samo 12,5% ispitanika smatra da takva proizvodnja nije isplativa i nema budućnosti.

Grafikon 12 Općenito mišljenje anketiranih o ekološkoj proizvodnji

Izvor: Isti kao za Grafikon 5

Slični su odgovori i na pitanje o mogućnosti ekološke proizvodnje na vodozaštitnom području Zagreba.

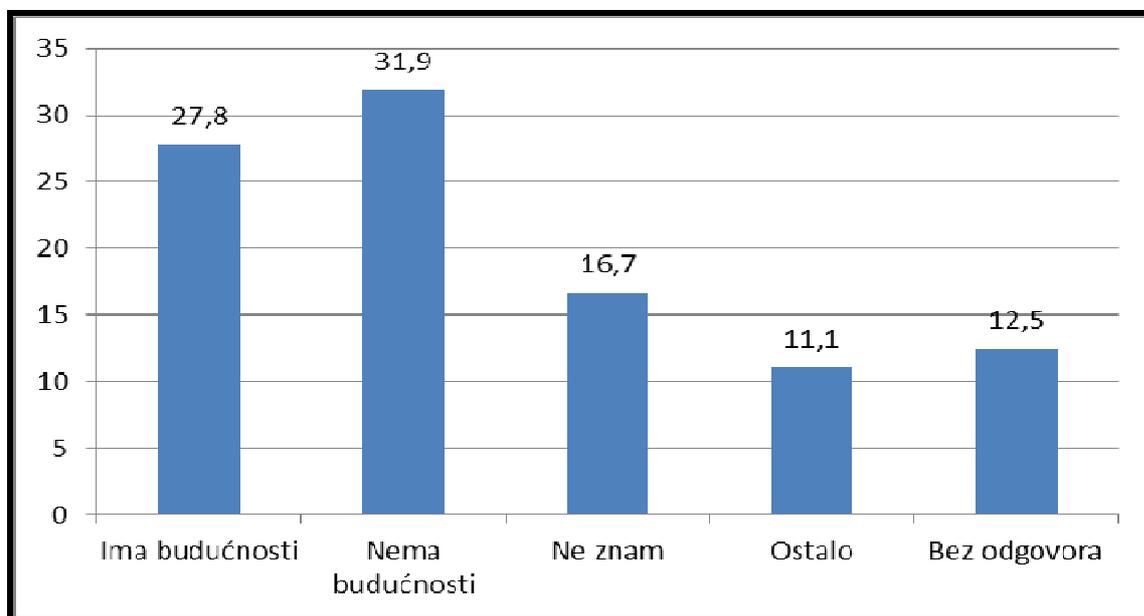

Grafikon 13 Mišljenje o ekološkoj proizvodnji na vodozaštitnom području Zagreba

Izvor: Isti kao za Grafikon 5

Nešto ispod polovice ispitanika podržava razvitak ekološke proizvodnje, a njih 16,7% izričito smatra da je ima malo. Samo 12,5% ispitanika mišljenja je da takva proizvodnja nema budućnosti.

Ekološka i integrirana proizvodnja sastavnice su ukupne poljoprivredne proizvodnje te o određenim promjenama dobar pokazatelj mogu biti razmišljanja ispitanika o budućnosti poljoprivrede na istraživanom području.

Grafikon 14 Mišljenje o ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji na vodozaštitnom području

Izvor: Isti kao za Grafikon 5

Nešto ispod trećine ispitanika smatra da postoji prilika za poljoprivredu pri čemu najveću opasnost vide u širenju grada odnosno u nekontroliranoj urbanizaciji prostora zbog očekivanog priliva stanovništva i razvoju stanogradnje.

Slijedeće pitanje trebalo je poslužiti da se dobije procijenjena važnost određenih tvrdnji za poslovanje pojedinog ispitanika odnosno njihovog gospodarstva. Ispitanici su za ponuđene tvrdnje mogli

zaokružiti 1 (nije problem), 2 (mali problem), 3 (problem je), 4 (veliki problem) ili 5 (vrlo veliki problem). Odgovori ispitanika u znatnijoj mjeri odstupaju od odgovora kada smo im ponudili otvorene odgovore.²⁷ Sve ponuđene tvrdnje su u skali važnosti od toga da su veliki problem do toga da su problem. Niti jedna nije u grupi da su vrlo veliki problem odnosno mali ili da nisu problem.

Kao najveći problem za poslovanje ispitanika su otkupne odnosno prodajne cijene njihovih proizvoda te zatim cijene i dostupnost repromaterijala.²⁸ Odnos državne uprave prema seljaku prema mišljenju ispitanika daleko je ispod razine koju zaslužuju poljoprivredni proizvođači. Veliki problem je nabava strojeva i opreme²⁹ te s time povezano postojeći (nepovoljni) uvjeti kreditiranja. Jakosno slijedi problem radne snage³⁰, skladištenje i priprema proizvoda za tržište³¹, količina poljoprivrednih proizvoda koju mogu prodati³² te najam radnika³³.

Tablica 3 Vrijednost problema s kojima se susreću ispitanici u poljoprivrednoj proizvodnji

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	
Veliki problem	Cijena koju postižete u prodaji proizvoda	110	1	5	4,21	1,158
	Cijena i dostupnost repromaterijala	110	1	5	4,12	1,155
	Odnos drž. uprave prema seljaku	110	1	5	4,07	1,09
	Nabava strojeva i opreme	111	1	5	3,96	1,183
	Postojeći uvjeti kreditiranja	110	1	5	3,91	1,231
	Radna snaga	111	1	5	3,77	1,095
	Skladištenje i priprema proizvoda za tržište	110	1	5	3,65	1,33
	Količina koju možete prodati	110	1	5	3,56	1,26
	Najam radnika	110	1	5	3,55	1,231
Problem je	Iskorištenost strojeva i opreme	110	1	5	3,27	1,27
	Rascjepkanost zemljišta	111	1	5	3,24	1,274
	Kupnja/zakup zemljišta	110	1	5	3,19	1,331
	Dostupnost poslovnih informacija (cijene,kreditiranje itd.)	110	1	5	3,18	1,272
	Dostupnost savjeta stručnjaka	111	1	5	3,13	1,229
	Poznavanje tehnologije koju koristite u proizvodnji	110	1	5	2,79	1,355
	Veličina zemljišta	111	1	5	2,43	1,319

Izvor: Isti kao za Grafikon 3

Na vrhu skupine tvrdnji koje spadaju u skupinu „problem je“ ispitanici su stavili iskorištenost strojeva i opreme, zatim rascjepkanost zemljišta te problem kupnje/zakupa poljoprivrednog zemljišta.

²⁷ Razlike koje se javljaju rezultat su mnoštva čimbenika od koji su sigurno značajni sugestivnost koja se javlja kod ponuđenih odgovora te kod otvorenih odgovora da se ne sžete ili da ne žele razmišljati o mogućim odgovorima

²⁸ Odnos je poznat kao škare cijena, paritet ili međudnos cijena

²⁹ Kod toga su bitni starost postojećih strojeva, veličina posjeda i iskoristivost strojeva, kreditne linije za kapitalna ulaganja itd.

³⁰ Raspoloživa vlastita radna snaga sa bitnim obilježjima kao što su broj, dob, spol, stručnost

³¹ Posebno se problem skladištenja ističe kao bitan dio potpore poljoprivrednicima

³² Kod većine proizvoda na obujam proizvodnje i tržnosti značajan je utjecaj veličina posjeda i korištenih proizvodnih površina.

³³ To je posebno bitno kod proizvodnog usmjerenja u radno intenzivne proizvodnje

Kao problem percipira se i dostupnost poslovnih informacija (cijene, uvjeti kreditiranja itd.) te dostupnost savjeta stručnjaka. Slijedi (ne) poznavanje tehnologije koju koriste u proizvodnji te veličina posjeda.

Teoretski, ispitanici mogu ostvariti suradnju s drugim poljoprivrednicima te mnogim institucijama koje imaju doticaja većeg ili manjeg sa poljoprivrednicima/poljoprivredom. Zadovoljstvo, nezadovoljstvo ili indiferentan stav o tome ovisi ne samo o stvarnim kontaktima (učestalosti i/ili kvalitetom/učinkovitosti) nego i od njihovih (ne) realnih očekivanja³⁴.

Ispitanici su najzadovoljniji suradnjom s drugim poljoprivrednicima, zatim sa PS te Gradskim uredom za poljoprivredu. Znatno manje ih je zadovoljno suradnjom sa MP, poslovnim bankama, nevladinim udrugama i turističkim agencijama.

Jedan od načina povećanja proizvodnje je međusobno udruženje između poljoprivrednih proizvođača i to posebice kod istih proizvodnji. Udruženje može biti na nekoliko razina, ali s obzirom na isticanje opće ili pojedinačne poljoprivredne probleme postavili smo im pitanje *Biste li se udružili s ostalim proizvođačima s ciljem zajedničkog plasmana svojih proizvoda?*³⁵ Nešto više od trećine ispitanika (36,3 %) bi se udružilo s ostalim/drugim proizvođačima radi zajedničkog plasmana svojih proizvoda, trećina ne bi (30,1 %) kao i da ne zna (28,95%), a manji dio ih je već član neke asocijacije. Vrlo često postavlja se problem pokretača takvih aktivnosti te najveći dio ispitanika (36,4 %) ih smatra da bi pokretač/inicijator trebala biti lokalna vlast, manji dio (33,0 %) sami proizvođači, nešto manje od trećine (28,2 %) ne zna te najmanji dio ih (7,6 %) očekuje da bi to bio netko treći.

Glavni prodajni kanal za ispitana gospodarstva je izravna prodaja; oko 80% gospodarstava na taj način prodaje svoje proizvode. Oko 15% ispitanika prodaje svoje proizvode veletrgovcima ili preprodavačima, dok su ostali prodajni kanali manje zastupljeni (tablica 1)

Tablica 4 Uobičajeni prodajni kanali poljoprivrednih proizvoda

Prodajni kanal	N	% ispitanika
Veletrgovci /preprodavači	11	15,3
Trgovački centri	0	0,0
Izravna prodaja krajnjem potrošaču	57	79,2
Industrija	5	6,9
Restorani	2	2,8
Mesnice	1	1,4
Proizvodnja za vlastite potrebe	8	11,1

* moguće više odgovora

Izvor: Isti kao za Grafikon 5

Među anketiranim gospodarstvima, najviše stočarskih gospodarstava prodaje veletrgovcima, te nešto ratarskih i mješovitih gospodarstva. Gospodarstva koja proizvode povrće svoje proizvode prodaju isključivo izravno krajnjim potrošačima.

Proizvođači su relativno nezadovoljni pojedinim prodajnim kanalima. Najzadovoljniji su izravnom prodajom (prosječna ocjena zadovoljstva na ljestvici od 5 stupnjeva pri čemu 1 znači potpuno nezadovoljan, a 5 jako zadovoljan iznosi 3,47) i prodajom za industrijsku preradu (prosječna ocjena 3,0), dok su manje zadovoljni prodajom veletrgovcima/preprodavačima i prodajom u restorane (tablica 5).

³⁴ Drugi dio problema je želja, interes i mogućnost pojedinih institucija za suradnjom sa seljacima

³⁵ Da bi došli do ove razine poslovne suradnje potrebna je i suradnja na razini proizvodnje radi standardizacije proizvoda

Tablica 5 Zadovoljstvo anketiranih pojedinim prodajnim kanalima

Prodajni kanal	Broj ispitanika			Srednja vrijednost
	Ocjene*			
	1 i 2	3	4 i 5	
Veletrgovci /preprodavači	4	4	1	2,67
Izravna prodaja krajnjem potrošaču	5	29	23	3,47
Industrija	1	3	1	3,0
Restorani	1	1	0	2,0

* 1 – potpuno nezadovoljan 5 – jako zadovoljan

Izvor: Isti kao za Grafikon 5

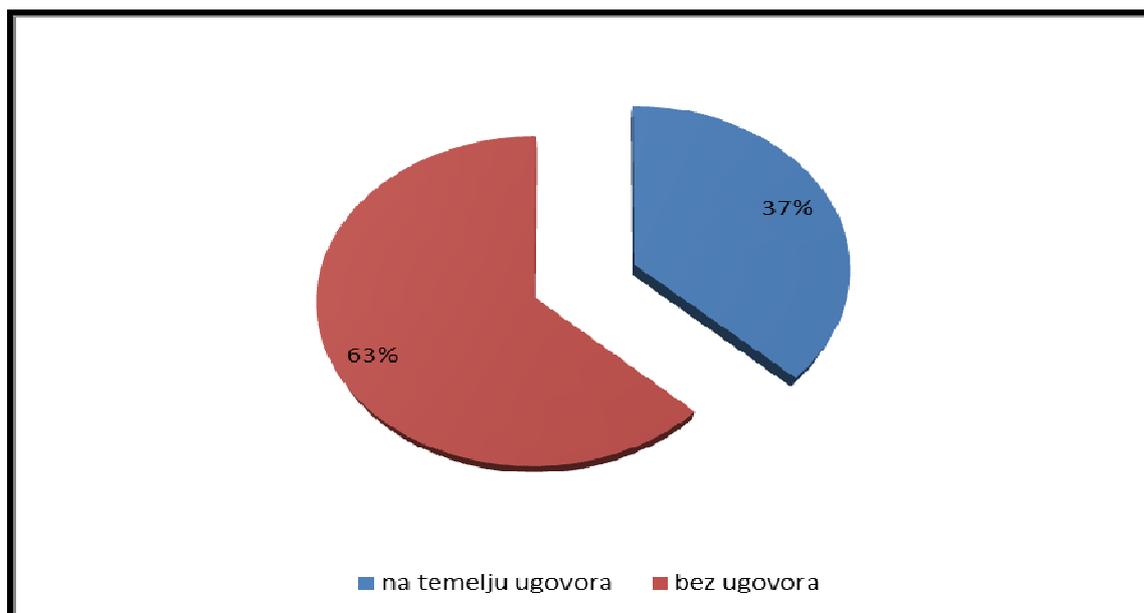
U poslovanju s drugim gospodarskim subjektima prevladava poslovanje bez ugovora (na temelju povjerenja), posebice u poslovanju s veletrgovcima/preprodavačima. Jedino kod poslovanja s industrijom postoje godišnji ugovori, dok su eventualni ugovori s veletrgovcima/preprodavačima i restoranima uglavnom vezani uz određenu transakciju (tablica 3). Nitko od ispitanika nije naveo da posluje na temelju višegodišnjeg ugovora!

Tablica 6 Vrsta poslovnog odnosa

Prodajni kanal	Vrsta poslovnog odnosa		
	Na temelju povjerenja – bez ugovora	Na temelju ugovora za svaku transakciju	Na temelju godišnjeg ugovora
Veletrgovci /preprodavači (N = 13)	69,2% (N=9)	23,1% (N=3)	7,7% (N=1)
Industrija (N=5)	-	20,0% (N=1)	80,0% (N=4)
Restorani (N=2)	50,0% (N=1)	50,0% (N=1)	-

Izvor: Isti kao za Grafikon 5

Tek 68% ispitanika se izjasnilo o preferiranom poslovnom odnosu; većina njih preferira poslovanje na temelju ugovora (graf 1) i to uglavnom zbog manjeg rizika poslovanja i osigurane prodaje. Od ostalih razloga se navode mogućnost prodaje većih količina, održavanje dugoročnih veza s kupcem, siguran prihod, manji troškovi distribucije (tablica 7)

Grafikon 15 Preferencije prema vrsti poslovnog odnosa (N=49)

Izvor: Isti kao za Grafikon 5

Tablica 7 Razlozi za preferenciju ugovornog poslovanja (N = 31)

	N	%
Manji rizik poslovanja	19	61,3
Ne moram razmišljati gdje ću prodati	19	61,3
Mogućnost prodaje većih količina	11	35,5
Održavanje dugoročnih veza s kupcem	10	32,3
Siguran prihod	8	25,8
Manji troškovi distribucije	7	22,6
Pristup novim tržištima	2	6,5
Bonus za bolju kvalitetu	2	6,5
Dosadašnje pozitivno iskustvo s ugovornim poslovanjem	1	3,2

Izvor: Isti kao za Grafikon 5

Ispitanici koji preferiraju poslovanje bez ugovora (njih 18) smatraju da se ugovornim odnosom postižu niske prodajne cijene, da su penali/kazne za neispunjavanje ugovorenih obveza veliki, da je teško ispuniti ugovorene uvjete o količini robe itd. (tablica 5).

Tablica 8 Razlozi za preferenciju bezugovornog poslovanja (N = 18)

	N	%
Niske prodajne cijene kod ugovornog poslovanja	11	61,5
Veliki penali/kazne za neispunjavanje ugovornih obveza	5	27,8
Teško ispuniti ugovorne uvjete o količini robe	3	16,7
Nefleksibilnost u poslovanje kod ugovornog poslovanja	2	11,1
Loše iskustvo s ugovornim poslovanjem	2	11,1
Teško ispuniti ugovorne uvjete o kvaliteti robe	1	5,6
Vrijeme dostave kod ugovornog poslovanja	1	5,6
Izravan kontakt s potrošačem	1	5,6
Nepogodni uvjeti i način plaćanja kod ugovornog poslovanja	2	2,8

Izvor: Isti kao za Grafikon 5

Relativno mali broj ispitanika je odgovorio na glavne probleme koji se javljaju u poslovanju kroz određene prodajne kanale. Tako su po dva ispitanika navela da je problem kod poslovanja s veletrgovcima /preprodavačima i industrijom dug rok naplate sredstava. Glavni problem kod izravne prodaje koji navodi značajan broj ispitanika je utjecaj gospodarske krize na kupovnu moć potrošača što izravno utječe i na potražnju odnosno prodaju njihovih proizvoda, ali i niske cijene u trgovačkim lancima koji ruše cijene u izravnoj prodaji.

Provedeno istraživanje je pokazalo nepovoljan položaj primarnih poljoprivrednih proizvođača pri izlasku na tržište, kao i njihovo nezadovoljstvo sadašnjim poslovanjem.

Izravna prodaja, tradicionalni prodajni kanal za određene poljoprivredne prodaje je i u ovom istraživanju pokazala svoj značaj. Prednosti izravne prodaje se ogledaju u pozitivnom imidžu proizvoda koji se prodaju izravnim putem, zadovoljstvu potrošača kvalitetom i svježinom proizvoda, te osobnim kontaktom s proizvođačem odnosno uzajamnim povjerenjem kupaca i proizvođača. Stoga će izravna prodaja, posebice za manja gospodarstva i gospodarstva koja se bave proizvodnjom voća i povrća i dalje ostati važan prodajni kanal.

Međutim, zadovoljstvo izravnim prodajom među anketiranim proizvođačima, iako je ocijenjeno najvećom prosječnom ocjenom u odnosu na ostale prodajne kanale, nije veliko. To ukazuje na potrebu boljeg organiziranja izravne prodaje kroz organizirane oblike prodaje kao što su seljačka tržnica ili sajam, ali i zajedničku promociju pojedinih izravnih oblika prodaje kao što je samoberba, prodaja na gospodarskom dvorištu ili dostava na kućni prag.

Način poslovanja s dugim gospodarskim subjektima je uglavnom nepovoljan za poljoprivredne proizvođače. Prodaja se često odvija bez ugovora (ili s ugovorima za pojedinačne transakcije), iako većina anketiranih gospodarstava preferira poslovanje uz ugovor. Nepostojanje ugovora prebacuje veći rizik poslovanja na poljoprivredne proizvođače, budući da se oni tretiraju kao zamjenjivi ulazni dobavljači.

Iako se veliki broj ispitanika nije izjasnio o glavnim problemima u poslovanju, vidljivo je da se problemi često odnose na naplatu potraživanja te nepoštivanje rokova plaćanja. Za pretpostaviti je da bi se kod potpisanih ugovornih odnosa ti problemi smanjili. Međutim, često se i kod ugovaranja s velikim kupcima (npr. trgovačkim lancima) poljoprivredni proizvođači nalaze u nepovoljnom položaju budući da veliki kupci diktiraju uvjete poslovanja kroz zahtjeve za visokim rabatima i maržama koje mali proizvođači uglavnom ne mogu ispunjavati na duži rok. Iz tog proizlazi daljnja potreba za udruživanjem poljoprivrednih proizvođača da bi ojačali svoju pregovaračku moć i osigurali si bolje uvjete poslovanja.

11. PROIZVODNI POTENCIJAL PODRUČJA – MOGUĆI SCENARIJI

11.1. Uvod

U želji da odredimo moguću donju i gornju granicu površina koje bi bile obuhvaćene ekološkom i integriranom proizvodnjom susreli smo se sa mnogim problemima od kojih se neki mogu kvantificirati a neki su u sferi subjektivne prosudbe potencijalnih proizvođača kao što je:

- značajan broj površinski prosječno malih poljoprivrednih proizvođača;
- niska razina (mali broj) proizvodne specijaliziranosti;
- nedovoljna educiranost o tehnološkim i ekonomskim aspektima ekološke i integrirane proizvodnje odnosno teško mijenjanje navika;
- odluka za potencijalnu proizvodnju često je pod utjecajem „trenutačnih“ prosudbi, ponekada stvorenih pod utjecajem sa strane i nerealnih, ali koje se lako i mijenjaju.

Kod naših izračuna uključili smo nekoliko čimbenika:

- poljoprivredne površine gospodarstava u Upisniku poljoprivrednih gospodarstava u 2013. godini;
- ukupne poljoprivredne površine istraživanog područja;
- rezultati Ankete „Stavovi poljoprivrednika o integriranoj i ekološkoj poljoprivredi na vodozaštitnom području Grada Zagreba“;
- prosječni prinosi odabranih kultura;
- godišnja potrošnja per capita za odabrane proizvode u svježem stanju u Gradu Zagrebu;
- ekspertna procjena.

11.2. Scenariji proizvodnje

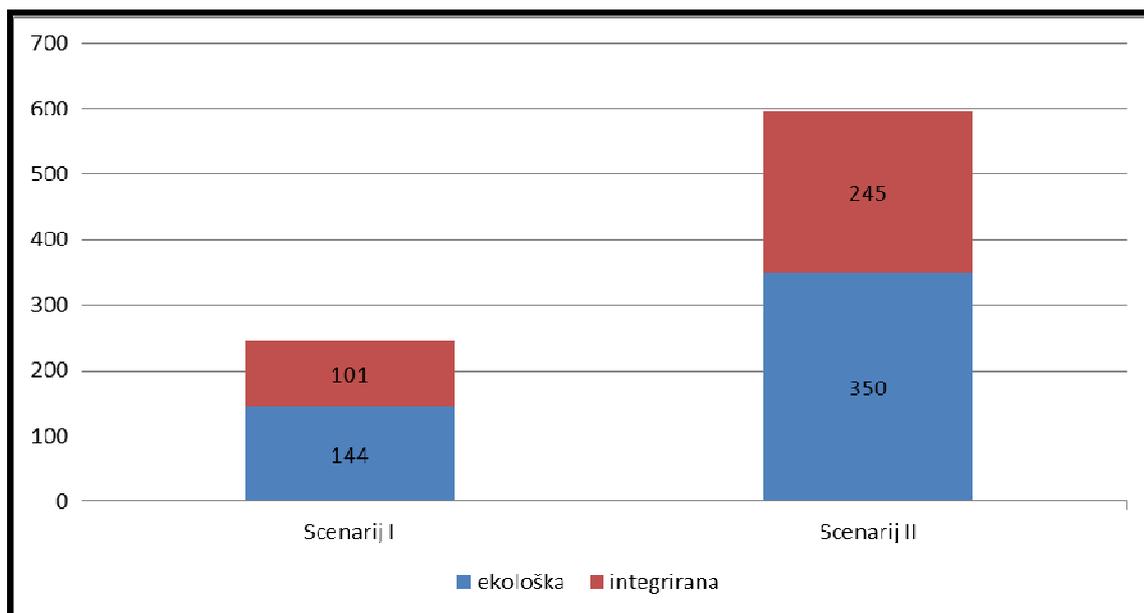
Istraživano područje ne oskudijeva u poljoprivrednim površinama, ali su one pod ugrozom onečišćenja (blizina velike urbane sredine) i umanjenja zbog širenja izgradnje (stambene i infrastrukturne).

U izračunu polazimo sa pretpostavkom da se „angažirane“ poljoprivredne površine nalaze u određenom rasponu pri čemu niti donja (niža) niti gornja (viša) granica nisu limitirane. Posebno se to odnosi na gornju granicu gdje i uz sva ograničenja koja se postavljaju posebno kod ekološke proizvodnje, postoje značajne mogućnosti povećanja.

Anketa pokazuje da se može očekivati nešto veći udjel površina u ekološkoj (58,9%) nego integriranoj proizvodnji (41,1%).

Broj proizvođača koji bi se uključio u ovakvu proizvodnju je od 56 do 77.

Ukupne površine uključene u ekološku i integriranu proizvodnju procjenjuju se u rasponu od 245 (Scenarij I) do 595 ha (Scenarij II).

Grafikon 16 Površine u integriranoj i ekološkoj proizvodnji – Scenarijska rješenja

Izvor: Izračun autora na temelju istraživanja

Prema Scenarij I to bi iznosilo 2,9% ukupnih poljoprivrednih površina vodozaštitnog područja pogodnih za poljoprivrednu proizvodnju odnosno kod Scenarija II bi to predstavljalo 6,5% površina.

Raspoložive površine se predviđaju za proizvodnju povrća i jagodičastog voća.

Preko dvije trećine (65%) površina predviđa se za proizvodnju povrća, a 35% za proizvodnju jagodičastog voća³⁶.

Najveći dio površina predviđa se za proizvodnju jagoda (25% ukupnih ili 71% površina za jagodičasto voće).

Kalkulirana proizvodnja je bez korištenja sustava navodnjavanja te se u novim simulacijama može povećati za 25 do 30%.

Godišnja potrošnja pojedinih proizvoda se temelji na 793.057 stanovnika grada Zagreba (procjena za 2012. godinu).

Proizvodnja kod Scenarija II je za oko 41% viša nego kod Scenarija I zbog većih ukupnih površina.

Promjena bilo kojeg uključenog faktora dovela bi do promjene količine proizvodnje.

Na temelju proizvodnje i potreba grada Zagreba dobili smo „samodostatnost“ za pojedine proizvode³⁷.

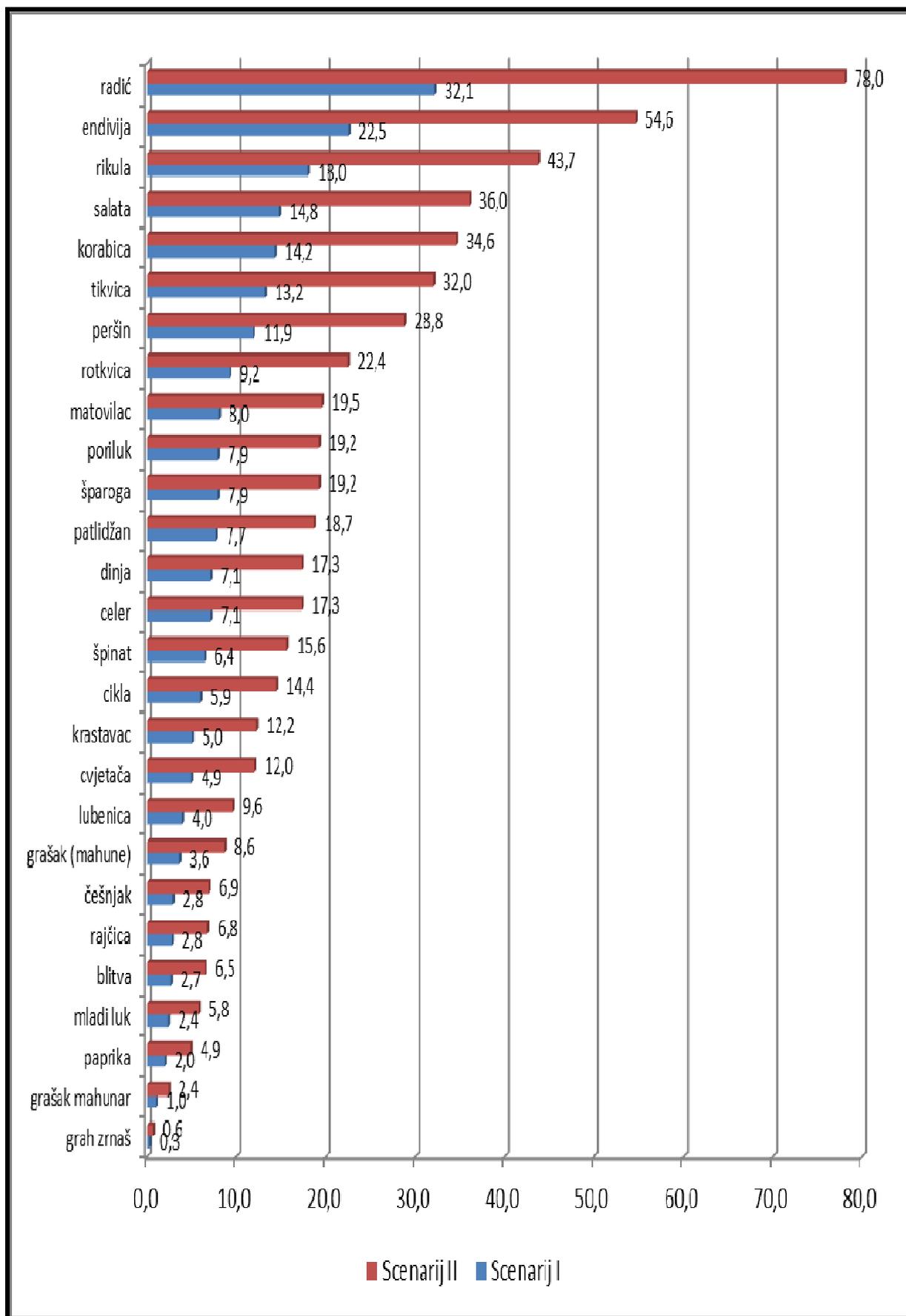
³⁶ Struktura površina, priroda i potrošnje per capita je najvećim dijelom ekspertna procjena

³⁷ Izračun je informativnog karaktera sa ciljem utvrđivanja „apsorpcijske moći“ ukupnog tržišta a ne tržišta proizvoda iz ekološkog i integriranog uzgoja.

Tablica 9 Očekivana proizvodnja i godišnja potrošnja povrća i jagodičastog voća u gradu Zagrebu - tona

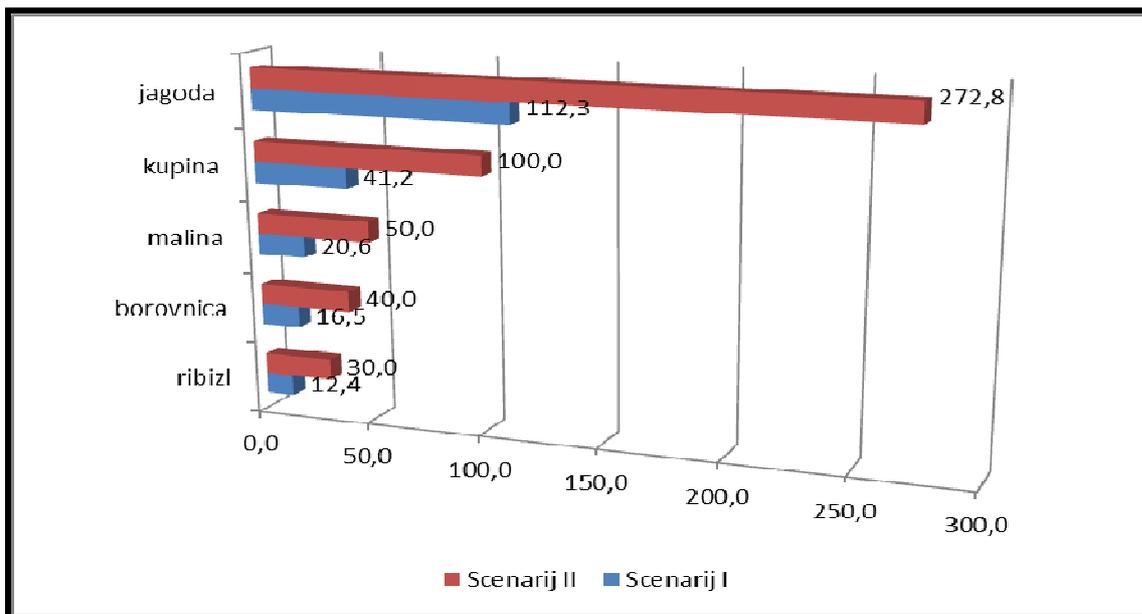
	Scenarij I	Scenarij II	Potrošnja
blitva	42	103	1586
celer	56	137	793
cikla	85	206	1428
cvjetača	71	171	1428
češnjak	23	55	793
dinja	113	274	1586
grašak (mahune)	28	69	793
grašak mahunar	20	48	1983
grah zrnaš	4	10	1586
korabica	56	137	397
krastavac	200	486	3965
lubenica	157	381	3965
mladi luk	38	91	1586
paprika	94	228	4679
patlidžan	110	267	1428
peršin	47	114	397
poriluk	94	228	1190
rajčica	221	536	7931
rotkvica	22	53	238
šparoga	13	30	159
tikvica	157	381	1190
endivija	357	866	1586
matovilac	51	124	634
radić	204	495	634
salata	353	857	2379
špinat	102	248	1586
rikula	71	173	397
jagoda	980	2380	872
malina	49	119	238
kupina	98	238	238
borovnica	39	95	238
ribizl	29	71	238

Izvor: Isti kao za Grafikon 16

Grafikon 17 Očekivana proizvodnja povrća kao udjel godišnje potrošnje Grada Zagreba

Izvor: Isti kao za Grafikon 16

Grafikon 18 Očekivana proizvodnja jagodičastog voća kao udjel godišnje potrošnje Grada Zagreba

Izvor: Isti kao za Grafikon 16

Iz Grafikona 17 i 18 vidljivo je da se kod Scenarija I proizvodnja najvećeg broja predviđenih proizvoda nalazi ispod 20% potrošnje (od 0,3 do 18%). Iznad 20% potrošnje su jedino proizvodnja malina (20,6%), endivije (22,5%), radića (32,1%), kupine (41,2%) te jagoda (112,3%).

U Scenariju II dolazi do značajnijeg porasta proizvodnji i onda bi se za neke od njih pojavio problem tržišta.

12. SWOT ANALIZA EKOLOŠKE I INTEGRIRANE POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE

Ekološka proizvodnja

Snage	Slabosti
<p><i>Strenght</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Postojanje pravnog okvira za ekološku i integriranu poljoprivredu (zakonska regulativa, sustav nadzora i certifikacije). • Postojeće i buduće novčane potpore ekološkoj i integriranoj poljoprivredi. • Postojanje institucionalne potpore ekološkoj i integriranoj poljoprivredi. • Znanstvene institucije pokazuju interes za istraživanja u ekološkoj poljoprivredi. • Profitabilnost ekološke i integrirane proizvodnje. • Dio „zapuštenih“ poljoprivrednih površina pogodnih za razvitak ekološke i integrirane poljoprivrede. • Proizvodni prostor nezagađen GMO. • Dostupnost stajskog gnoja za biljnu, posebno proizvodnju povrća. • Povoljan geografski položaj (u sklopu Zagreba) te mogućnost prodaje u svježem stanju „sa polja na stol“. • Poznati pozitivni stav javnosti i medija o ekološkoj poljoprivredi. • Veća kakvoća ekoloških i proizvoda iz integrirane proizvodnje. 	<p><i>Weakness</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Previše administracije posebno za ekološke proizvođače (MP, druga ministarstva, županije, gradovi/općine). • Prostorno planiranje koje nije u funkciji ruralnog razvoja. • Ekološki proizvođači nemaju prednost pri kupnji državnog zemljišta ili dodjeli u najam ili koncesiju • Administrativno određivanje cijene stručne kontrole i certificiranja. • Povijesni strah od udruživanja u udruge i zadruge. • Ne postoji savez udruga ekoloških proizvođača. • Nedostatak edukacije i promidžbe. • Nedostatak temeljnih poljoprivrednih znanja te znanja o ekološkoj poljoprivredi među proizvođačima. • Nepostojanje znanja o ekološkoj ekonomiji. • Nedovoljno poznavanje relevantnih propisa od strane ekoloških proizvođača (temeljnih i pratećih). • Nedostatak kvalitetne radne snage u poljoprivredi. • Visoki troškovi ekološke proizvodnje, upitna profitabilnost. • Problem nabavke repromaterijala u ekološkoj poljoprivredi. • Problem prava korištenja poljoprivrednog zemljišta. • Nepostojanje banke gena autohtonih sorti bilja i zaštićenih pasmina. • Javnost ima načelni pozitivan stav, ali u biti ne zna što je to ekološki proizvod! • Nedovoljno razvijena svijest proizvođača i potrošača o prednostima ekološke poljoprivrede. • Neorganiziranost tržišta i problem plasmana ekoloških proizvoda na tržištu. • Nedostatak reguliranog ekološkog tržišta i sajmovi ekoloških proizvoda. • Nedostatno educirani trgovci.

Prigode	<i>Opportunities</i>	Prijetnje	<i>Threats</i>
	<ul style="list-style-type: none"> • Mogućnost korištenja EU fondova za projekte ekološke poljoprivrede. • Utemeljenje udruge ekoloških proizvođača. • Pokretanje programa edukacije proizvođača (praktični tečajevi verificirani od MZOŠ) te programa edukacije potrošača. • Pokretanje znanstveno-tehničkih istraživanja u ekološkoj poljoprivredi. • NATURA 2000. • Trend zdravog življenja. • Nužna snažna promocija ekološke poljoprivrede i ekoloških proizvoda: angažirati osobe iz javnog života i uključiti velike trgovačke lance. • Promocija putem interneta – web stranice po uzoru na EU. • Turizam kao marketinški kanal. • Otvaranje novih tržišta nakon ulaska Hrvatske u EU. • Zadržavanje i očuvanje neposrednog trženja ekoloških proizvoda na tržištima. • Popularizacija ekoloških proizvoda u osnovnim školama. • Organiziran i osmišljen nastup ekoloških proizvođača na tržištu. • Noviji skandali u konvencionalnoj poljoprivredi 		<ul style="list-style-type: none"> • Postojeći sustav plaćanja nadzora i certifikacije (potrebno je da država financira troškove). • Nedovoljna kontrola nadzornih tijela. • Problem objektivnosti, opremljenosti i stručnosti ovlaštenih laboratorija. • Codex Alimentarius standardi. • Nedostatak stručne potpore ekološkim proizvođačima. • Usitnjenost poljoprivrednog zemljišta. • Nerješavanje kroničnog problema vlasništva poljoprivrednog zemljišta. • Ulazak GMO-a u hrvatsku poljoprivredu. • Konkurencija uvezenih ekoloških proizvoda. • Daljnje prijevare javnosti sa „eko” i „bio” nazivima i natpisima na konvencionalnim proizvodima • Autohtoni proizvodi često se pogrešno prikazuju kao ekološki. • Mogući skandali u ekološkoj poljoprivredi.

Izvor: Akcijski plan razvoja ekološke poljoprivrede u Republici Hrvatskoj za razdoblje 2011.-2016. godine, Republika Hrvatska >Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja, Zagreb, veljača 2011. i rezultati istraživanja

13. ZAKLJUČAK

Grad Zagreb je najveće urbano središte Hrvatske sa značajnim poljoprivrednim površinama koje treba što bolje iskoristiti mijenjajući strukturu i tehnologiju proizvodnje.

Da bi se što bolje iskoristila pogodnost blizine tržišta treba ubrzati prelazak sa ekstenzivnih, zemljišno-intenzivnim proizvodnjama (žito) na radno intenzivne proizvodnje kao što su povrće i jagodičasto voće.

Očekivane promjene u poljoprivrednom sektoru, aktualno stanje i očekivanja poljoprivrednih proizvođača ukazuju da će u srednjoročnom razdoblju broj tržno aktivnih i značajnih subjekata biti daleko ispod broja koji se sada pojavljuje u određenim dokumentima.

Rezultati anketnog istraživanja kao i ekspertna procjena ukazuju da se u konačnici može računati na manji obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava koji će biti zastupljeni na lokalnom tržištu. Ostali će nestati ili postati izrazito samo-opskrbeni čime se ne umanjuje njihova uloga u očuvanju ruralnog prostora i podmirenju dijela potrošnje poljoprivredno-prehrambenih proizvoda.

Način poticanja proizvodnje i porast potražnje na lokalnom zagrebačkom tržištu su pretpostavke za jedan dio proizvođača da „pređu“ na integralnu i ekološku poljoprivrednu proizvodnju, naročito kod povrća i voća.

Međutim, rezultati istraživanja provedenog u ožujku 2013. godine (Anketa o potrošačima eko proizvoda, 2013, neobjavljeni podaci, Zavod za marketing u poljoprivredi, Agronomski fakultet Zagreb) su pokazali da potrošači nisu dobro upoznati s ponudom eko proizvoda u Zagrebu. Više od polovice ispitanika je reklo da ponudu pozna slabo ili ju uopće ne pozna, četvrtina ispitanika je djelomično upoznata s trenutnom ponudom, dok nešto manje od 20% ispitanika ponudu pozna dobro ili jako dobro. Sukladno tome, gotovo polovica ispitanika niti je zadovoljna niti nezadovoljna ponudom, a oko 20% ispitanika je zadovoljno ponudom eko prehrambenih proizvoda u Zagrebu.

Uz navedena ograničenja vezana uz slabo poznavanje eko ponude u gradu Zagrebu, povećanje ponude proizvoda iz ekološke i integrirane proizvodnje prate i određena ograničenja vezana uz proizvodnju i proizvođače i to:

- male količine proizvoda i rascjepkana proizvodnja;
- nedovoljna međupovezanost proizvođača;
- nedovoljna (ne)zainteresiranost novih proizvođača za prelazak na alternativne oblike proizvodnje;
- troškovi prelaska na alternativne oblike proizvodnje;
- nedostatna znanja za proizvodnju u eko i/ili integriranom sustavu;
- nerazvijen marketing eko i proizvoda iz integrirane proizvodnje.

Stoga je za daljnji razvoj integrirane i ekološke proizvodnje na području Grada potrebno

- aktivno promoviranje ekološke i integrirane proizvodnje među proizvođačima;
- udruživanje proizvođača i zajednički nastup na tržištu;
- promoviranje proizvoda iz ekološkog i integriranog uzgoja među potrošačima;
- značajnije plasiranje proizvoda u najposjećenijim prodajnim kanalima (supermarketima) uz jasno označavanje proizvoda na prodajnim mjestima;
- povećanje izravne prodaje;

- usmjeravanje na tržišne segmente koji poznaju eko i proizvode iz integrirane proizvodnje, koji su spremniji platiti veću cijenu za takve proizvode;
- promoviranje proizvoda kroz izgradnju imidža lokalnih proizvoda;
- jači angažman Gradskog ureda na promicanju spoznaja o prednostima ekološke i integrirane proizvodnje kod proizvođača te kroz potporu promotivnih akcija djelovati na svijest potrošača.

4. 12. 2013.

RED. BR.	PROIZVODAC	TVRTKA	email	ADRESA I BROJ TELEFONA
1	AMERICA ORAS NEVENI OBAD	O.P.G.	NEVEN.OBEN@GMAIL.COM	LUJAN A. ŠENICE 38 1042 - 835
2	HROŠAV KINDER	OPZ	hrisavlje.kinder@gmail.com	CLAMBRICA, KUČINA 3 098/021 8060
3	Marija Đorđić	Obiteljsko gospodarstvo	/?	Desperinska 57 Brezovica 6537-093
4	TRAVKO SEVER	OPZ "Travko Sever"	marko@travko-sever.hr	Vučarčevića cesta 4, Zadar, 091 463 019
5	Ivica SEVER	OPZ "Travko Sever"	ivo.sever@travko-sever.hr	Vučarčevića cesta 4, Zadar, 091 720 6502
6	MARCO ČOČIĆ	O.P.G.	/?	KUPINIČKI KRAJOLJUBI 42 2462183 054 8865500
7	MARIO ALBERT	O.P.G.	marco.albert@gmail.com	ANTE DOZI NIJKOVA 114 092 128125
8	UD GRGVIĆ	AFZ	igrivic@gmail.com	Antonić 75 / 10 000 Zagreb
9	MAGDALINA ŽRAKLIĆ	AFZ	maratic@agr.hr	Juretićeva 21, 10 000 Zagreb
10	ANMARINA PETROVIĆ	AFZ	anmarina.petrovic@agm.hr	Jolobkova 60, Zagreb
11	MURBEN MATUKI	G.U. 909. FHM. G.LB.	murben.matuki@gmail.com	M. Murben 12, 645014 091 2408162
12	STJEPAN TRAJNER	/?	stjepan.trajner@gmail.com	M. Stjepanović 091 610 2260
13	BRIGLER HELEN	OPZ BRIGLER HELEN	helen@brigler.com	Jelenc, Vukovarska 098/915 2032
14				
15				

14. SUDIONICI RADIONICA

5.12.2013

RED. BR.	PROIZVOĐAČ	TVRKA	email	ADRESA I BROJ TELEFONA
1	MAGALONA ZRAVID	AZ	marivic@agr.hr.	Krstošimunka 25, 098/612-902
2	ANAMERIA PENCIVID	AEZ	osnovna.pencovic@penkica.com	Sokoljska 60, Zagreb, 09912346-238
3	BRACER HELLEN	ORG BRACER HELLEN	novac.srg@bracer.com	098/9443-092
4	KANTU LIPONIC KRAVIC	GU ZARZY, I RUM.	vlkta.liponic@bracer.hr	01/6585069
5	MATIJA BRODR	Polj. gospodarstvo	-/-	Jaspinska 37 Brezovic 637-093
6	FRAGARIA DOO	FRAGARIA DOO	fragaria@frago.hr	II Ravica 2, 098 2339-729
7	VESELAN VEKARICE	GU ZARZY, I RUM.	vepelan@vekarice.hr	091610-7260
8	YABLO SEVER	ORG "Tina Sun"	elo-sun@elo-sun.hr	104-H OVICE ZELENE 41, KOVICE, 2
9	THAO SEVER	ORG "Tina Sun"	marika@elo-sun.hr	Vukotičević cesta 4, Zagreb 091 564 2270
10	MILASIA KINDER	ORG MILASIA KINDER	milasok.kinder@prod.com	Vukotičević cesta 4, Zagreb 098 463 019
11	LO GORIC	AZ	igor@lo-gorice.hr	Glavinčica, KURBUS 3 018/921 8060
12				Infostrada 27, 11000 Beograd
13				
14				
15				

15. ANKETE

15.1. „Ocjena postojećeg stanja i mogućnost razvoja ruralnog prostora na području Grada Zagreba za razdoblje od 2009 do 2016 godine³⁸“

1. Koliko Vam se sviđa život u ruralnom prostoru?
(Molimo zaokružite jedan odgovor)

- a) Jako mi se sviđa
- b) Sviđa mi se
- c) Niti mi se sviđa niti ne sviđa
- d) Ne sviđa mi se
- e) Uopće mi se ne sviđa

2. Koliko navedeni socijalni i ekonomski problemi vrijede za ruralno područje Grada?

	Uopće ne vrijede	Malo vrijede	Niti vrijede niti ne vrijedi	Vrijede	Puno vrijedi
Manjak mladog i stručnog stanovništva	1	2	3	4	5
Nezaposlenost stanovništva	1	2	3	4	5
Smanjenje broja novorođenih	1	2	3	4	5
Niske plaće i životni standard	1	2	3	4	5
Nedostatak stručne podrška za poduzetništvo	1	2	3	4	5
Nedostatak malih pogona/firmi primjerenih ruralnom prostoru	1	2	3	4	5
Loš imidž poljoprivrednika u društvu	1	2	3	4	5
Teškoće u prodaji poljoprivrednih proizvoda	1	2	3	4	5
Nedovoljno razvijena komunalna infrastruktura	1	2	3	4	5
Nedovoljno razvijena socijalna i društvena infrastruktura (dj. vrtić, škole, kulturna događanja)	1	2	3	4	5

³⁸ Ovo predstavlja samo dio anketnog upitnika korištenog kod izrade Studije „OCJENA POSTOJEĆEG STANJA RURALNOG PROSTORA, ISTRAŽIVANJE I UTVRĐIVANJE PRIORITETA I CILJEVA RAZVITKA RURALNOG PROSTORA NA PODRUČJU GRADA ZAGREBA ZA RAZDOBLJE 2009.-2016.“

3. Ocijenite stanje komunalne i društvene infrastrukture mjesta u kojem živite
(Za svaki ponuđeni sadržaj zaokružite svoje mišljenje)

	Jako loše	Loše	Niti loše niti dobro	Dobro	Odlično
Prometna povezanost naselja (autobus, vlak)	1	2	3	4	5
Ceste (asfalt, makadam)	1	2	3	4	5
Kanalizacija	1	2	3	4	5
Opskrba električnom energijom	1	2	3	4	5
Opskrba plinom	1	2	3	4	5
Opskrba pitkom vodom	1	2	3	4	5
Telefon	1	2	3	4	5
Groblje	1	2	3	4	5
Odvoz krupnog otpada/deponiji za krupni otpad	1	2	3	4	5
Organizirani odvoz smeća (kontejneri i sl.)/deponij	1	2	3	4	5
Uređenost javnih površina (parkova, bazena za kupanje, skijališta, sanjkalista)	1	2	3	4	5
Ambulanta (pružanje zdravstvenih usluga)	1	2	3	4	5
Trgovine (dnevna opskrba)	1	2	3	4	5
Supermarketi	1	2	3	4	5
Specijalizirane trgovine (građ. materijal, pokućstvo, bijela tehnika)	1	2	3	4	5
Servisi za popravak i održavanje (automobilski, ostali)	1	2	3	4	5
Pošta (poštanski uredi)	1	2	3	4	5
Škole	1	2	3	4	5
Dječji vrtići	1	2	3	4	5
Restorani (svakodnevna ponuda jela)/catering	1	2	3	4	5
Agro-turistička ponuda	1	2	3	4	5
Turističke manifestacije (dani berbe grožđa, voća, stari obrti, glazbeni festivali, sportski turniri i slično)	1	2	3	4	5
Kulturne ustanove (dom, kino i sl.) i sadržaji	1	2	3	4	5
Sportsko-rekreacijske ustanove i sadržaji	1	2	3	4	5
Domovi za starije osobe	1	2	3	4	5
Uređenost stambenih objekata (kuća)	1	2	3	4	5
Buka i nečist zrak	1	2	3	4	5
Nešto drugo _____	1	2	3	4	5

4. Kako bi se, prema Vašem mišljenju, mogao poboljšati život u ruralnom prostoru na području Grada Zagreba?

5. Što biste Vi mogli učiniti za poboljšanje života u ruralnom prostoru na području Grada Zagreba?

6. Navedite tri mjere kojima bi Gradska uprava mogla poboljšati život u ruralnom području Grada?

a) _____

b) _____

c) _____

7. Koliko navedeni problemi vrijede za Vas i Vaše poslovanje? (Za svaki ponuđeni sadržaj zaokružite svoje mišljenje)

	Nije problem	Mali problem	Problem je	Veliki problem	Vrlo veliki problem
Veličina zemljišta	1	2	3	4	5
Rascjepkanost zemljišta	1	2	3	4	5
Kupnja/zakup zemljišta	1	2	3	4	5
Radna snaga	1	2	3	4	5
Najam radnika	1	2	3	4	5
Dostupnost poslovnih informacija (cijene, kreditiranje itd.)	1	2	3	4	5
Dostupnost savjeta stručnjaka	1	2	3	4	5
Odnos državne uprave prema seljaku	1	2	3	4	5
Cijena i dostupnost repromaterijala	1	2	3	4	5
Nabava strojeva i opreme	1	2	3	4	5
Iskorištenost strojeva i opreme	1	2	3	4	5
Skladištenje i priprema proizvoda za tržište	1	2	3	4	5
Poznavanje tehnologije koju koristite u proizvodnji	1	2	3	4	5
Cijena koju postižete u prodaji proizvoda	1	2	3	4	5
Količina koju možete prodati	1	2	3	4	5
Postojeći uvjeti kreditiranja	1	2	3	4	5

8. Ocijenite Vaše zadovoljstvo suradnjom s:
(zaokružite ocjenu u svakom redu)

	Nema suradnje		Jako nezadovoljan	Nezadovoljan	Niti zadovoljan niti nezadovoljan	Zadovoljan	Jako zadovoljan
Ostalim poljoprivrednicima	0		1	2	3	4	5
Ministarstvom poljoprivrede	0		1	2	3	4	5
Gradskim uredom za poljoprivredu	0		1	2	3	4	5
Savjetodavnom službom	0		1	2	3	4	5
Agencijama koje se bave turizmom	0		1	2	3	4	5
Bankama	0		1	2	3	4	5
Nevladinim udrugama koje se bave pitanjima ruralnog razvoja	0		1	2	3	4	5

9. Biste li se udružili s ostalim poljoprivrednim proizvođačima s ciljem zajedničkog plasmana svojih proizvoda?

- Već sam član
 Da
 Ne
 Ne znam

10. Tko bi, po Vašem mišljenju, trebao inicirati takvo udruživanje? (moguće više odgovora)

- Sami proizvođači
 Lokalna vlast
 Netko treći, tko _____
 Ne znam

15.2. „Stavovi poljoprivrednika o integriranoj i ekološkoj poljoprivredi na vodozaštitnom području Grada Zagreba“

1. Vaša obrađena površina u 2013. godini je _____ hektara, a površina staklenika/plastenika je _____ m².
2. Koja je prevladavajuća proizvodnja na vašem gospodarstvu, što najviše proizvodite na gospodarstvu? (zaokružite samo jedan odgovor)
- a) ratarstvo b) stočarstvo c) voćarstvo d) vinogradarstvo e) povrće
f) više proizvodnja po malo i to: _____
3. U posljednjih pet godina Vaša poljoprivredna proizvodnja se:
- a) povećava b) smanjuje c) ista je
4. Prema Vašim planovima, u sljedećih pet godina Vaša poljoprivredna proizvodnja će se:
- a) povećati b) smanjiti c) ostati ista
5. Pridržavate li se prilikom korištenja agrokemijskih sredstva uputa o količini, načinu primjene, zaštiti i slično? (zaokružiti samo jedan odgovor)
1. Strogo se pridržavam b) Uglavnom se pridržavam uputa
2. Kako kada d) Uglavnom se ne pridržavam uputa
6. S kim se obično savjetujete o primjeni agrokemikalija (mineralnog gnojiva, pesticida i drugih sredstava)? (zaokružiti samo jedan odgovor)
- a) Uglavnom sa stručnjakom u poljoprivrednoj apoteci
b) Uglavnom sa poljoprivrednom savjetodavnom službom
c) Uglavnom sa susjedima poljoprivrednicima
d) Uglavnom čitam uputstvo proizvođača na ambalaži
e) Nešto drugo, upišite što.....
f) Ne savjetujem se ni s kim, primjenjujem na temelju iskustva
7. Ocijenite svoje znanje o
- I. integriranoj proizvodnji
- a) slabo b) dostatno c) prosječno d) dobroe) odlično
- II. ekološkoj proizvodnji
- a) slabo b) dostatno c) prosječno d) dobroe) odlično
8. Bez obzira na sadašnju proizvodnju, jeste li zainteresirani za integriranu i/ili ekološku proizvodnju? (stavite križić samo za jedan odgovor za svaku proizvodnju)

	integrirana	ekološka
Da, jako sam zainteresiran/a		
Da, ali uz određene uvjete		
Ne znam		
Nisam zainteresiran/a za takvu proizvodnju		
Već proizvodim		

9. AKO STE ZAINTERESIRANI: Koji je glavni razlog zbog kojega bi se željeli baviti integriranom / ekološkom proizvodnjom? (stavite križić samo za jedan odgovor za svaku proizvodnju)

	integrirana	ekološka
Zbog brige za vlastito, zdravlje moje obitelji i potrošača		
Zbog sve veće opasnosti od ostataka agrokemijskih sredstava u proizvodu		
Više cijene i rast potražnje za tim proizvodima		
Zbog očuvanja prirode i okoliša		
Nešto drugo, što napišite		
Nisam zainteresiran/a za takvu proizvodnju		
% površine koju bi „angažirali“ za:		

10. Po Vama, koliki je utjecaj navedenih razloga na malu (u odnosu na razvijene zemlje) ekološku proizvodnju u Hrvatskoj pa i na području Zagreba? (za svaki razlog zaokružite značaj)

RAZLOZI	Jako veliki	Veliki	Niti veliki niti mali	Mali	Jako mali
Neorganizirano tržište i plasman robe	5	4	3	2	1
Nedovoljno razvijena ekološka svijest	5	4	3	2	1
Nedostatak radne snage	5	4	3	2	1
Radno intenzivna proizvodnja (puno rada)	5	4	3	2	1
Velika ulaganja	5	4	3	2	1
Nedostatak ekoloških zaštitnih sredstava	5	4	3	2	1
Komplicirana papirologija	5	4	3	2	1
Manji prinosi	5	4	3	2	1
Loši zakoni	5	4	3	2	1
Slab marketing	5	4	3	2	1

11. Koliko su Vam slijedeći uvjeti važni da se počnete baviti integriranom i/ili ekološkom proizvodnjom? (za svaki razlog zaokružite važnost)

	Jako važno	Važno	Ni važno ni nevažno	Ne važno	Uopće nije važno	Nisam zainteresiran -a
Zdravstveni razlozi („zdrava hrana“)	5	4	3	2	1	0
Zaštita okoliša	5	4	3	2	1	0
Povećanje broja zaposlenih	5	4	3	2	1	0
Osiguran otkup i tržište	5	4	3	2	1	0
Povoljan kredit	5	4	3	2	1	0
Novčani poticaji za eko proizvodnju	5	4	3	2	1	0
Stručna pomoć –stručnjak za eko-proizvodnju, brošure i sl.,	5	4	3	2	1	0
Primjena propisa koji će štiti proizvod i proizvođače od zlouporabe	5	4	3	2	1	0
_____	5	4	3	2	1	0
_____	5	4	3	2	1	0

12. Koje prodajne kanale koristite za prodaju vaših proizvoda? (moguće više odgovora)

- Veletrgovci /preprodavači
- Trgovački centri
- Izravna prodaja krajnjem potrošaču
- Industrija
- Restorani
- Nešto drugo, _____

13. Koliko ste zadovoljni prodajnim kanalima koje ste naveli u Pitanju 12? Upišite opću ocjenu zadovoljstva za svaki kanal koji koristite, pri čemu je 5 – jako zadovoljan, a 1 potpuno nezadovoljan.

Prodajni kanal	Ocjena od 1 do 5
Veletrgovci /preprodavači	
Trgovački centri	
Izravna prodaja krajnjem potrošaču	
Industrija	
Restorani	

14. Poslovanje (Pitanje 12=Pitanje 13) sa kupcima se odvija „Na povjerenje“ ili „Na ugovor“. Zaokružite po jedan odgovor uz svaki pojedini kanal koji koristite!

Prodajni kanal	Vrsta poslovnog odnosa
Veletrgovci /preprodavači	☐ Na temelju povjerenja – bez ugovora ☐ Na temelju ugovora a) Kratkoročni – za svaku transakciju b) Godišnji c) Višegodišnji
Trgovački centri	☐ Na temelju povjerenja – bez ugovora ☐ Na temelju ugovora a) Kratkoročni – za svaku transakciju b) Godišnji c) Višegodišnji
Industrija	☐ Na temelju povjerenja – bez ugovora ☐ Na temelju ugovora a) Kratkoročni – za svaku transakciju b) Godišnji c) Višegodišnji
Restorani	☐ Na temelju povjerenja – bez ugovora ☐ Na temelju ugovora a) Kratkoročni – za svaku transakciju b) Godišnji c) Višegodišnji

15. Volite li više poslovati na temelju potpisanih ugovora bez njih. MOLIMO JEDAN odgovor te označite Zašto (tu je moguće više odgovora)?

☐ Na temelju ugovora ZAŠTO	☐ Bez ugovora ZAŠTO
☐ Manji rizik poslovanja ☐ Siguran prihod ☐ Ne moram razmišljati gdje ću prodati ☐ Pristup novim tržištima ☐ Bonus za bolju kvalitetu ☐ Mogućnost prodaje većih količina ☐ Dosadašnje pozitivno iskustvo s ugovornima poslovanjem ☐ Manji troškovi distribucije ☐ Održavanje dugoročnih veza s kupcem ☐ _____	☐ Niske prodajne cijene ☐ Veliki penali/kazne za neispunjavanje ugovornih obveza ☐ Teško ispuniti ugovorne uvjete o kvaliteti robe ☐ Teško ispuniti ugovorne uvjete o količini robe ☐ Nefleksibilnost u poslovanje ☐ Loše iskustvo s ugovornim poslovanjem ☐ Nezadovoljstvo uvjetima vezanim uz kvalitetu proizvoda ☐ Vrijeme dostave ☐ Nepogodni uvjeti i način plaćanja ☐ _____

16. Koji su najveći problemi koji proizlaze iz poslovanja s Vašim glavnim kupcima/poslovnim partnerima (Pitanje 12)? Upišite probleme uz prodajne kanale koje koristite!

Prodajni kanal	Upišite probleme
Veletrgovci /preprodavači	
Trgovački centri	
Izravna prodaja	
Industrija	
Restorani	

17. Vaš komentar o ekološkoj proizvodnji općenito!

18. Vaš komentar o ekološkoj proizvodnji na području Zagreba!

19. Vaš komentar o mogućnosti ekološke proizvodnje na vašem gospodarstvu!

20. Vaš komentar o budućnosti poljoprivredne proizvodnje na vašem području (vodo zaštitnom)!

15.3. POPIS KORIŠTENE LITERATURE I DOKUMENTACIJE

1. Cerjak, M., Mesić, Ž., Kopic, M., Kovačić, D., Markovina, J. (2010.): What Motivates Consumers to Buy Organic Food: Comparison of Croatia, Bosnia Herzegovina, and Slovenia, *Journal of Food Products Marketing*, 16, 3, 278-292
2. Chinnici, G., D'Amico, M. and Pecorino, B. (2002), "A multivariate statistical analysis on the consumers of organic products", *British Food Journal*, Vol. 104 Nos. 3/4/5, pp. 187-99.
3. Dettmann, R. L. (2008). Organic Produce: Who's Eating It? A Demographic Profile of Organic Produce Consumers. American Agricultural Economics Association 2008 Annual Meeting, July 27–29, Orlando, Florida
4. Državni zavod za statistiku, redovite publikacije i priopćenja
5. Gendall, P. and Betteridge, K. (1999), "The Japanese market for organic fruit and vegetables", *Marketing Bulletin*, Vol. 10 No. 1, pp. 24-37
6. Gil, J.M., Gracia, A. and Sanchez, M. (2000), "Market segmentation and willingness to pay for organic products in Spain", *The International Food and Agribusiness Management Review*, Vol. 3 No. 2, pp. 207-26.
7. Grgić, I. i sur. (2007): Socio-ekonomski čimbenici pokretljivosti pučanstva na ruralnom području Hrvatske i grada Zagreba, Agronomski fakultet i Gradski ured za poljoprivredu i šumarstvo, Grad Zagreb
8. Grgić, I. i sur. (2008): Razvitak agroturizma na području grada Zagreba i okolice, Agronomski fakultet i Gradski ured za poljoprivredu i šumarstvo, Grad Zagreb
9. Grgić, I. i sur. (2009): Nepoljoprivredne djelatnosti kao mogućnost diversifikacije dohotka i zaposlenosti u ruralnom području Zagrebačke županije, Agronomski fakultet i Zagrebačka Županija
10. Grupa autora (2005): "Istraživanje mogućnosti razvitka sela i seoskog prostora na području Zagrebačke županije», studija, voditelj Juračak, J., Zagrebačka županija i Agronomski fakultet Zagreb
11. Grupa autora (2008): Inventarizacija poljoprivrednog zemljišta grada Zagreba i preporuke za poljoprivrednu proizvodnju, studija, voditelj Husnjak, S., Grad Zagreb i Agronomski fakultet Zagreb
12. Grupa autora (2008): Plan navodnjavanja i gospodarenja poljoprivrednim zemljištem Grada Zagreba, studija, voditelj Romić, D., Grad Zagreb i Agronomski fakultet Zagreb
13. Hill, H. and Lynchehaun, F. (2002), "Organic milk: attitudes and consumption patterns", *British Food Journal*, Vol. 104 No. 7, pp. 526-42.
14. <http://www.zagreb.hr/>
15. Kopic, M., Cerjak, M., Mesić, Ž. (2008). Zadovoljstvo potrošača ponudom ekoloških proizvoda u Zagrebu, 43. hrvatski i 3. međunarodni simpozij agronoma, zbornik radova, 256-259
16. Kuhar, A. and L. Juvancic, 2010. What determines purchasing behaviour for organic and integrated fruits and vegetables? *Bulg. J. Agric. Sci.*, 16: 111-122.
17. Latacz-Lohmann, U., Foster, C. (1997.): From "niche" to "mainstream" - strategies for marketing organic food in Germany and the UK, *British Food Journal*, 99, 8, pp. 275-282
18. Magnusson, M.K., Arvola, A., Koivisto Hursti, U.K., Aberg, L. and Sjoden, P.O. (2001), "Attitudes towards organic foods among Swedish consumers", *British Food Journal*, Vol. 103 No. 3, pp. 209-26.
19. O'Donovan, P. and McCarthy, M. (2002), "Irish consumer preference for organic meat", *British Food Journal*, Vol. 104 Nos. 3/4/5, pp. 353-70
20. Pearson, D. (2001), "How to increase organic food sales: results from research based on market segmentation and product attributes", *Agribusiness Review*, Vol. 9 No. 8
21. Radman, M. (2005.): «Consumer consumption and perception of organic products in Croatia», *British Food Journal*, Volume 107, Number 4, 263 – 273
22. Roitner-Schobesberger, B., Darnhofer, I., Somsook, S., & Vogl, C. R. (2008). Consumer perceptions of organic foods in Bangkok, Thailand. *Food Policy*, 33(2), 112–121.
23. Schmidt, F. (2012), The organic sector in Germany, Austria and the Czech Republic: Comparison of economic aspects and potential development, Master thesis, Justus Liebig

University Gießen, Faculty 09: Agricultural Sciences, Nutritional Sciences and Environmental Management

24. Squires, L., Juric, B. and Cornwell, B.T. (2001), "Level of market development and intensity of organic food consumption: cross-cultural study of Danish and New Zealand consumers", *Journal of Consumer Marketing*, Vol. 18 No. 5, pp. 392-409.
25. Statistički ljetopis Republike Hrvatske, 2008, DZS, Zagreb
26. Stefanic, I., Stefanic, E. and Haas, R. (2001), "What the consumer really wants: organic food market in Croatia", *Die Bodenkultur*, Vol. 52 No. 4, pp. 323-8.
27. The World of Organic Agriculture 2013, FiBL – IFOAM, <http://www.organic-world.net/yearbook.html?&L=0>
28. Tsakiridou, E., Boutsouki, C., Zotos, Y., & Mattas, K. (2008). Attitudes and behaviour towards organic products: an exploratory study. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 36(2), 158–175.
29. Tvornica istraživanja (2013). Kupovina i korištenje organskih-bio-eko proizvoda, <http://www.tvornicaistrazivanja.hr/wordpress/wp-content/uploads/2013/11/Kupovina-i-kori%C5%A1tenje-OBE-proizvoda-u-HR.pdf> (pristupljeno 12. prosinca 2013)
30. Zakowska-Biemans, S. (2004), Organic food quality in the perception of Polysch consumers, In: Tagungsband zur Wissenschaftskonferenz zum 80. Jahrestag der Landwirtschaftlichen Universitaet in Kaunas/Litauen, 14.10.2004. godine.
31. Zander, K. & Hamm, U. (2009). Farmer consumer partnerships: Information search and decision making: The case of ethical values of organic products. CORE Organic Project Report, CORE Organic project nr: 1897